Luk
Luklo Mande Tabango

Luk ngu, ene Yesus enengo keyimo sulena oni ngu keyemo ma ombuwolo. Ngu ene Yuda oni kini. Ene Girik oni gula. Ingondudu oni, ngundo ngu, Luklo ende damoni ngu Antiyok, Siriya mela gidesina, ngunonggo ingolo ewonggo. Luk oningga ngu, sayi mambu yomosiyeloyingo oni. Oni simoo bale kenolo yomosiyoweloyi oni oowooyi Dokta. Girik mande damoni oolengo ngu, Luklo mandeni, ene mande elo, ko oo gome nakangowelo ngu oo bidodo, ene watayi telo, ngulo ene nakangowolo.

Nga bukga nga, ngu koleteyingo, oo ngu Lukndo nakangowolo. Nga bukga ngando ngu, Girik oni simoo bale ingondudu yunolo, Yesuslo mandeni ngu wesiyolo oni simoo bale Yesuslo mandeni ngu ingoya, nowoondoyemo ingootoyiga, hamoo tenilo nakangowolo. Ene nga mandega nga nakangoyingo ngu, ene oni sowe gidalega, Yuda oni simoo bale kini, nguno mande wesiyolo ewolo.

Lukndo Nga Mandega, Nga Tiyopilaslo Nakangowolo

1-2 Oni ulungga Tiyopilas, kuli oni oowooyingga kandeye tewoongolo, Kristusndo noole kewoolonayimo ko telo ene tunootewoku, ngu bidodo nakangowolo. Ene oni Yesus enengo doongeyembo kenowonggoku ngulo mande

etoyi, oni sungombo ngulo mande ingolo
wesiyolo etoyi, ngu ingolo nakangowolo.
3-4 Ngulo ngu, no nguya nga mandega nga
gengo nakangooteno. Nalu pelunggano nga
mande oo ngalo sumoo oowooyingga telo, da-
moni bidodo ingolo yowelo, asa, no mande
nenengo oolengo kuli tunootewoku, ngu ataga
nakangooteno. Ngulo ge komo gome nenengo
oolengo ingo. No nga mandega nga nakangolo ge
etunggelowonoku, ngu hamoo mande oolengo.

Anutlo Sambono Oni Oowooyi Engel Onindo Yon Tunoo Teweloyimbolo Sekarayiyano Ewolo

5 Ngu naluno, Herodndo Yudiya mela oo ngu
bidodo sobosobo oni koleteyingo oodoni, ngu oni
gula oowooyi Sekarayiya, ngundo Anutno woolo
yeyingo oni telo oluwolo. Anutno woolo yeyingo
oni ngu, Abayisa ngu Sekarayiyalo woolo yeyingo
oni, watangga ngulo osiye. Ngulo baleyi oowooyi
Ilisabet ngu, Eron oningga ngulo soweni.
6 Ngu oni elambalisa elayaga ngu, ene Anut
doongeyimo ene oni nenengo oolengo oluwoli.
Ngu elambalisa elayaga ngu Anut Oo Sembuli
Ulungga, ngulo mamana mande oo ngu bidodo
keyolo oluwoliyo. Ene oo biyomi gula ma tewolo.
7 Ngu elambalisa elayaga ngu, ene kuli dogoni
oolengo. Ilisabet ngu ninggoo teyingo, ngulo
elambalisa elayaga ngu ene simoo namboyali
kini.
8 Sekarayiyalo keyimo woolo yeyingo oni ngu,
ko tewelo mayewonggori. Sekarayiya ngu ene
Anut doongeyimo woolo yeweloyi ko ngu telolu-
wolo.

9 Onindo Sekarayiyano sunggi yetoyi, ngundo
ene Anutno woolo yeweloyi damonimo ene
yambo ya ulunggano (Tempel) nguno ulo, Anut
Oo Sembuli ulungga, nguno woolo ndindingo
gomemu yewolo.
10 Ngu nalungga ngu, Anutno woolo ndindin-
gododo yeweloyi naluwo, oni simoo bale oowooy-
ingga oolengo endesina gooboongoolo, nguno
Anutno yemboongelo oluwonggori.
11 Sekarayiya ko tewoodoni, asa, ngu naluno,
Ulungga Oo Bidodo Sembuliga ngulo Sambono
Engel oni gula kenootoni, woolo ndindingo
yeweloyi nombo musiyo ngu kandeyi koon-
dosina, dikatoni kenowolo.
12 Sekarayiya Sambono Engel oninggaku
kenolo soliyokolo sosoleyingo ulungga oolengo
tewolo.
13 Ene Sambono Engel oninggakundo sodedo
elo ewolo. Sekarayiya, ge ma sosolewelo. Anut-
ndo gengo yemboongengga ngu kuli ingowolo.
Gengo balege Ilisabet, ngundo ngu nangongge
simoongga yomoowa. Oowooyi ngu ge komo
Yonya e!
14 Gengo nowoondoge ngu gome mete telo
oluwaku, ngunonggo ge oni oni tewa. Baledo
simoo yomootoni, asa, oni simoo bale oowooy-
ingga oolengo, ene ngulo nguya oni oni tewanggo.
15 Ene ngu Oo Bidodo Sembuli Ulungga ngu
doongeyimo, ene oowooyi ulungga oluwa. Ene
Wayin sonoyi kowoomu, ko sono yanggangomu
nguya ma newa. Ene nemi useyimo oolooteku
ngu Yuka Kundingiyi ngundo newendemo ulo
hangewa.

16 Enendo Iserel oni simoo bale oowooyingga
oolengo mande yunootoni, nowoondoye
yowoolengolo, enengo Anut ulungga nguno
oololo keyowanggo.
17 Kuli, Anutndo Yuka Kundingiyimbo
yanggango ulungga oolengo Ilayiya inootoni,
ene Anutlo ko tewoku, ngundilo nangge, Yon
nguya Yuka Kundingiyimbolo yanggangonimo,
Anutlo ko ngu tewa. Enendo simoo bale ululu
hoolooweyelootoni, nowoondoye yowoolengoya,
ngunonggo enengo simoo namboye nguya
hoolooweyelootoyi, nowoondoye yowoolengolo,
awanamoyemboya nowoondoye goboolo
gulanangge yewanggo. Oni Anutlo damoni
ma keyootenggoku ngulo nowoondoye nguya
enengo mandeni ingolo keyowanggo. Ngundilo
damoningga ngunonggo oni simoo bale bidodo
nowoondoye yomosiyootoni, oo bidodo Sembuli
Ulungga ngulo mandeni ingowanggolo ewolo.
18 Sekarayiyando Sambono Engel onino ewolo.
Noole balenemboya kuli dogoni yewoloku, ngulo
simoo yomooweloyi naluwo ngu kuli kini tewolo.
Ngundilo ngulo, no gengo mandega eteku ngu,
ndatelo telo ingootoowe hamoo tewa? Ewolo.
19 Ngundilo etoni, Sambono Engel oni enebana
mandeni gumilo ewolo. No Gebiriyel Anut
doongeyimo dikalo oolooteno. Anut enengombo
no sulenelootoni, no geno mande gome nga we-
siyolo ewelo ombuteno.
20 Ariya, ge ingo! Ge nolo mandene nga
nowoondogemo hamoo ma tete. Ngulo
ngu ngandilo, ataga gengo gagige ngu
wetumootoowe, ge mande ma ewa. Kootusina,

nga oo nga tunootetoni ngu, nolo mandega
nga, ngu hamoo oolengo enengo naluno engge
tunootetoni ngu, asa, ge mete ko mande ewalo
ewolo.
21 Oni simoo bale Sekarayiya, sobowoolo in-
gondudu bulibali ingolo ewonggo. Ndatelo
ngulo, Sekarayiya nalu pelungga ene ya gumi
kundingiyingga, nguno ootoolo endesina ma
oolewolo ingootenggo.
22 Kootusina, Sekarayiya endesina oolelo, oni
simoo baledoya mande eweloyi kini. Ngundilo
ngulo, ene ingoyingo, ene ya gumi kundingiyi
newendemo ameno oo sungo guladiloga
Anutndo etungootoni kenootelo ingowonggori.
Sekarayiya, ngu kandeyibo nangge mande
tewootewoongolo enedodolo ewolo. Gagingo
manggowo ngu wetumootoni, mande eweloyi
ereremo kini.
23 Kootusina, Sekarayiya enengo ko kini tetoni,
ngu naluno, ene enengo endemo ko toongewolo.
24 Kootusina, Sekarayiya baleyi oowooyi Ilisa-
bet, useyidodo tewolo. Ngundilo tetoni, Ilisabet,
ya newendemo kombo kandegula kombitelo olu-
wolo.
25 Oode ewolo. Oo Bidodo Sembuli Sem-
bunayembo, ataga nolo sumange tenunolo, oni
simoo bale doongeyemo oyumonengga ngu an-
dangenunowolo ewolo.

Sambono Engelndo Mariyano Yesus Tunooteweloyi, Ngulo Ewolo

26 Ilisabet, kombo kandegula gidembolo gu-
lanangge useyidodo tewoolo. Ngu naluno, Anut-
ndo Sambono Engel oni oowooyi Gebiriyel su-

leyootoni, Nasaret, ende ulungga, Galili melako,
nguno oluwolo.
27 Ngu endemo nguno, ene bale buniyo gula,
ene simoo gulaya ma weleyingongga, nguno
mande yolo oolouwolo. Ngu balega ngu simoo gu-
lano kametenilo sunggi yewolo. Ngu simoongga
ngu oowooyi Yosep. Yosep ngu Dewitlo soweni.
Ngu balega ngu, oowooyi Mariya.
28 Gebiriyel eneno oololo ewolo. Ge oni oni teya
ootoo, Anutndo ge bingamingge awuno okoote.
Anutndo kumana ge gunooteku, Oo Sembuli geya
oolootelo ewolo.
29 Mariyando ngu mandega ngu ingolo,
sosolelo, ingondudu ulungga telo, enengo
newendemonggo ewolo. Ndawugalo ngulo, ngu
simoongga ngundo ombulo nono ngandilo ete?
Ewolo.
30 Anutlo Sambono Oni Engelndo Mariyano
ewolo. Mariya, ge ma sosolewelo. Anutno
newende ngu gengo gome ingolo, sumangeni
gunoote.
31 Gome ingo! Ge usenggedodo telo nangongge
simoongga yomoowa. Ngu oowooyi ngu, ge komo
Yesusya e!
32 Ngu oningga ngu, oni ulungga oolengo
oluwa. Ngu oningga nguya ngandilo ewang-
goku, ene Anut bingaminidodo enengo nango-
nilo ewolo. Anutndo ene yolo, sobosobo oni
koleteyingo ulungga yetoni oluwa. Enengo osiyi
Dewitndo sobosobo koleteyingongga, ngundo ko
tewoku, ene ngundilo nangge ko tewa.
33 Ene ngu oo bidodo sobosobo koletelo oni,
ngundo ngu, Yekob Iserel ngulo soweni, ngulo

sobosobo suwoo suwoo oluwa. Enengo oo bidodo
sobowooteku nalu ngu ma kinitewalo ewolo.
34 Mariyando ngundilo ingolo sumoo ewolo. No
simoo gulaya ma welewolo. Ngulo gengo man-
dega eteku ngu, ndatelo telo, engge tunootewa?
Ewolo.
35 Sambono Engelndo mande gumilo ewolo.
Anutlo Yuka Kundingiyi ngu geno ombuwa.
Anutlo yanggangoni awuno oolengo, ngundo
ge wilinggelolo kuduwoonggunowa. Ngundilo
tetoni, kootusina ngu simoongga ngu ge
yomoowa. Onindo enedodo ngandilo ewanggo.
Ene oni kundingi, Anut Nangonilo ewanggo.
36 Ingo! Momongge, Ilisabet ngu, ene kuli
bale dogoni ngu, ene nguya useyimo simoongga
ooloote. Kuli ngu, oni sungombo ewonggori.
Ene ninggootete ewonggori. Ene ataga useyidodo
oodoni, kombo kandegula gidembolo gulanangge
kuli yokowolo.
37 Melako ngano, ko gula Anutndo teweloyi,
kowuli ma ooloote. Hamoo oolengo kini. Anut-
ndo ene oo bidodo temukowalo ewolo.
38 Mariyando gumi ewolo. Ene ngu ooga ngu
nono eteku, ngu mete tewa. No ngu oo bidodo
Sembuli, ngulo sulena bale nanggelo ewolo.
Ariya, Sambono Oningga, ngundo Mariyando oo
teteku ngu ingomukolo, ene toongewolo.

Mariyando Ilisabet Kenowelo Oolouwolo

39-40 Ngu naluno, Mariya ootookoolo oo bidodo
yomosiyolo, sodedonangge yade yade oololo,
Yudiya melako ende gula puli sanganimo nguno
oolewolo. Ene Sekarayiyando yano oololo ya

newendemo ulo, Ilisabetno ewolo. O momo, Ilisabet! Elo ewolo.
41 Ilisabetndo, Mariyalo, manggowo ingootoni, Ilisabet useyimo simoongonggaku palelo ooletoni, Yuka Kundingiyimbo Ilisabetlo newendemo ulo hangewolo.
42 Ngundilo tetoni, ene ki ulunggalo ewolo. Anutndo ge Kumana gunooteku ngu, gedo bale gidalega ngu dagayeloote. Ge usenggemo nangonggega oolooteku nguya ene kumanadodo.
43 No ndatelo ngulo, noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngulo nemi, no bingamine okoowelo ombute?
44 Ingo! No mande gula geno ewelo. No sodenembo gengo manggoge ingootoowe, usenemo simoongga oolooteku, ngando palelo oolelo, oni oni tete.
45 Ndawugalo ngulo, Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo mande wesiyolo eteku, ge nowoondoge hamoo teteku ngulo engge tunootewa. Ngulo ngu, Anutndo ge sobogelootoni, ge mete oni oni tewalo ewolo.

Mariyalo Yambo

46-47 Mariyando ewolo. Nolo nowoondonemonggo Oo Bidodo Sembuli, ngulo bingami oowooyi hahangelo okooteno. Nenengo gabone ngu Anutlo oni oni tete. Anut ngu nolo hooloowenelowolo.
48 No kuli ngu, enengo sulena bale owoolongo oodoowe ngu, Anut enengo sumange nunowolo. Asa, ngundilo ngulo, oni simoo bale kootusina tunootewanggoku, ngundo nguya nolo oowoone bingamine okoowanggo.

49 Anut yanggangonidodo oolengo, ngundo oo
ulungga telo, no nunowolo. Enengo oowooyi
kundingiyi oolengo olini!
50 Enengo sumangeningga ngu, oni enengo
ingolo oowooyi okoolo manggowo keyolo
oolootenggoku ngu, ko kootusina ngulo oni
sowengga tunootewanggoku, ngu bidodomo
nguya oluwa.
51 Enengo kandeyi yanggangomo, ngundo
ko yanggango oolengo nenengo tete. Oni ene
nowoondoyemonggo enengo bingamiyembolo
nangge ingolo endeyootenggoku, ngundilo oni
ngu, ene oweyelootoni, sungo sungo sawanggo.
52 Ene mela ngalo oo sobosobo oni
yanggangoyedodo ngu yowoosootoni, enengo
oowooye ameno ombutoyi, oni oowooye kini ngu
yowokolo, enengo oowooye bingamiye okootoni,
awuno oolewanggo.
53 Anutndo oni oodoolo kumoolo oolootenggoku ngu, ene oo gomemu yunootoni, oni
sitowiyedodo telo oolootenggoku ngu, Anutndo
ene oweyelootoni, kingo kande sawanggo.
54-55 Ene kuli osinaye Ebarahamno mande elo
gosiyoyingo, ngulo nowoondoyi telo, enengo
simooye kootusina tunootewanggoku, ngulo
sumange yunowa. Ngulo ngu, ene noole enengo
ko oni Iserel hoolooweyelolo sumange yunowalo
ewolo.
56 Ngundilo elo, Mariya, ngu Ilisabetya, kombo
kabusa oode yokolo, enengo endemo ko toongewolo.

Ilisabetndo Yon Yomoowoowolo

57 Ilisabetndo simoo yomooweloyi naluwo
tunootetoni ngu, ene nangoni simoongga
yomoowolo.
58 Ilisabetlo ende goboolo oni ko enengo sulena
oniku nguya Ilisabetlo Anut Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye Ulungga, ngundo sumange teyinolo
simoongga inowoku, ngulo mandeni ingolo, oni
oni ulungga oolengo tewolo.
59 Nalu kandegula gidembolo kabusa, nguno
(nalu 8) mayelo simooyenggaku moondeyi
yomosiyolo, sunggi yeweloyimbolo yambo ya
ulunggano, (Tempel) mayewonggo. Mayelo,
gooboongoolo simooyengga ngulo oowooyi
enengo eweyi oowooyi Sekarayiya ewatolo
ewonggori.
60 Ngundilo etoyi, simooyengga ngu nemimbo
ngu mandega ngu gumi ewolo. Kini, noole komo
oowooyi Yonlo ewatolo ewolo.

61 Oni sungokundo nemimboya mande gumi
ewonggo. Gengo gumoogumoongge degooge gula
oowooyi ngundilo kinilo ewonggori.

62 Ngundilo telo, kande tewootewoo telo
eweyi sumoo inolo, eweyimbo nangoni oowooyi
ndatelo ewalo ewolo.
63 Sekarayiyando oo nakangoweloyi, oo ngulo
kandeyibo tewootewoo telo sumoo ewolo. Ene
nguno nangoni oowooyi nakangowelo, elo
oowooyi Yonlo nakangowolo. Oniku ngundilo
kenolo, ngulo ingondudu ulungga tewonggori.
64 Ngundilo nakangootoni ngu, asa,
Sekarayiyalo gagingo tango yetoni, ene mande
elo, Anut bingamilo okoowolo.

65 Ngundilo tetoni ngu, enengo ende go-
boolo oniku bidodo sosolewonggori. Ngulo
mandeni ende ende toongetoni, ngulo mande
mande ulungga elo ingolo, Yudiya mela pupulimo
oolootenggoku oni, ngu bidodomo oolouwong-
gori.
66 Oni bidodo ngu mandega ngu ingolo, ngulo
ingondudu ulungga nowoondoyemo ingolo
ewonggori. Kootusina, ngu simooyengga ngu
ndawuga tewa? Elo ewonggori. Oni simoo
bale ene ingoyingoku, Anut oo bidodo Sembuli
Sembunaye, ngulo yanggangoni, ngundo ngu
simooyengga ngu sobowoote.

Sekarayiyando Yambo Utolo, Anutlo Bingami Okoowolo

67 Yuka Kundingiyimbo eweyi Sekarayiya,
newendemo hangetoni, oo kootusina,
tunooteweloyi ngu koletelolo ewolo.
68 Noolengo oo bidodo Sembuli Sembunaye,
Iserel onilo Anutga, ngulo bingami okoowato.
Ndawugalo ngulo, ene noole hoolooweyelowelo
ombulo, noole enengo oni simoo bale
uliyelowoolo ko yoyowelo ombuwa.
69 Anutndo enengo ko oni Dewit, ngulo sowen-
imonggo oni yanggango gula yeni, dikalo ngu,
ngundo noole ko yoyowelo.
70-71 Ene kulimi enengo ingondudu eyingo oni
kundingiyi, ngu manggoyemo mande ngundilo
elo gosiyootoni, Anutndo noolengo longge oni
yanggango ngu kandeyemonggo noole ko yoy-
olo; oni nooledodo nowoondoye biyomi yelo

boguwootenggoku, ngu kandeyemonggo nguya
ko yoyowa.
72 Ene noolengo osisambanaye ngu sumange
teyunolo hoolooweyelowolo. Ene kulimi sunggi
mande kundingiyi elo, ngulo suwoo suwoo in-
gondudu teloloote. Ene ma kapengoyewa.
73-75 Ene hamoo mande solumimonggo Ebara-
hamno sunggi mande ngandilo ewolo. Ene
noolengo longge oni kandeyemonggo andan-
geyelolo yoyootoni, ngulo noole Anutlo koni
tewelo ma sosolewato. Noole nalu bidodomo
keda ootoolo, nguno ngu, noole gome nenengo
oolengo kundingiyi ootoolo; asa, noole enengo
koni damoni kundingiyimo, ko damoni gome
nenengo nguno noole mete enengo doongeyimo
endeyowato.
76 Ngundilo elo, Sekarayiya yowoolengolo nan-
goni kenolo ewolo. Ge nangone, oni geyolo geya
elo Anut awuno oolengo ngulo ingondudu eyingo
onilo ewanggo. Ge Oo Bidodo Sembuli Sem-
bunaye, ngu koleteyinolo ngulo oole yomosiyoyi-
nowa.
77 Gedo enengo oni simoo bale ngu, ngulo
mande elo etuyelootoyi, ene nguno ingowanggo.
Ene enengo mbumbuwaye andangeyunolo ko
yoyowa.
78-79 Noolengo Anutga ngulo sumange ayibiyi
ulungga, ngundo noolengo ngandilo tete. Anut-
ndo enengo nangoni suleyootoni ombuteku, ngu
noolengo nowoondonaye oo biyomi oolooteku
andangeyunowa. Ngu sengelo ooleli toon-
gooteku, ngundilo ene oni nowoondoyemo ooleli
biyomi oolooteku, ngu himi yunowa. Ene

Sambo ende himingga ngu yeni, nooleno ombulo himi ngu, oni ooleliko oolootenggoku, ko oni kumoowelo telo oolootenggoku nguya himi yunowa. Noolengo kenaye yoonenengootoni, ayibi imakeyingo, oole metemimo nguno oololo ombulo tewatolo ewolo.

80 Kootusina, ngu simooyenggaku ulu tetoni, enengo goweyi ingonduduni yukani nguya yanggangonidodo ulu tewolo. Ene toongelo, deguno oni kini melako nguno enesu nangge oluwokuno, ngu nalu nguno, ene Iserel oni simoo bale doongeyemo, Anutlo mande etuyelowelo tunootewa.

2

Mariyando Yesus Yomoowoolo (Matiyu 1:18-25)

1 Ngu naluno, mela bidodomo sobosobo oni koleteyingo, oowooyi Sisa Ogastas, ngundo mamana mande gula yelo ewolo. Mela bidodomo, oni simoo bale komo bidodo oowooye bukno nakangowelo ewolo.

2 Sayiriniyas oningga, ngundo Siriya mela ngulo Gabman sobosobo koleteyingo oluwolo. Ngu nalungga nguno, amana oolengo damoni yelo, oowooye bukno nakangowolo.

3 Ngundilo ngulo, oni simoo bale bidodo enengo ende damonimo salo, nguno oowooye bukno yewonggori.

4 Ngundilo ngulo, Yosep ngu Dewitlo soweni, ene Galili melako Nasaret ende ngu yokolo, ene Yudiya melako Dewitlo endemo yade yade

oolouwoliyo. Ngu endega ngu, oowooyi Betelehem.
5 Yosep ngu enengo bale sunggi yeyingo, ngu oowooyi Mariya nguya oolouwoliyo. Ene oowooyali bukno yeweloyimbolo. Ngu nalungga ngu, Mariya useyidodo.
6 Yosep Mariya elaga ngu endemo nguno oodoli, Mariya simoo yomooweloyi nalu tunootewolo.
7 Ngu naluno, endemo weleweloyi ya ngu kuli onindo ndindi tewonggori. Ngulo ngu, elambalisa bulmakaulo yano oololo oode, nguno Mariya nangoni gogolo simoongga yomoolo, towimbo doobengolo yolo, bulmakaulo oo neyingo koondomo yeni welewoolo. Ndatelo ngulo, weleweloyi ya onindo kuli ndindi tewonggori.

Engel Onindo Sipsip Sobosobo Onino Ewolo

8 Ngu melasina nguno, sipsip sobosobo oni gidalega ende dabemimo suwoono Sipsip sobowoolo oluwonggori.
9 Oo Bidodo Sembuli Sembunayembolo Sambono Engel oni, ngundo sipsip sobosobo onino ombulo tunootewolo. Ulunggado enengo solu himi dulidalini ulungga yeni ombulo, ngundo sipsip sobosobo oniku pawayelolo himi yewolo. Ngundilo tetoni ngu, sipsip sobosobo oniku sosoleyingo ulungga tewonggori.
10 Ene Engel gulado mande yunowolo. Ye ma sosolewelo! Ingoyi! No mande gome mesalango ngu yengo yolo ombuteno. Ngundo ngu oni simoo bale bidodo yoyeni, oni oni tewanggo.
11 Ngu sa nalunggano nguno, Dewitlo endemo bale gula simoo yomoote. Ngu simoongga ngu

noolengo oo bidodo Sembuli Sembunaye. Ene Kristus, Anutndo sunggi yetoni, Noole Ko Yoyowelo Sunggi Yeyingo oni ngu!

12 Ye ngu simooyengga ngu kenoweloyi, sunggi ngu ngandilo. Kumbabo doobengolo, bulmakau, ngundo oo neweloyi koondomo yetoni, welooteku ngu! Elo ewolo.

13-14 Sambono Onindo ngundilo etoyi, ariya, sodedonangge Sambono Oni oowooyingga oolengo ombulo tunootetoyi, gooboongoolo, Anut bingami okoolo, yambo utolo, ngandilo ewonggori. Anut awuno oolengo, noole gengo oowoongge bingamingge okoolo, noole gengo yemboongetooye, oni simoo bale mete gedo nowoondoge yunolo, gengo imakeyingo damoningga nguya yunowalo yambo ulewonggori.

Sipsip Sobosobo Oni Oololo Yesus Kenowonggori

15 Sambono Oniku ngundilo telo, ene ko Sambono oolewonggori. Ariya, sipsip sobosobo oniku enengo nangge mandelo ingolo ewonggori. Noole sodedonangge Betelehem endemo oolouya, ngu ooga ngu Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo ewoku, ngu oololo kenowatolo ewonggori.

16 Ngundilo elo, ene sodedonangge oololo, Mariya Yosep elaga yeyolo, ko simooyenggaku bulmakaulo koondomo wetolo oodoni kenowonggori.

17 Ngundilo kenolo ngu, Sambono Onindo ngu simooyengga ngulo mande ewonggoku ngu, wesiyolo ewonggori.

18 Oni simoo bale bidodo, Sipsip sobosobo
onindo mande ngu etoyi ingolo, ene mande ngulo
ingondudu ulungga oolengo tewonggori.
19 Ene nemi Mariyando, ngu mande ngu bidodo
gome newendemo yelo, gome dowoolo, ene
mande ngulo ingondudu teloluwolo.
20 Sipsip sobosobo oniku, enengo kono ko
oololo, Anutlo dulidalini Sambono Onindo etoyi,
oololo kenowonggoku, ngulo ene Anutlo oni oni
telo, oowooyi bingami okoololuwolo.

Simiyon, Ana Elagado Anutlo Yambo Ya Ulunggano (Tempel) Nguno Yesus Kenowoliyo

21 Kootusina, sa nalu kandegula gidembolo
kabusagomo (Nalu 8) simooyengga ngu
moondeyi yomosiyoweloyi naluwomo, oowooyi
Yesuslolo ewolo. Mariya useyidodo ma
teyingomo ngu, oowooyingga ngu Engel
oninggado ewolo.
22 Moseslo mamana mandeno eteku, Mariya
ngu keyolo oodoni, ngu nalunggaku tunootetoni, ene yambo yano ulo, Anut doongeyimo ko
goweyi metemi teweloyim oolouwolo. Ngundilo
ngulo, Mariya, Yosep elambalisa, ngundo Yesus
yolo, Yerusalem endemo oololo, goobooyingo ya
ulunggano (Tempel), nguno Oo Bidodo Sembuli
Sembunayemo woolo yewelo oolouwonggori.
23 Ngu Oo Bidodo Sembuli ngulo mamana mandeno nakangootoni oolooteku ngundilo. Nemimbo nangoni gogolo yomootoni ngu, nangoningga ngu yolo, Oo Bidodo Sembuli Sembunayingga ngulo kundingiyi oni ewolo. Anutndo ngu

nangoni gogologa ngu sunggi yeyingongga, ngu
enengo ko tenilo ewolo.
24 Ngulo Anutno woolo yewelo ngu, nu kundil-
imanggowo ululumu elaya, ngundi, owita duliyo
elaya yolo, ngundo Anutno woolo yeweloyimbolo
ewolo.
25 Moseslo mamana mandeno ewoku, ene
ngundilo tewoliyo. Ngu naluno, oni gula oowooyi
Simiyon ngu Yerusalemno oluwolo. Ene Anut
doongeyimo, oni nenengo gome oolengo. Ene
Anutno suwoo suwoo yambo mande nangge
teloluwolo. Yuka Kundingiyi, ngundo Simiyon-
dodo oluwolo. Ene Iserel oni nowoondoye yeni,
imakelo ngulo kowuliye andangeweloyi oningga,
ngu sobowoolo oluwolo.
26 Yuka Kundingiyi, ngundo Simiyonno kuli
ewolo. Ge oode oo Sembuli ngulo Anutndo noole
yoyowelo sunggi yeyingo oni, Kristus, kenologo
ge kumoowalo ewolo.
27-28 Ariya, Yuka Kundingiyimbo yokutu-
wootoni, ene ootookoolo, yambo ya newendemo
uwolo. Ulo doongetetoni, Mariya Yosep
elambalisa nangoyali Yesus yolo, gobooyingo
yano, mamana mandeno ewoku, ngundilo tewelo
ombuwoliyo. Simiyonndo Yesus yolo, dowoolo,
Anut oowooyi bingami elo okoolo, ngandilo
ewolo.
29 Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye,
ataga gengo ko oningga nga yokootooga, suman-
genggemo oolouni. Ataga no mete kumoowano.
Nolo nowoondone imakeyingo ootoolo, kuli gen-
gombo ewolomu, ngundilo ataga tunootete.
30 No doongenembo gedo noole yoyoweloyi

oningga sunggi yewoku, ngu ataga kenooteno.
31 Ge nga oningga ngu sunggi yetoyi, ombulo,
oni simoo bale bidodo hoolooweyeloweloyim-
bolo.
32 Ene ngu solungga ngu, Yesus oni sowe
gidalega yunolo, oole etuyelootoni, Anutno
nowoondoye yewanggo. Ngundo ngu, Iserel oni
simoo bale nguya oowooye ulungga yunowalo
ewolo.
33 Yesus eweyi nemi ngu, Simiyonndo man-
dega eteku, ngulo soliyokolo, ingondudu ulungga
tewoliyo.
34 Simiyonndo kumana yunolo, simooyengga
ngu nemi Mariyano oo eme tunooteweloyi, ngulo
ewolo. Ingo, nga simoongga nga ngu, Anut-
ndo sunggi yelo suleyowoku ngu, ye Iserel oni
simoo bale enengo yanggangoni ngu etuyelo.
Ene ngundilo tetoni, ngulo Iserel oni simoo bale
oowooyingga enengo mandeni ngu ingolo, gi-
dalega nowoondoye hamoo tetoyi, gidalegado
ene kootu inolo, enedodo sanggili tewanggo.
35 Nga nangonggega ngando ngu oni simoo
balelo ingonduduye bidodo nowoondoyemo
kombitelo oolootenggoku, ngu yeni, tunoo
oolengo etuyelowa. Kootusina, kowuli
ulungga eneno tunootewaku, nguno ge
nguya nowoondoge kowuli oolengo dugebo
gosanggawetoni ogingoyingooteku ngundilo
ingowalo ewolo.
36-37 Anutlo ingondudu eyingo bale gula
oowooyi Ana, ngu eweyi Panuwel, ko enengo
soweni oowooyi Aser. Ana ngu kuli dogoni
oolengo, ene kuli kameyimboya mooma

kandegula gidembolo elaya (7) nangge oode, ngu naluno nguno, ngu kameyi kumoowolo. Kameyi kumootoni, enesu nggami oodoni, moomani onibi namolaya ko mooma namolaya nguya (84) nggami oluwolo. Ene (Tempel) goobooyingo ya ulunggano ngu ma yokowolo. Ene suwoo suwoo, Anutno yambo mande telo oluwolo. Ene ngundilo telo nguno, nalu oowooyingga ene oowali loogu telo, ngulo yemboongelo oluwolo.

38 Ngu naluno, Ana nguya ombulo, Yesus kenolo, Anutno eselo, Anut bingami okoolo, Yesuslo mandeni oni simoo baleno wesiyolo ewolo. Yerusalem endemo oni, ko Iserel oni ngu bidodo ko yoyoweloyi oningga Anutndo yunowelo eyingo ngu sobowoolo oolootenggoku, ngu oningga ngu, Yesusngga nga!

Yosep, Baleyi, Nangoyali, Nasaret Endemo Ko Oolouwoli

39 Yosep, Mariya elagado, ene Oo Bidodo Sembuli Ulungga, ngulo mamana mandeno eteku, ngundilo temukolo ngu, asa, ene Tempel ya ngu yokolo, Galili melako enengo ende Nasaretno ko oolouwoliyo.

40 Simooye bodagaku ulu telo, ingonduduni ulungga oolengo telo, yanggangonidodo tewolo. Enengo ingo ingoni, ngu gome oolengo. Anutlo sumangeni, ngundo ene wiliyowolo.

Yesuslo Mooma Kande Elaya Kegidembolo Elaya Tetoni, Tempel Yano Oolouwolo

41 Mooma bidodomo, Yesus eweyi nemi, Yosep Mariya elaga, ene Yerusalem endemo Anutlo

sunggi kenolo dagayeloyingo oowooyi Pasowa,
nguno oololo oolooteli.
42-43 Yesuslo mooma ngu kande elaya kegidem-
bolo elaya, (12) tetoni, ariya, ngu nalu kundingiy-
ingga, nguno Yosep Mariya elaga, ko Yesus nguya
yolo, ene Yerusalemno oolouwonggori. Koo-
tusina, Pasowalo nalungga ngu kinitetoni, Yosep
Mariya elaga, oni sungoku ngu bidodo enengo
endemo endemo ko sawoliyo. Ene Yesus enesu
nangge, Yerusalemno oodoni, enengo eweyi ne-
mimbo ngulo ma ingowoliyo.
44 Yosep, Mariya elagado, ngu Yesus ngu
oni simoo bale gidalegaya kuli oololo sateng-
golo ingolo, ene nguya ngu sanggano nguno
ooleko doongetelo doongetelo ooloutoli, kinite-
wolo. Enengo konebobeyi dobooguliyi ke-
wooloyemo doongetewoliyomu nguya kini.
45 Elayaga ngu Yesus erewetoli, nguya kini.
Ngundilo tetoni, ngulo elayaga ngu, ene
Yerusalemno Yesus erewelo ko oolouwoliyo.
46 Yosep Mariya elagado, Yesus erewelo endey-
olo oodoli, sa kabusa kinitewolo. Kootusina,
Tempel ya newendemo oodoni kenowoli. Yesus
ene oo nakangolo etuyeloyingo oni kewooloyemo
bibitelo, mande etoyi ingolo, ko enebana sumoo
ngu oniku nguya yunolo oluwolo.
47 Ngu ingondudu etuyeloyingo oni, ngundo
Yesuslo mandeni ingolo, ko ingonduduni ingoyin-
gongga, ko enengo mandeye gumi yootunolo
ewokungga, ngulo ene soliyokowonggori.
48 Eweyi nemi elaga nguya ngundilo kenolo
sosolewoliyo. Nemimbo ewolo. Nangone, ge
ndatelo ngulo, ge nooledodo ngundilo tete? Noya

awanggeboya nowoondonale ngu kowuli oolengo
yetoni, noole ge erewenggeloyingo ulungga
tetelolo ewolo.
49 Yesusndo enengo mande gumilo ewolo. Yali
ndawugalo no erewenelooteli? Nondo awalo ko
teweloyi, ngu yali ngundilo ma ingooteli, bine?
Elo ewolo.
50 Ene elagado, Yesusndo mandega enedodo
ewoku ngu, damoni ma ingowoliyo.
51 Ariya, Yesus ootookoolo, eweyi nemimboya
oolouwonggori. Oololo, yade yade Nasaretno
tunootewonggori. Yesus ene suwoo suwoo,
eweyi nemimbolo manggoyali keyolo, sulena
yunowolo. Nemi Mariyando ngu mande ngu
bidodo ingondudunimo yelo, gome dowoolo, in-
gonduduwoolo oluwolo.
52 Yesus ulu tetoni, enengo ingoyingo nguya
gome ulungga oolengo tunootewolo. Anut
doongeyemo, oni simoo bale doongeyemo nguya,
ene oni gome nenengo oolengo oluwoolo.

3

Sono Yeloyingo Yondo Mande Wesiyolo Ewolo (Matiyu 3:1-12; Mak 1:2-8; Yon 1:19-28)

1 Mela bidodomo, tabango koleteyingo oni
oowooyi Tayibiriyas Sisa, ngu mooma kande
elaya kengga (15) ngu oni simoo balelo so-
bosobo oluwolo. Pontiyas Payilat ngundo ngu,
ene Yudiya onilo sobosobo koleteyingo oluwolo.
Ngu naluno, Herodndo ngu Galili mela ngulo
sobosobo koleteyingo oluwolo. Beyi, Pilipndo
ngu Ituliya ko Tarakonayitis mela ngulo tabango

oluwolo. Layiseniyas, ngundo ngu Abilini mela
ngulo tabango telo oluwolo.
2 Ngu naluno, Anas ko Kayiyapas elaga, ngundo
ene Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo
sobosobo oni koletelo telo oluwoliyo. Ngu
nalunggano nguno nangge, Sekarayiya nangoni
Yon, ngu deguno oni kini melako nguno oluwolo.
Yon nguno oodoni, Anutndo enengo mandeni
soweyootoni, eneno ombutoni ingowolo.
3 Ngundilo tetoni, Yon ene oololo, Yodan sono
dabemiwoole endeyolo oololo, oni simoo bale
bidodo komo nowoondoye yowoolengolo Anutno
yetoyi ngu, asa, Anutndo oni simoo bale ngulo
mbumbuwaye andangeyunolo kapengo yewoolo.
Ngundilo tetoni ngu, asa, Yondo sonoyelowolo.
4 Nguno ngu Anutlo ingondudu eyingo oni
oowooyi Ayisaya, ngundo kuli nakangolo,
ngandilo ewolo. Etoni, deguno oni kini melako,
oni manggowo gula oni simoo bale gidalegalo
meno ewolo. Oo bidodo Sembuli Sembunaye,
ngulo oole yoonenengoyino! Enengo oole gome
yomosiyoyino!
5 Anutndo oole nggitinggooto, mewuyi ngu
bidodo wiliyoyi. Mela pupuli ngu doongootoyiga
guwu yeni. Oole wigiwagayingo ngu yoonenen-
goyi. Oole mela pikipokuli ngu yomosiyoyi.
6 Nguno ngu, oni simoo bale bidodo ngu, Anut-
ndo noole ko yoyowelo ko teteku, ngu kenolo
ingowanggolo ewolo.
7 Oni simoo bale oowooyingga oolengo
Yon kandeyimo sono yowelo ombuwonggori.
Ngundilo ombutoyi, yeyootoni, nowoondoye
ma yowoolengootoyi, ngulo ngu, Yon sanggili

ulungga telo, ene mamanayelolo ewolo. Ye
sile dingeyi kosonggini biyomidodo! Onendo
yeno etoni, ye mete Anutlo sanggilini kootusina
tunooteweloyi, ngu dagalo sawanggo, bine?
8 Ye komo nowoondoye yowoolengootoningga
ngu, ye komo engge yeyiga tunooteni. Yengo
nowoondoyemonggo ngandilo ma ewelo. Ebara-
ham ngu noolengo awanaye, ngulo Anutndo
nooledodo ma sanggili tewalo, ma ingondudu
tewelo. Nondo yeno eteno. Anutndo, ene
mete nga digiga nga yoyeni, Ebaraham simoongo
tunootewanggo. Ye Anutlo ko yokootenggoku
ngu, asa Anutndo mete oni gidalega yoyootoni,
enengo ko tewanggo.
9 Anutlo sopolo de damonimo kuli yetoni
ooloote. De bidodo engge gome ma enggewaku
ngu, ene doongoolo, deko oolongootoni dewalo
ewolo.
10 Yondo ngundilo etoni, oni simoo bale bidodo
enengo mandeni ngundilo ingolo, sumoo ewong-
gori. Noole ndatelo tewato? Ewonggori.

11 Yondo manggoye gumi ewolo. Oni gula ene
nenggulo elaya moole ngu, oni gula kenootoni,
ene nenggulo kinitetoni, asa, ngu gula inowa.
Oni oowalinidodo ngu, ene komo nguya ngundilo
tewalo ewolo.
12 Gabman Takis bobeye yoweloyi oni gidalega
nguya, sono yowelo Yonno mayelo ewonggori.
Mande etuyeloyingo oni, noole ndawuga tewato?
Ewonggori.

13 Yondo gumi ewolo. Ye ngu komo mela ngalo
oo sobosobo onindo etenggoku, ngundilo nangge,

bobeye ngu yoyi. Yengombo, yengo ingonduduno
bobeye sanganimo gula ma yowelolo ewolo.
14 Ngu naluno, me oni gidalega nguya Yon
sumoo inolo ewonggori. Noole ndatelo tewato?
Etoyi, Yondo mande gumi ewolo. Ye komo oni
yutolo, ngulo enengo bobeye kingo ma yowelo.
Ye oni sungomo ebe ganagana mande elo bobeye
sitowiye ma yowelo. Ye komo yengo koye ngulo
uliyi ngu nenengo yoya, ngulo oni oni teya oliyilo
ewolo.
15-16 Oni simoo bale ingonduduyemonggo, in-
gondandangelo, Yonlo ewonggori. Nga ngu Kris-
tus bine, ngundi kini, bine? Elo ingowonggori.
Yondo enengo mandeye ingolo ngulo gumi ewolo.
Nondo ngu sonombo nangge ye sonoyelooteno.
Ngundilo, oni gula no kenelolo ombuwa. Ngu
oningga ngulo yanggangoni, ngundo nolo yang-
gangone, ngu hamoo oolengo dagate. Nondo
enengo keyi goweyiga ngulo utoyi wesiyoweloyi,
ngu ereremo kini. No enengo sulena oni nangge.
Enendo ngu Yuka Kundingiyimbo, ko debo nguya
gooboongoolo, ngundo ye sonoyelowa ewolo.
17 Kootusina, Yesus oningga, ngundo ombulo,
oni simoo balelo nowoondoye hamoo teyingo ngu
wilikoyelootoni, oni simoo bale bidodo eneno
nowoondoye hamoo tetoyi ngu, enendo yoyolo,
enedodo Sambo Endemo oluwanggo. Ngulo ngu,
oni simoo bale bidodo eneno nowoondoye hamoo
ma telo, Yesus ma keyootoyi ngu, asa, Anutndo
ngu oni ngu suleyelootoni, Setanlo ende biyomi
de ma kumootekuno, nguno uwanggo ewolo.
18 Yondo mande mande yanggangomonggo elo,
ngundo oni simoo bale ingonduduye yokutu-

woolo ewolo. Ngu damoninggano ngunonggo, Yondo Mande Keda Mesalango ngu oni simoo baleno wesiyolo ewolo.

Herod, Mela Sobosobo Oni, Ngundo Yon Yolo, Ya Biyomimo Yewolo

19 Yondo Galili mela ngulo oo bidodo sobosobo oni ulungga oowooyi Herod, ngu kenolo, elo mamanangowolo. Herodndo damoni biyomi oowooyingga telo, ngunonggo koneyo Pilip baleyi Herodiyas woosoolo yowoolo, ngulo nguya mamanangolo kenolo ewolo. Ngundilo telo, ngu damoni biyomingga nguya tetoni, tunoo oolengo tewolo.
20 Ngundilo telo, ngu damoni biyomingga, ngunonggo damoni gula soweyolo tewolo. Ngulo Yon dowoolo, ya biyomimo yewolo.

Yondo Yesus Sono Newendemo Utoni Sonwoowolo
(Matiyu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21-22 Yondo oni simoo bale oolootenggoku, ngu bidodo sono newendemo yodowoolo ulo, sonoyelomukolo oodoni ngu, Yesus nguya Yondo dowoolo sonombo sonowoowolo. Ngundilo tetoni, Yesus ngu Anutno yemboongelo oodoni, ngu naluno, Sambo yamako goosootoni, nguwoole Yuka Kundingiyi ombuwolo. Onindo ngu Yuka Kundingiyingga ngu kenoyingo ngu, nu kundilimanggowo ngundilo tewolo. Ngundilo telo, Yuka Kundingiyingga Yesus tabango sanganiwoole ululumelo oololo ombulo, telo uwolo. Anutndo Sambononggo menolo, ngandilo ewolo.

Ge nolo nangone oolengo, no gengo gome kumootenoku ngu! Nowoondone ngu bidodo gengo oni oni teteno! Ewolo.

Yesuslo Soweni Osi Sembeni Ngulo Oowooye (Matiyu 1:1-17)

23 Yesuslo moomani ngu onibiga kande elaya tetoni, (30) ene nguno enengo koni nenengo damoni yelo tewolo. Oni simoo baledo ngu Yesus kenolo ngu, ingondudu telo, ngu Yosep nangonilo ingowonggori.

24 Hilayi ngu Matat nangoni. Matat ngu Liwayi nangoni. Liwayi ngu Melki nangoni. Melki ngu Yanayi nangoni. Yanayi ngu Yosep nangoni.

25 Yosep ngu Matatayiyas nangoni. Matatayiyas ngu Emos nangoni. Emos ngu Neyam, nangoni. Neyam ngu Esalayi nangoni. Esalayi ngu Nagayi nangoni.

26 Nagayi ngu Meyat nangoni. Meyat ngu Matatayiyas nangoni. Matatayiyas ngu Semen nangoni. Semen ngu Yosek nangoni. Yosek ngu Yoda nangoni.

27 Yoda ngu Yowanan nangoni. Yowanan ngu Resa nangoni. Resa ngu Serababel nangoni. Serababel ngu Siyalitiyel nangoni. Siyalitiyel ngu Nerayi nangoni.

28 Nerayi ngu Melki nangoni. Melki ngu Edayi nangoni. Edayi ngu Kosam nangoni. Kosam ngu Elemedam nangoni. Elemedam ngu Eya nangoni.

29 Eya ngu Yosuwa nangoni. Yosuwa ngu Eliyesa nangoni. Eliyesa ngu Yolim nangoni.

Yolim ngu Matat nangoni. Matat ngu Liwayi nangoni.

30 Liwayi ngu Simiyon nangoni. Simiyon ngu Yuda nangoni. Yuda ngu Yosep nangoni. Yosep ngu Yonam nangoni. Yonam ngu Elayiyakim nangoni.

31 Elayiyakim ngu Meliya nangoni. Meliya ngu Mena nangoni. Mena ngu Matata nangoni. Matata eweyi ngu Netan nangoni. Netan ngu Dewit nangoni.

32 Dewit ngu Yesi nangoni. Yesi ngu Obet nangoni. Obet ngu Bowas nangoni. Bowas ngu Salomon nangoni. Salomon ngu Nason nangoni.

33 Nason ngu Aminadap nangoni. Aminadap ngu Admin nangoni. Admin ngu Anayi nangoni. Anayi ngu Hesalon nangoni. Hesalon ngu Peres nangoni. Peres ngu Yuda nangoni.

34 Yuda ngu Yekob nangoni. Yekob ngu Ayisak nangoni. Ayisak ngu Ebaraham nangoni. Ebaraham ngu Tera nangoni Tera ngu Nehor nangoni.

35 Nehor ngu Serak nangoni. Serak ngu Riyu nangoni. Riyu ngu Pelek nangoni. Pelek ngu Iba nangoni. Iba ngu Sila nangoni.

36 Sila ngu Kenan nangoni. Kenan ngu Apaksat nangoni. Apaksat ngu Sem nangoni. Sem ngu Nowa nangoni. Nowa ngu Lemek nangoni.

37 Lemek ngu Metusala nangoni. Metusala ngu Inok nangoni. Inok ngu Yeret nangoni. Yeret ngu Mahalalil nangoni. Mahalalil ngu Kenan nangoni.

38 Kenan ngu Inos nangoni. Inos ngu Set nangoni. Set ngu Adam nangoni. Adam ngu Anut

nangoni.

4

Setando Yesus Tewoongowolo
(Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Yuka Kundingiyi, ngundo Yesus newendemo hangetoni, Yesus ene ootookoolo Yodan sono yokolo ooloutoni, ngu naluno, Yuka Kundingiyimbo yolo, oni kini kingo mela, degu kewooloko toongewolo.
2 Yesus ene, oni kini melako oololo, nguno nalu onibi elaya (40) oode, ene oo ma newolo. Ngu nalungga ngu kinitetoni ngu, Yesus oodoolo kumooyingo ulungga oolengo tewolo. Ngu naluno, Setando Yesus tewoongowelo ombuwolo.

3 Setando Yesusya ewolo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu, ariya, ge nga digiga ngaya etooga, oomanongoyingo oowali tenilo ewolo.

4 Yesusndo Setanlo mande gumilo ewolo. Anutlo mande nakangoyingomo ete. Oni ene oowalilo nangge ngu keda ma oolootenggolo ewolo.
5 Ngundilo tetoni, Setando sodedonangge Yesus yolo, mela puli ndandayingonggano oolelo, mela ngalo oo gome gome nga keno, elo, bidodo etungowolo.
6 Setando Yesusya ewolo. Mela bidodomo, nondo yanggango gunootoowe sobowoowa. Oo sitowi gome gomemu oolooteku, ngu nguya gunowano. Nga oo nga ngu bidodo nolomu. No oni gula inowelo elo ngu, no mete ene inowano.

7 Ge nono penggootelo, yemboongetoyi ngu,
asa, oo nga ngu bidodo gengo oolengo yowalo
ewolo.
8 Yesusndo mandeni gumilo ewolo. Anutlo
mandeno ete.
Ge komo gengo Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sem-
buge, gengo Anut nguno nangge yambo
mande teya, ene gulanangge ngulo koni
ngu nangge teyinolo ewolo.
9 Asa, Setando Yesus yolo, Yerusalemno Tempel
ya ulunggaku, ngu sanganimo awuno oolewoliyo.
Tempel ya ungoomo awuno dikalo, ngunonggo
Setando Yesusya ewolo. Ge Anut Nangoni teton-
ingga ngu, asa, nganonggo paleya soleya u!
10 Anutlo mande nguno ngandilo ete.
Anutndo enengo Sambono Engel oni, nguno
etoni, ngundo ombulo, sobogelolo goyolo,
melako goyewanggo.
11 Enengo kandeyebo godowoolo goyolo utoyi,
digi oo gulado kengge ma sanggayelo tutu-
woowalo ewolo. *Sam 91:11-12*
12 Yesusndo Setanlo mande gumilo ewolo.
Ge komo gengo ingondudugemonggo oo biyomi
gula telo, ngulo Anutndo hooloowenelonilo ma
ewelo. Anutlo Mande nakangoyingo oolooteku
ngu ngandilo.
Gengo oo Bidodo Sembuli Sembuge, ngu gengo
Anut. Ngu ma tewoongowelo! Ewolo.
13 Setando Yesus ngundilo oo ngu bidodomo
tewootewoongolo yokolo, nalu gulano ko tewoon-
gowelo ingolo, ene toongewolo.

Yesus Galili Melako Ko Damoni Yelo Ko Tewolo
(Matiyu 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Yesus ngu Yuka Kundingiyi ngulo yanggangoni, ngundo yolo, Galili melako ko oolouwolo. Yesuslo mandeni ngu Galili mela ngu bidodo elo endeyootoyi ingowonggori.
15 Yesusndo suwoo suwoo Yudalo goobooyingo yano ulo, oni simoo bale mande yunootoni, ngulo oni simoo bale bidodo Yesus bingami, elo okoowonggori.

Nasaret Ende Ngulo Onindo Yesus Kootu Inowonggori
(Matiyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Yesus Nasaret endemo oolouwolo. Kuli Yesus bodagano, ngu endemo nguno oode ulungga tewolo. Yesus enengo damoni ngu ngandilo. Sabat naluno, ene suwoo suwoo Yudalo goobooyingo yano oluwolo. Ngu naluno, ene dikalo, Anutlo mande kandangelo ewolo.
17 Ngundilo etoni, ene Anutlo ingondudu eyingo oni, Ayisayalo bukno oo naka yolo, Yesus inowolo. Yesusndo bukga ngu yolo wesiyolo, ene mande ngandilo nakangoyingomu ngu erewelo kenowolo.
18 Ngu ngandilo, Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngulo Yuka Kundingiyi nono ooloote. Ngundo no sunggi yenunootoni, ngunonggo no owoolongo oni simoo bale Anutlo mande keda mesalango nga wesiyolo yunowano. Ene no sulenelootoni ombuwonoku, ngu mande ngandilo etoowega, ye ya biyomimo oolootenggoku, ngu yokoya sayi. Oni doongeye kilingomu ene doongetelo, mela kenowanggo.

Ene no sulenelootoni ombuwonoku ngu, oni
hoolooweyelolo, enengo longge onilo kowuliye
yunootoyi, andangeweloyimbolo ombuteno.
19 No mande wesiyolo, ngu Oo Bidodo Sem-
buli Sembunaye ngulo nalu gome ataga oolootelo
ewolo.
20 Yesusndo mande ngundilo kandangelo
yokolo, ene bukgaku ukingolo buk sembuli inolo
yokolo, ene bibitewolo. Ene oni simoo bale
yambo yano oluwonggoku, ngu bidodo Yesus
nangge kenondadangewonggori.
21 Ngundilo kenootoyi, Yesusndo mande
ngandilo elo ewolo. Anutlo mande nakangoyingo
nga ngu, ene ataga engge tunootelo oolooteku
nga! Ewolo.
22 Oni bidodo Yesuslo oni oni telo, enengo
bingami okoolo elo, enengo mande nga gome
tunoo oolengo ewoku, ngulo soliyokolo, in-
gondudu telo ewonggori. Ene nga oningga nga
Yoseplo nangoni nangge, binelo ewonggori?
23 Yesusndo mande gumi ewolo. Hamoo
oolengo, yengo ingonduduyemonggo mande
ngandilo nono ewanggo, bine? Sayi mambu
yomosiyeloyingo oni, Dokta, ge komo gengo
sayingge yomosiyo. Ge Kaperniyam endemo oo
tewoku ngu, noole ingowooto. Ngundilo nangge,
gengo ende damonimo ngano nguya ngundiya
telo ewolo.
24 Yesusndo mandelo ewolo. Hamoo oolengo
yeno eteno. Anutlo ingondudu eyingo oni gula,
enengo ende damonimonggo mande ngu gome
ma ingowolo.

25 Nga ingonduduyega nga ngu, yengo osi
sambaye oo biyomi ingoyingoku, ngundilo in-
gootenggo. No hamoo oolengo yeno eteno.
Ilayiyalo naluno, Iserel bale nggami oowooy-
ingga oluwonggori. Ngu naluno, mooma kabusa
ko kombo kandegula gidembolo gulanangge sa
nangge oodoni, sono ma ombuwolo. Ngundilo
tetoni, oowalilo kumooyingo nalu ulungga mela
bidodomo tunootewolo.
26 Ngundilo tetoni, Anutndo Ilayiya suley-
ootoni, Iserel onilo bale nggami gulano ma
oolouwolo. Kini, Anutndo Ilayiya suleyootoni,
Sarepat ende Sayidon melako, bale nggami gula
nguno oolouwolo.
27 Ngundilo nangge, Anutlo ingondudu eyingo
oni, Ilayisalo naluno nguya, Iserel oni goli mam-
budodo oowooyingga oluwonggori. Ngu ke-
wooloyemo gula ma mete tewolo. Kini, Siriya
oni oowooyi, Neyamando nangge mete tewolo.
Yesusndo ngundilo ewolo.

28 Oni simoo bale Yuda onilo goobooyingo ya
newendemo oluwonggoku, ngu mandega ngu
ingolo, sanggili biyomi tewonggori.
29 Ngundilo sanggili telo, oni simoo bale
ootookoolo, Yesus uleyi kumoowelo tewonggori.
Ngu endega ngu, puli sanganimo ngulo, ene
ootookoolo, Yesus owelo moguluwoolo yolo ulo,
ende wengamo, kembemo wenggelemootoyiga
uni, elo, ngundilo tewonggori.
30 Ngundilo telo utoyi ngu, Yesus ngu ke-
wooloyemonggo kini telo toongewolo.

Yesusndo Oni Gulano Yuka Biyomingga Owewolo
(Mak 1:21-28)

31 Ngu naluno, Yesus ngu Galili mela nguno ende gula oowooyi Kaperniyam, nguno uwolo. Ngu endemo nguno Sabat naluno, Yesusndo oni simoo baleno Anutlo mande wesiyolo etuyelowelo damoni yewolo.
32 Yesuslo mandeni ingolo, ngulo soliyokowonggori. Ndatelo ngulo, enengo mandeni ngu yanggango oolengo.
33-34 Goobooyingo ya nguno, oni gula yuka biyomimbo yoyingomu ombulo, nguno oluwolo. Ngu oningga, ngundo manggalu ulungga telo ewolo. Ehe! Yesus Nasaret oni! Ge ndawuga noole tewelo ombute? Ge bine noole yombuliyelowelo ombute? No ingooteno. Ge Anutlo oni kundingiyi! Ewolo.
35 Ene Yesusndo manggaluwoolo ewolo. Ge manggoge ukingo! Ngu oningga ngu yokoya toonge! Ewolo. Ngundilo etoni ngu, asa, yuka biyominggakundo oninggaku wenggelemootoni, oni sungoku kewooloyemo melako wedoni yuka biyominggaku peselo toongewolo. Ene oninggaku goweyi moondeyi ma utolo yombuliyowolo.
36 Oni bidodo ngundilo kenolo soliyokolo, enengo nangge mande, elo ingolo ewonggori. Nga ndatelo mandega? Enengo yanggango oolengo etoni, yuka biyomi yanggangododo ngu peselo oni yokolo, toongeteku ngalo ewonggori!
37 Yesuslo mandeni ko oo tewoku, ngulo mande ngguyi bingamini, ngu mela ngulo ende ngu bidodomo logowoowolo.

Yesusndo Pitalo Konggeyi Yomosiyowolo

38 Nalu gulano, Yesus ootookoolo, ngu goo-
booyingo ya ngu yokolo, Sayimon Pitando yano
oololo uwolo. Sayimon Pita konggeyi ngu
sayi ulungga oolengo telo, moondeyi gookingo
ulungga tewolo. Ngundilo tetoni, ngulo Yesusndo
yomosiyonilo sumoo ewolo.
39 Yesusndo ngu balegakuno oololo, ngu say-
inggakuya etoni, sayinggaku peselo toongewolo.
Ariya, ngu balegaku ootookoolo mete telo, oowali
kayunowelo sulena tewolo.

Yesusndo Oni Simoo Bale Oowooyingga Yomosiyelowolo

(Matiyu 8:16-17; Mak 1:32-34)

40 Sa nemimo uwelo tetoni, oni enengo do-
booguliyemo sayi damoni oowooyingga, yoyolo
mayewonggori. Yesusndo kandeyi ngu sayi
onikuno sungo sungo yetoni, ngu sayi oniku
goweye moondeye gome mete temukowolo.
41 Ngundilo telo, mela yuka biyomiku nguya,
oni simoo bale oowooyingga yoyokolo peselo
satoyi, oni mete tewonggori. Ngu mela yuka
biyomi, ngundo meno manggalu telo ewonggori.
Ge Anut Nangoni! Elo etoyi, ene Yesusndo ewolo.
Ye mande ma ewelo, elo loogu yunowolo. Ndatelo
ngulo, ene ingootenggoku, Yesus ngu Kristus.

*Yesus Ende Sungomo Nguya Ko Telo Endey-
owolo*

(Mak 1:35-39)

42 Sengetoni suwoononggo Yesus ootookoolo,
endesina oolelo, mela eluwooyingomo oni kin-
imo toongewolo. Ngundilo tetoni ngu, oni

simoo bale ootookoolo erewewonggori. Ngundilo
pawangootoyiga, ene ma yoyokolo toongenilo
ngundilo tewonggori.
43 Ene Yesusndo ewolo. No komo ende ende nga
bidodomo Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye,
ngundo simoo bale enengo sobowooteku, ngu
elo wesiyolo etuyelowano. Ndawugalo ngulo, no
Anutndo nga kongga ngalo sulenelootoni ombu-
wonowolo ewolo.
44 Enengo mandeni emukolo ngu, Yesus ene
oololo, Galili mela ngulo ende ngu bidodomo,
Yuda onilo goobooyingo ya newendemo ulo,
nguno Anutlo mande onino elo etuyelowolo.

5

Yesusndo Etoni, Pitando Iso Oowooyingga Yowolo
(Matiyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Nalu gulano, Yesus ngu Genesaret sono
koongeyingo ngu dabemimo dikatoni, oni simoo
bale oowooyingga oolengo, Anutlo mande in-
goweloyimbolo mayelo, musiyo bidodo ndindi
tewonggori.
2 Yesus ene doongetelo, wanggo bobodi elaya
yeyootoni ngu, sono koongeyingo ngu tamako
nguno oluwolo. Wanggo sembuguliyi ngu sono
koongeyingo tamakono ulo, isolo si sonowoolo
oluwolo.
3 Yesus ngu Sayimondo wanggoga ngu sangan-
imo oolelo, Sayimonya ewolo. Wanggo bodaga
woosootooga sono kewooloko oolounilo ewolo.
Ngundilo elo, ene wanggono bibitelo, oni simoo
bale ngu Anutlo mandelo etuyelowolo.

4 Yesusndo mande elo yokolo ngu,
yowoolengolo, Sayimon Pitano ewolo. Wanggo
woosootooga, sono kewooloko ooloutoningga, ye
isolo si oolongooya, iso yoyilo ewolo.
5 Sayimon Pitando Yesuslo mandega ngu gumi
ewolo. Oni ulungga, noole suwoono nalu ulungga
ngu si oolongoowootoku iso gula ma yowolo.
Ene gedo etoyi ngulo, asa, tewoongolo ko oolon-
goowanolo ewolo.
6 Ene ngundilo tetoyi ngu, iso ulungga oolengo
si newendemo uwonggori. Ene isombo si oom-
boongewelo tewolo.
7 Ngundilo tetoni, ene dobooguliye
wanggo gula sanganimo oluwonggoku, ngu
negoyelootoyi, ombulo ngudodo iso sigaku
woosoolo yolo, wanggo ela elaya hangelo ooletoli,
sono newendemo uwelo tewolo.
8 Sayimon Pitando ngundilo kenolo ingowolo.
Yesus komo ngu oni kundingiyi. Ngulo, ene Yesus
keyi damonimo penggootelo ewolo. Oni ulungga
Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ge no noyokoya
toonge. No mbumbuwa oni biyomilo ewolo.
9-10 Pita iso oowooyingga oolengo yolo, ngu
kenolo soliyokowolo. Oni gidalega nguya,
ngundilo nangge, soliyokowonggori. Sebedi
simoongo elayagaku ngu oowooyali Yems, Yon,
elabasa nguya ngu Sayimon ko goboolo oniku
nguya soliyokowoliyo. Soliyokootoyi; asa, Yesus-
ndo Sayimonya ewolo. Ge ma sosolewelo! Koo-
tusina, ge oni simoo bale Anutlo mande keda
mesalango nguno ngundilo yoyowalo ewolo.
11 Ngundilo telo, Pita galo enengo wanggo
woosoolo, sakiko yelo, enengo oo bidodo yokolo,

ene Yesus keyolo endeyowonggori.

Yesusndo Oni Gula Golimambudodomu Yomosiyowolo
(Matiyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Nalu gulano, Yesus ende gulano uwolo. Ngu endemo nguno, oni gula golimambudo goweyi kondibo yombuliyootoni oluwolo. Ngundo Yesus tanggeyimo penggootelo wetolo, solengoyelo, sumoo ewolo. Oni ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ge ma yokowelo, ge no yomosinelootoyi ngu, asa, no gowene mete tewalo ewolo.

13 Yesusndo kandeyi sayi oninggakuno yelo ewolo. Nondo ge gowege mete tenilo, elo ingooteno. Asa, ge mete te! Ngundilo etoni, ariya, sodedonangge ngu golimambuku tootelo kinitewolo.

14 Yesusndo ngu oningga nguya mande yanggangolo ewolo. Ge oni gulano ma ewelo. Ene ge oolouya, gowege Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi ngu etuyelo. Ge gowege mete teteku ngulo Moseslo mamana mandeno eteku ngundilo, gowege ngulo Anutno woolo yetoyi, oni simoo bale nguno ingowanggo. Ge gowege mete tewololo ingowolo.

15 Yesusndo ko mande oo tewoku, ngulo ende bidodomo elo toongewolo. Ngundilo tetoyi, oni simoo bale oowooyingga oolengo Yesuslo mandeni ingowelo mayewonggori. Enengo sayi oni nguya yomosiyelonilolo ewonggori.

16 Ene nalu gulanangge nangge, nguno Yesus
enesu nangge tolige oni kini mela eluwooyin-
gomo toongelo, nguno Anutno yemboongelo olu-
wolo.

Yesusndo Oni Gula Kekandeyi Bingo Yeyingomu Yomosiyowolo
(Matiyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nalu gulano, Yesus oni simoo bale Anutlo
mande yunolo oluwolo. Mamana mandelo so-
bosobo oni oowooyi Parisi, ko mamana mande
etuyeloyingo oni gidalega nguya, ngu Yudiya
mela ngulo ende ende bidodomonggo, Yerusalem
ende ulunggano ngunonggo ko Galili melako
ende ngu bidodomonggo mayelo oluwonggori.
Anut oo bidodo Sembuli Ulungga, ngundo yang-
gango Yesus inootoni, ngundo sayi oni yoyeni,
metemi telo toongewonggori.
18 Oni gidalegado oni gula wembuyi ko
kekandeyi bingo yeyingomu, ngu yabanidodo
sumoolo, koolowoolo mayelo, yolo ya
newendemo Yesus keyi damonimo yewelo
tewonggori.
19 Ene simoo bale ulungga oolengo ngulo ya
newendemo uweloyi kini. Ngundilo ngulo, ene
koolowoolo, ya sanganimo oolelo, ya uyi andan-
gelo, nguwoole oni simoo bale kewooloyemo sayi
oninggaku wetoloodoni yawasadodo yeyi, Yesus
tanggeyimo uwolo.
20 Yesusndo ngu oniku enengo nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu yeyolo, sayi oninggakuya
ewolo. Doboone, gengo mbumbuwage andan-
getenolo ewolo.

21 Ngundilo etoni ngu, mamana mande
etuyeloyingo oniya, Parisi oni ngudodo enengo
nangge ingondudunolo ingolo ewonggori. Nga
oningga nga onendo? Ene Anut yumooyinolo
mande ngundilo ete. Onendo mbumbuwa
andangeweloyi ingoote? Ngu kongga ngu Anutlo
nangge, Anut enengombo ngu mbumbuwa
andangeweloyi ngu ingooteku ngu! Ewonggori.
22-24 Yesusndo ngu oni ngulo ingonduduye in-
golo, ngulo mande gumilo ewolo. Nondo kowuli
kini, no mete gengo mbumbuwa ngu andange-
wano. Ndatelo ngulo, ye ma ingootenggoku,
ngu hamoo bine, ngundi kini bine? Ene nondo
ngandilo ewanoku ngu, ge mete ootookooya,
oolouwelo etoowe, asa, ye ngu tunoo kenolo,
ngunonggo ingowanggo. No Anutlo Onilo Nan-
goni no yanggangonedodo no mete mbum-
buwa nguya andangewano. Asa, no mete nga
oni kekandeyi biyominggaya ewanoku ngu, ge
ootookooya oolou! No ngundilo etoowe ngu, ye
kenolo, ngu ye ingowanggo. No nguya mela
nga bidodo simoo balelo mbumbuwa ngu mete
andangeyunowano. Ene ngundilo elo, Yesus
yowoolengolo, oni wembuyi bingo yeyingong-
gakuya ewolo. Asa, ge ootookooya, gengo yaba
yoya, koolowooya, gengo yano ooloulo ewolo.
25 Ngundilo etoni, asa, ngu oni simoo bale ngu
doongeyemo, ngu oni biyominggaku ootookoolo,
enengo yabaga kuli ngu sanganimo wetolo olu-
wokunggaku, ngu yolo koolowoolo, Anut bingami
ulungga elo okoolo, enengo yano oolouwolo.
26 Ngundilo tetoni ngu, oni simoo bale bidodo
ngu kenolo soliyokowonggori. Ngundilo telo, ene

nguya Anutlo oowooyi bingamilo okoowonggori. Nowoondoye sosolelo ewonggori. Ataga, noole damoni sungo oolengo gula kenootetoku ngu! Ewonggori.

Yesusndo Liwayi Oningga, Ngu Negongowolo (Matiyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Kootusina, Yesus ootookoolo, oololo, oni gula kenootoni, Gabmanlo bobeye yoweloyi tookoododo yano bibitelo oodoni kenowolo. Ngu oningga ngu oowooyi Liwayi, (oowooyi gula Matiyu), Yesusndo kenolo ewolo. Ge ombuya, no keneloya endeyolo ewolo.

28 Ngundilo etoni, Liwayi ootookoolo, enengo oo sitowi bidodo yokootoni oodoni, ene Yesus keyolo oolouwolo.

29 Liwayindo enengo yano oo Simbo ulungga Yesuslo kawolo. Gabmanlo bobeye yoyingo oni oowooyingga, ko, oni simoo bale gidalega nguya enedodo bibitelo oo newonggori.

30 Parisi oniya, mamana mande etuyeloyingo oni, ngudodo Yesuslo sulena onikuya boguwoolo mande mande ulungga ewonggori. Ndawu-galo ye oni damoniye biyomi Gabmanlo bobeye yoyingo oni, ko, mbumbuwadodo oniya sono oowali netenggo? Ewonggori.

31-32 Yesusndo manggoye gumi ewolo. Oni goweye moondeye gome metemimu, ngu sayi oni yomosiyeloyingo onino (Dokta) ma oolouwanggo. Kini, sayi onindo nangge ene nguno oolouwanggo. Ngundilo nangge, no oni nenengo oolootenggoku, ngu negoyelootoowega, nowoondoye yowoolengoyilo

ma ombuwolo. Kini, mbumbuwadodo oni ngu negoyelootoowega nowoondoye yowoolengoyi, elo ngulo ombuwonowolo ewolo.

Yesusndo Oo Kundingiyi Teweloyimbolo, Ngulo Ewolo
(Matiyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ene Yesusno ewolo. Yonlo sulena oni, ko, Parisi onilo sulena oni nguya, ene oowali yokolo kundingiyi telo, nalu ulungga yemboongelo oolootenggoku, ndawugalo gengo sulena oni, ngundo ngu damoningga ma tewonggori? Ene oowali sono nguya netenggolo ewolo.

34-35 Etoyi, Yesusndo mande yamonggawo gumi ewolo. Ye bine oni gula bale yoweloyi naluno, ngulo keyimo dobooguliyi ngu oodoyi, ene oowali mete loogu tewanggo, bine? Kini, kootusina, ngu oni bale yoweloyiga ngu yolo satoyigo, ngu naluno, nowoondoye kowuli yelo, ene oowali loogu telo, kundingiyi tewanggolo ewolo. Yo, ngundilo nangge, ngu naluno enengo sulena oni Yesusya oode, ene oni oni telo oluwonggori. Ene Yesus toongeweloyi naluno, nguno ngu, enengo sulena oniku, kowuli yolo, ngulo oowali loogu telo yemboongewanggo.

36 Yesusndo mande yamonggawo gula, elo yunowolo. Oni gulado kumba kedaga oomboongelo, ngundo kumba kuliminggano wetu ma ukingolo wesibiyowa. Ene oni gulado ngundilo tewaku ngu, ene kumbani kedagaku yombuliyowa. Ngu kumba kedaga ngu kumba kulimingga nguya metemi kinilo ewolo.

37 No mande yamonggawo gula yeno eteno. Oni
gulado bo nangoni keda ngu yolo, si kulimimo
nguno ma siliyowa. Ene ngundilo tewaku ngu,
bo nangoni, ngundo ngu bo siga ngu oomboon-
gelo bo nangoni melako solelo yombuliyowa.
Ngundilo tetoni, enengo si, bo nguya biyomi
yewali.
38 Kini, oni ene komo bo nangoni keda si
kedamo nguno siliyowa. Ngundilo tewaku ngu,
enengo ela elaya keda, ngulo ene gome oluwali.
39 Ngundilo nangge, oni dogoni, ngundo mande
damoni keda ngu keyolo endeyolo oluweloyi, ngu
kowuli oolengo. Ngundo mande damoni kulimi,
ngulo ngandilo ete. Damoni gome metemilolo
ete.

6

Yesus Ngu Sabat Nalu, Ngulo Sobosobo Sembuli Ulungga Oolengo

(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 Sabat nalu gulano, Yesus, enengo sulena
oniku nguya, nggile ko gula kewoolokuli endey-
owonggori. Kono endeyolo, Yesus enengo su-
lena onikundo kono nggile ngulo engge gidalega
andangelo yolo, kandeyebo tuloolo, andangelo
daboolo newonggori.
2 Parisi onindo ngundilo yeyolo ewonggori.
Sabat naluno, ngundilo oo ngu ma teweloyi, ngu
loogu oolengo. Ndawugalo ye ngundilo tetenggo?
Ewolo.
3-4 Yesusndo mande gumi ewolo. Ye Dewit-
ndo teyingo ngu ma kandangelo ingootenggo,
bine? Dewitndo enengo keyimo onikuya oowalilo

kumoolo biyomi telo, ene ndatelo tewo? Dewitndo Anutlo yano ulo, oomanangoyingo, Anut doongeyimo oluwoku yolo nelo, gidalega enengo keyimo oniku yunootoni newonggori. Ngu oomanangoyingo ngu kundingiyi, kingo onindo ma neweloyi, goobooyingo yalo sobosobo oni, ngundo nangge mete newanggo. Ye bine ngu ma kandangelo ingootenggo? Ewolo. Ngu Dewitndo ngundilo tewolomu, ngu mete bine, ngulo nolo sulena onikundo teyingo ngu, nguya metemi nangge? Ewolo.

5 Ngu naluno, Yesusndo mande gula elo ewolo. Onilo Nangoni ene Sabat nalu, ngulo Sembuli ulungga oolengo. Noso nangge mete oni oo gula Sabatno tewelo ingowanggoku, no mete sobowoowano ewolo.

Yesusndo Oni Kandeyi Kumooyingo Yeyingongga Sabat Naluno Yomosiyowolo (Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Sabat nalu gulano, Yesusndo Yuda onilo goobooyingo ya gula nguno ulo mande elo, oni simoo bale etuyelowolo. Oni gula nguno oluwoku ngu, oningga ngu kandeyi koondosina ngu biyomi yewolo.

7 Mamana mande etuyeloyingo oni, ko mamana mandelo sobosobo oniku oowooyi Parisi, ngundo Yesus uleyi kumooweloyimbolo kenondadangelo sobowoowonggori. Yesusndo Sabat naluno sayi oningga ngu yomosiyowa, ngundi kini, bine? Elo ingowonggori.

8 Yesusndo ngu oni ngulo ingonduduye biyomi ngu ingolo, ene yowoolengolo, oni kandeyi

biyomingga nguya ewolo. Ge ootookooya kewooloyemo dika. Ngundilo etoni, oni kandeyi biyominggaku ootookoolo kewooloyemo dikawolo.

9 Yesusndo ngu onikuya ewolo. No ye sumoo yunooteno. Noole Sabat naluno, damoni metemimu tewato, bine; ngundi, damoni biyomi ngu tewato, binengga? Oni yomosiyolo yowato, bine; ngundi, yombuliyowato bine? Ewolo.

10 Ngundilo elo, enendo oniku yeyondandangelo yokolo, yowoolengolo kandeyi biyominggakuya ewolo. Kandege yoonenengo, elo etoni, ene ngundilo tetoni, kandeyigaku mete tewolo.

11 Ngundilo tetoni, onikundo ngundilo kenolo, ngulo sanggili biyomi oolengo telo, enengo nangge mandelo ingolo ewonggori. Noole ndatelo ooga ngu Yesus teyinowato? Ewonggori.

Yesus Enengo Sulena Oni Kilalongo Kande Elaya Ke Gidembolo Elaya Yoyowolo (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Ngu naluno, Yesus mela puli gulano yemboongewelo oolewolo. Ngu suwoonggano nguno, Anutno kila elo oodoni oololo sengewolo.

13 Sengetoni suwoononggo enengo sulena oniku negoyelootoni, ombutoyi, kewooloyemo kande elaya kegidembolo elaya yoyolo oowooyi Aposello ewonggori. (Aposel, ngu damoni ngandilo, ngu Yesuslo sulena oni kilalongo.)

14-16 Ngu oniku, ngu oowooyi nga: Sayimon, Yesusndo oowooyi Pitalo ewolo. Oowooyi gula ngu Enduru ngu Sayimonlo koneyo; Yems, Yon, Pilip, Batolomeyu Matiyu, Tomas, Yems, ngu

Alipiyaslo nangoni, Sayimon. Enengo damoni ngandilo, enengo mela ngu mela gula onindo sobowooweloyi ingonduduni kini oolengo. Yudas ngu Yemslo nangoni, Yudas Iskariyoot, nguya yoyowolo. Yudas Isakaliyoot, ngundo kootusina, damodamoni telo, Yesus longge onino yootunolo yunowa.

Yesusndo Sayi Oni Oowooyingga Oolengo Yomosiyelowolo

(Matiyu 4:23-25)

17 Yesusndo enengo sulena onikudodo mela pulimonggo ulo, mela ngguwungoomo dikalo oodoyi, oni simoo bale oowooyingga oolengo mayewonggori. Ene Yudiya melanonggo, Yerusalem endemonggo, ko wendeyi tamako ende Tayiya Sayidon ngunonggo, Yesuslo mandeni ingowelo elo mayewonggori.
18 Enengo sayi oni nguya Yesusndo yomosiyeloni, elo yoyolo mayewolo. Oni gidalega ngu yuka biyomimbo yombuliyeloyingomu, nguya Yesusndo yomosiyelootoni mete temukowolo.
19 Oni simoo bale ulungga oolengo Yesus dowoolo ingowelo ingowonggori. Ndatelo ngulo, enengo yanggangoni ngu goweyimonggo tunootewolo. Ngundo sayi oni bidodo yomosiyelootoni, oni metemi tewonggori.

Oni Ene Oni Oni Teweloyi, Ko Kowuli Ingoweloyi Ngulo Mande

(Matiyu 5:1-12)

20 Yesus doongetelo enengo sulena oniku yeyolo ewolo. Ye owoolongo oni, oo gidalegalo

ootututetenggoku ngu, ye oni oni teya ingoyi. Anutndo ye ngu oo ngulo hoolooweyelowa. Ataga ko kootusina nguya, Anut enengo endeningga sobowoolo oolooteku nguno uwanggo.

21 Ye ataga Anutlo mandeni damoni gome ngulo hahangelo oolootenggoku, useyembolo kumootenggoku ngundilo tetenggoku, ene kootusina, ye sambolo oowali nelo useye ndindi tetoni, ngulo oni oni tewanggo. Ye ataga mbumbuwa tetenggoku ngulo nowoondoye ogingoyingootoni, sendolo oolootenggoku ngu, kootusina Anutndo yengo kowuli ngu yowoolengootoni gome metemi tunootetoni, ye ngulo oni oni telo nggonggangolo oluwanggo.

22 Ye oni oni teya oliyi. Mela ngalo onindo ye yeyootoyi, Onilo Nangoni, ngulo mande damoni ngu keyolo oodoyi ngu, yeyolo nowoondoye biyomi kowoo oolengo ingolo, ye keyolo yoyokolo, mande biyomi elo, yengo oowooye nguya oo biyomimonggo ewanggo. Etoyi ngu, Anutndo ngu kowuliye ngu yolo yowoolengootoni gome metemi tunootetoni, ye komo oni oni tewolo.

23 Nalu gulano, yeno ngundiya yunootoyiga ngu, ye ootookooya Anutno oni oni teyi. Ngulo yengo uliye sitowiye Sambo Endemo ngu ulungga oolengo ooloote. Kowuli ye yunootenggoku, kulimi enengo osi sambayebo Anutlo ingondudu eyingo oni, nguya ngundilo yunowonggori.

24 Ene ye bobeye sitowiyedodo oni, ye ingondale teyi! Gowugowulongo! Yengo nowoondoye ngu sitowiyembolo ingonduduye ngulo yetoyi, dowoomomoolo ooloote. Ye nowoondoye yomosiyoyingo oo ngu ye kuli yomukowonggori.

25 Ye mela ngalo oowali, ko oo ngu oo sitowi
yomukowelo hahangelo endeyootenggo. Ngulo
gowugowulongo! Anutndo oowali gomemu
yunootoni, useye ndindi teweloyim ngu ye
yokootenggokulo, kootusina, ye komo biyomi
oolengo tewanggo. Ye ataga oni oni telo yu-
moolo gonggangootenggo. Ene kootusina, ye ngu
sendolo biyobiyomi telo oluwanggo.
26 Ene oni simoo bale bidodo ye oowooye
bingamiye okootoyiga ngu, ariya, ye ingondale
teyi! Kulimi, osi sambayebo ingondudu eyingo
oni ebe ganagana ngulo onino nguya ngundilo
tewonggori. Ene Anutlo ingondudu eyingo oni
hamoo, oni simoo baledo enengo mandeni ma
ingolo, ngulo ene mande inolo, kowuli oowooy-
ingga inowonggori.

Longge oni Nowoondoyi Teyunoweloyi, Ngulo Damoni
(Matiyu 5:38-48)

27 Ye nolo mandene ingootenggoku oni yeno
eteno. Yengo longge oni ngu nowoondoyi yunoyi.
Oni yeya nowoondoye biyomi yetoyiga ngu,
yendo ngu komo damoni gome nangge eneno
teyi.
28 Oni yeya mande biyomi eya yombu-
liyelootoyiga ngu, ye ngulo Anutno
yemboongetoyi, Anutndo ene hoolooweyelowa.
Oni ene kingo ye yombuliyelootoningga ngu,
ye Anutno yemboongetoyi, Anutndo ene
hoolooweyelowa.
29 Oni gulado gagiye gidalesina oolongooya
yudoningga ngu, ariya, gagiye gidale nguya

yowoolenggootooga uleni. Oni gulado yengo
dokikilo nenggulo udageloya yootoningga ngu,
yengo kumbaye nguya ma solengowelo. Ngu
nguya yokoyinootooga, udageloya yoni.
30 Oni gulado yeno oo gulalo kila etoni ngu,
ye komo ngu ooga ngu inoyi. Oni gulado yengo
oo gula udayelolo yootoningga ngu, ye komo ko
yowelo ma ewelo.
31 Ye oni nowoondoye yunolo, damoni metemi
yeno tetenggoku, ye ngulo gome ingootenggo.
Ngundilo ngulo, ye nguya damoni ngundilo
nangge oni sungomboya tewanggo.
32 Oni ye nowoondoye yunootenggoku ngu, ye
nguya ene nowoondoye yunolo ngu, asa, ngungga
ngu, oo ulungga kini. Mbumbuwadodo oni
nguya, ene oni nowoondoye yunootenggoku, ene
nguya nowoondoye yunootenggo.
33 Oni gula yeno damoni gome telo,
yooneneyelolo yomosiyelootenggoku, ye gumi
ngundilo nangge yomosiyolo ngu, asa, ngungga
ngu, ngu nguya ulungga kini. Mbumbuwadodo
onindo nguya ngundilo nangge tetenggo.
34 Ye oo gula oni yunolo ngu, ndatelo ngulo
ye ingootenggoku, enebana gumi yunowalo in-
gootenggo. Ye ngulo ngu ndatelo eselo ewanggo?
Hamoo oolengo kini. Mbumbuwadodo onindo
enengo dobooye oo kingo inolo ngu, enebana oo
gumi ngundilo nunowalo ingootenggo.
35 Ene nondo yeno eteno. Ingoyi! Yengo longge
oni ngu komo nowoondoye yunoyi, ye komo
nenengo damoni gome ngu teya, oo kingo duwoo
yunowolo. Ngulo ye ngu oo ngulo gumi wendan-
gelo, oo gula yunoyilo ma ingowelo. Oni Anutno

ese ma tetenggoku, ko, oni biyobiyomi nguya
Anutndo ene sumange yunoote. Ye ngundilo
telo ngu, kootusina, yengo uliye ulungga oolengo
Anutlo Sambo Endemo yolo, Anut ulungga ngulo
simoongo telo oluwanggo.
36 Yengo Awayembo yengo newende
yunooteku, ngundilo nangge, ye komo nguya
oni sungo nowoondoye yunoyi.

Oni Wilikoyeloweloyi, Ngulo Damoni (Matiyu 7:1-5)

37 Ye oni gidalega goweye sanggawelo mande
elo ma wilikoyelootenggoku ngu, asa, Anutndo
nguya ye ma wilikoyelowa. Onilo kowuliye,
wilikoyunolo, ngulo kowuliyengga tewonggoku,
ngulo yengo ingonduduyemo sugi sugi ma
ingondudu telo oluwelo. Ye ngundilo tetoyi
ngu, Anutndo yengo kowuliye nguya ma
ingonduduwoolo oluwa. Ye oni guminggalo
mbumbuwaye andangelo kapeyelowanggoku
ngu, Anutndo yengomu nguya andangeyunolo
kapeyelowa.
38 Ye komo oni oo gidalega yunowanggoku ngu,
enebana ye yunowa. Yo, yengo oo wilikoyingo
gome nenengo onindo nguya ngundilo oo gome
nenengo oolengo yunootenggo. Ye wilikolo,
ulungga oolengo siko gome siliyootoyi, mang-
gowoomo oolelo, wendoni uweloyi tetoni, ngulo
kowuli okooweloyi kinitetoni, ye yunowanggo.
Yendo oni yunowonggoku, ngundilo nangge,
Anutndo ye nguya ngundilo yunowalo ewolo.
39 Yesusndo mande yumoonggawo gula nguya
elo ewolo. Oni gula doongeyi kilingo, ngundo oni

gula nguya doongeyi kilingomu oole etungowa,
bine? Kini, enengo ela elaya meleno yoyolo
solewali.
40 Skul simooye ngu oo etuyeloyingo oni ngu ma
dagayelowanggo. Kini, ene ulu telo, ingoyingo
gome yologo ene etungoyingo oninggakundo ko
tetenggoku ngundilo ko tewanggolo ewolo.
41 Ene mande yumoonggawo gula ngandilo
ewolo. Ndawugalo dobooge doongeyimo oo
kakawu bodaga oolooteku ngu kenolo ete, ko
gengo doongenggemo de sosi ulungga oolooteku,
ngu ma ingowo?
42 Ge ndatelo ngulo doboogeboya ete, doboone,
doongenggemo oo kakawu bodaga oolooteku
ngu, yewega toongenilo ete. Ene gengo doon-
genggemo, de sosi ulungga oolooteku, ngu ge
ma kenowo? Ge mebuge sangala oni! Ge ko-
leteya komo gengo doongenggemo de sosingga
oolooteku ngu, ngu yega toongetoningga, ariya,
kootusina, ge dobooge doongeyimo oo kakawu
oolooteku, ngulo gome doongetelo yeyi toonge-
walo ewolo.

De Biyomi, Ngundo Biyomi Enggewa (Matiyu 7:17-20; 12:33-35)

43 De metemi, ngundo engge biyomi ma
enggete. Ngundilo nangge, de biyomi, ngundo
engge metemi ma enggewa.
44 Onindo ngu de engge nguno kenolo in-
gootenggoku, ngu de metemi, ngundi de biy-
omi binelo ingootenggo. Onindo bata dega
ngulo engge ngu utoo sanggilidodo oowooyi di-
moo utoo, ngu bungomonggo ma andangelo

yootenggo. Ngundilo nangge, bo nggile ngundo nggile oolengo engge ma enggewa.

45 Oni gome metemingga ngu, ene newendemo ingoyingoni gome metemimu newendemo ooloote. Ngulo ingonduduni mandeni gome gome nangge ingolo, enengo ootoo ootoo damoni, nguya gome metemi ngu yeni tunootete. Oni biyomi ngu enengo ootoo ootoo damoni nguya biyomi, ko ingonduduni biyomi ingooteku, ngu nguya yeni tunootete. Enengo newendemo damoni oolooteku, ngundilo nangge ene koyi telo, manggowoomo nguya yeni tunootete.

Ya Yeweloyi Damoni Elaya (Matiyu 7:24-27)

46 Ndawugalo ye noya ngandilo etenggo? Ulungga, Ulungga oo Bidodo Sembuli Sembunaye, elo etenggo, ngulo ye nolo manggone ma keyootenggo? Ene ye nolo mandene damoni ma keyootenggoku ngu, asa, ye noya Oo Bidodo Sembuli Sembunayelo ma ewelo.

47 No ngandilo etuyelowano. Oni oowooyingga no tanggenemo ombulo, nolo mandene ingolo ngu, ene ngandilo keyowanggo.

48 Ngu oni ngu ngandilo. Oni gula ene ya yewelo ingooteku ngandilo. Oni ya yewelo ngu, ene mela selo, siyakiyolo, mela yanggangonggakuno mele selo de osiyinggaku nguno yetenggo. Ngundilo telo ngu, asa, ngu sanganimo ya yewa. Kootusina, sono doogo ulungga telo, mewuyi ombulo, ya samanga damoni setoni, yanggaku onggi anggi ma tewa. Yanggango dikalo oluwa. Ndatelo ngulo, ene koletelo ya osiyi

ngu mela gagiyimo mele selo, nguno ya yewoku
ngulo.
49 Ene oni gula nolo mandene ingolo yokolo,
ngu ma keyooteku ngu, ene oni gula mela mbum-
buwango sanganimo mele bodaga nangge selo,
nguno ya osiyi palalo, ya osiyi imilo ma saman-
gawolo. Ngundilo telo, ene kingo mela bodagado
damoni wiliyolo nguno ya yewolo. Ngundilo
yetoni, kootusina, sono mewuyi tuwi ulo, yang-
gaku bungomo oolongootoni, yanggaku onggi
anggi telo, ukelo uwa. Oni ene nolo mandene
ingolo yokolo, enengo ingonduduni keyooteku
ngu, ngundilo tewalo ewolo.

7

Yesusndo Me Onilo Tabangongga Ngulo Sulena Oningga Yomosiyowolo
(Matiyu 8:5-13)

1 Asa, Yesusndo oni simoo bale doongeyemo
mande ngu yootunolo, elo etuyelolo yokolo, ene
Kaperniyam endemo uwolo.
2 Me onilo tabango gula nguno oluwoku,
ngu oningga ngu Rom Gabman (Yuda oni kini)
ngunonggo mayelo, ene me oni ngu onibi kan-
degula (100), ngulo sobosobo oningga oluwolo.
Ngu oningga ngulo sulena oningga ngulo gome
ingooteku, ngu sayi ulungga yolo, kumoowelo
tewolo.
3 Ngu me onilo tabangongga ngu mande in-
gowolomu ngu, Yesus Kaperniyamno ooloote.
Ngu ingolo, ene Yuda oni tabango gidalega
suleyelolo eneno etoyiga ombuya enengo sulena
oningga ngu yomosiyonilo ewolo.

4-5 Ngundilo etoni, ene Yesusno ombulo, sumoo
sumoo telo ewolo. Ge komo ma yokowelo,
ene oni gome, enengo sulena oni, ngundo sayi
ulungga kumoowelo tetoni, ngulo ge mete ene
hooloowe! Enendo, noolengo Yuda onilo goo-
booyingo ya gula yeyunowolo. Ene Yuda oni
simoo bale noolengo gome ingolo, newende
yunootelo ewolo.
6 Yesus enengo mande ingolo, ariya, ene
ootookoolo, ngu Yuda onilo tabango onikuya
oolouwolo. Yade oololo, ya tanggeyimo ooloutoyi,
ngu me onilo tabangongga, ngundo dobooguliyi
gidalega suleyelolo ewolo. Ye ende ooleya,
ngandiya eyi. Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ge
ngalo ko ulungga ma tewelo. No oni nenengo
kini. Ngundilo ngulo, ge nolo ya newendemo ma
ombuwelo.
7 Ngulo ngu, no nenengombo ge tanggegemo
ma oolouwonowo. Ngulo ge mande gula nangge
etooga, nolo sulena oninengga nga ko mete teni.
8 Ngu ngandilo. No ngu oni ko no nunootenggoku, ngulo sulena oni. Nondo nguya ngu me
oni gidalega sobosobo oolooteno. Ene nondo ngu
me oni ngu gulaya eteno. Ge oolou, elo etoowe
ngu, ene ooloute. Gulaya eteno. Ge ombu, elo
etoowe ngu, ene ombute. No sulena oni gulaya
eteno. Oo ngu yomosiyo, elo etoowe ngu, ene oo
yomosiyootelo ewolo.
9 Ngundilo elo yokootoni ngu, Yesusndo ngu
mandega ngu ingolo, ngulo ingondudu ulungga
ingolo, yowoolengolo, oni simoo bale ulungga
ene keyolo endeyootenggoku, nguno ewolo. No
yeno eteno. Iserel oni kewooloyemo oni gula,

nga oningga newendemo hamoo teyingongga,
ngandilo ma kenootenolo ewolo.
10 Me oni tabangongga, ngundo oni
suleyelootoni, Yesusno oolewonggoku ngu,
ya newendesina ulo, sayidodo oninggaku
kenowoku, ene kuli mete tewolo.

Yesusndo Nayin Endemo Simoo Kosiyi Gula Kumootoni Yokutuwoowolo

11 Kootusina, Yesus ootookoolo, Nayin en-
degano nguno oolouwolo. Yesus enengo sulena
oni ngu bidodo, ko, oni simoo bale oowooyingga
oolengo nguya enedodo oolouwonggori.
12 Yesus galo yade oololo, endesoono
oolouwonggori. Ngu endega ngulo onindo, oni
gula kumootoni, bingo sumoolo koolowoolo
uwonggori. Ngu simoongga kumoowoku, ngulo
nemi ngu, nangoni komo gulanangge ngu
kumooteku ngu! Ngu endega ngulo oni simoo
bale ulunggaku, ngu bale nggaminggakundo
sendolo utoyi, ngulo ene keyolo uwonggori.
13 Ulungga oo Bidodo Sembuli, Yesus, ngundo
ngu bale nggamingga ngu kenolo, nowoondoyi
ulungga telo, eneno ewolo. Ge ma sendowelolo
ewolo.
14 Yesus ene onibi sumoolo ombuyingomu
tanggeyimo oololo, onibigakulo Bogis
dowoowolo. Oni onibi koolowooyingo oniku
dikalo, nenetelo oodoyi, Yesusndo ewolo. Simoo
kosiyi, no geya eteno. Ge ootookoo! Elo ewolo.
15 Ngu oni kumooyingonggaku ootookoolo, bib-
itelo, mande etoni, Yesusndo dowoolo, oololo,
nemi ko inowolo.

16 Ngundilo tetoni ngu, oni simoo bale bidodo soliyokolo, Anutlo bingami okoolo ewonggori. Anutlo ingondudu eyingo oni ulungga, noole kewoolonayemo ataga tunootetelo ewonggori. Ngundilo elo, Anut kuli ombuwoku, ngundo enengo oni simoo bale hoolooweyelowelo! Ewonggori.
17 Yesusndo ngu kongga tewoku, ngulo mandeni elo endeyootoyi, Yuda mela ngu logowootoni, oololo mela sungomo nguya, elo soweyolo sawonggori.

Sonoyeloyingo Oni Yondo Enengo Sulena Oni Elaya Yesusno Mande Yolo Oolouwonggori (Matiyu 11:2-19)

18-19 Sonoyeloyingo Oni Yondo, enengo sulena onindo Yesus ko tewoku, ngu bidodo damoni, Yonno etoyi ingowolo. Ngundilo tetoyi, ene ingolo, Yondo enengo sulena oni elaya negoyelootoni ombutoli. Suleyelootoni, Oo Bidodo Sembuli Ulungga, nguno mande yolo oolouwoliyo. Yali Yesusno oolouya, ngandiya sumoo eli. Ge Anutndo sulenggelootoni, noole yoyoweloyi oninggaku, ngundi, noole komo oni gulalo doongetelo sobowoowato, bine? Ewolo.

20 Ngu oni elayaga ngu Yesusno ombulo ewoliyo. Sonoyeloyingo Oni Yon, ngundo noole ngandilo elo, suleyelootoni ombutelo. Ge nga oningga nga, Anutndo sulenggelootoni noole yoyowelo, binengga, ngundi, noole oni gula sobowoowato, bine? Ewolo.

21 Ngu nalunggano nguno, Yesusndo oni simoo
bale ulungga oolengo, sayi damoni oowooy-
ingga yomosiyelolo, oni mela yuka biyomidodo
oowooyingga oweyelolo, oni doongeye kilingomu
yooneneyelootoni, ene doongetelo, oo kenowong-
gori.
22 Ngundilo telo yokolo, Yesusndo Yonlo sulena
oni elayagakuya ewolo. Asa, yali oolouya, Yonno
eli. Oo ataga yalindo kenolo ingooteliku nga! Oni
doongeye kilingomu ene doongetetenggo. Oni
kekandeye biyomi yeyingomu, ene mete telo,
metemi endeyootenggo. Oni golimambudodomu
ngu goweye metemi tetenggo. Oni sodeye tu-
woomu, mela mande ingootenggo. Oni ku-
mooyingomu, ko keda ootookootenggo. Owoo-
longo oni, ene Anutlo mande keda mesalango,
nga ingootenggo.
23 Oni ene nolo newendemo hamoo telo bulibali
ma teyingo ngu, asa, ngu oni ngu, ene mete oni
oni telo oluwalo ewolo.
24 Sonoyeloyingo Oni Yonlo sulena oni elaya-
gaku mande ngundilo ingolo, ene Yon tanggey-
imo ko oolouwoliyo. Ngu naluno, Yesusndo oni
simoo baleno Yonlo ewolo. Kuli oni kini kingo
melako nguno, ye oololo, ndawuga kenoyingo?
Ye nggusi duwoo doogobo yowoolalingootoni,
kenowelo oolouyingo, bine; ngundi ye oololo,
oningga oo bulibali tetoni, kenolo oolouyingo,
bine? Kini, Yon ngu ngundilo oni kini.
25 Ngundi ye ndawuga kenowelo oolouwonggo?
Oni gula towikumba gome gomemu telo oodoni
kenowelo, bine? Kini, ingoyi! Oni towikumba
gome gomemu telo ngu, ene sitowiyedodo telo,

enengo ya gome oluwanggo. Kini, Yon ngundilo kini.

26 Ene ye ndawuga kenowelo oolouwonggo? Ye Anutlo ingondudu eyingo oningga kenowelo, bine? Yo, no yeno hamoo eteno. Yon ngu Anutlo ingondudu eyingo oni. Enendo Anutlo ingondudu eyingo oniku, ngu dagayelolo, enendo nangge ulungga oolengo.

27 Ngu Yonngga, ngulo Anutlo mandeno Anutndo enengo Nangonimboya ngandilo ewolo.

Ingo, no oni gula suleyootoowe, ngundo nolo mandene yolo, ge koletelo oololo, gengo oole yomosiyonggunowalo ewolo. *Malakayi 3:1*

28 No yeno eteno. Yondo Anutlo ko teteku ngu, ngu oni melako ngano ko telo oolootenggoku, ngu bidodo dagayeloote. Ene oni Anutlo nowoondoye hamoo teyingo, ko nolo mandene keyootenggoku ngu damoningga ngundo Yon ko yanggango tewoku ngu dagalo ulunggalolo ewonggori.

29 Yesusndo Yonlo mande etoni, oni simoo bale bidodo ingolo yokolo, asa, simoo baledoya, bobeye yoyingo oniya ewolo. Yo, Anutlo mande damoni ngu gome oolengolo ewolo. Ngu oni ngu, ene Yon kandeyimbo sonoyelowolo.

30 Ene Parisi oni, ko mamana mande kandangelo etuyeloyingo oni nguya, ene Yondo ma sonoyelowolo. Ene ngu Anutndo oole gomemu etuyelootoni, ene kootu inolo yokowonggori.

31 Yesusndo ewolo. Nga naluno, oni simoo bale endeyootenggoku ngalo damoniye wilikootoowe, ndatelo oningga ngundilo?

32 Ene ngu simooye koondoonge tetoyi ngandilo
tewonggori. Ene ende kewooloko bibitelo,
enengo nangge meno manggalu telo ewonggo.
Noolendo sumbi uwootooye, ye yambo ma
utolo kunowolo. Noolendo oni kumootoni
solengoyelo nowoondoyi teweloyi yambo ule-
wootoku, ye ma sendowolo ewolo. Simooye
gidega oo tetoyi ko ngulo simooye guminggado
suleyeyokini yewonggori.
33 Ene Sonoyeloyingo Oni Yondo ombulo, ene
oomanangoyingo ma nelo, Wayin sonoyi nguya
ma newolo. Yendo ngu ewonggori. Yuka biyomi
eneno oolootelo ewolo.
34 Ene Onilo Nangoni Kilalongo ombulo, ene
oowali nelo, sono nguya netoni, yendo ngu
kenolo etenggo. Kenoyi, nga oningga nga, ngu
oo bidodo nemukolo, Wayin sonoyi nguya gome
gome neteku nga! Nga oningga nga, ngu bob-
eye yoyingo oni, mbumbuwadodo oni ngulo do-
booyelo etenggo. Noolendo oo gula tetoowe ngu,
ngu bidodo ye ngulo ma ingootenggo.
35 Oni simoo bale Anutno nowoondoye hamoo
teyingo ngu, enengo keda oluweloyi ngu engge-
dodo. Oni gidalega keda oluweloyi gomemu ngu
kenolo, ngundilo ingootenggo. Anutlo mande
ngu hamoo oolengolo ingootenggo.

Mbumbuwadodo Balegado Yesus Keyi Bo Ulu-mimbo Sonowoowolo

36 Nalu gulano, Parisi oninggado Yesus negon-
gootoni, enengo yano ombutoni, enedodo gob-
oolo oo neweloyimbolo ewolo. Ngundilo etoni,

asa, Yesusndo ombulo, enedodo oo neweloyim-
bolo oololo, Parisi oningga ngundo yano ulo, oo
neweloyi yabano bibitewonggori.
37 Ngu endemo nguno, bale gula oluwolo. Ngu
balega ngu, ene bulibali bosebalese damoni biy-
omi keyooteku, ngundo ingowolomu, Yesus Parisi
oningga ngulo yano ulo, oowali netenggo. Ngulo
ngu, balega ngu ene ootookoolo, digi nggusiyi
gomenggano bo ulumi ndindingo gomengga yolo
ombuwolo.
38 Ngu balega ngu ombulo, Yesus kootusi-
nanggo ombulo, Yesus keyi damonimo dikalo
sendootoni, doongeyi sonoyimbo ulo, Yesus keyi
sonowootoni, ngu enengo tabango uyimbo yong-
gulumoowolo. Ngundilo telo, Yesus keyinggaku
mududu yunolo, nguno bo ulumi gomengga ngu
wendolo, ngundo Yesus keyi sonowoowolo.
39 Parisi oninggado Yesusno etoni, enengo yano
ombuwonggokungga, ngundo ngundilo tetoni
ngu, kenolo, ene ngandilo elo ingowonggori. Nga
oningga nga, ngu Anutlo ingondudu eyingo oni
tetoningga ngu, asa, ene balega ngalo damoni biy-
omi ngu kenolo ingolo, asa, nga bale biyomingga
ngando ombulo, tanggeyimo loogu yetoni, ma
ombuwalo ingowolo.
40 Ngundilo ingootoni, Yesusndo ngu oning-
gakulo ingondudu ningga, ngu gumilo ewolo. Say-
imon, no geno mande gula ewelo. Etoni, Sayi-
mondo ewolo. Oo etuyeloyingo oni, mete man-
dega ngu elo ewolo.
41 Yesusndo mande yamonggawo gula ewolo.
Bobeyedodo oninggado oni elaya bobeye gumim-
bolo yunowolo. Oni gulano doobe onibi elaya

kande elaya (500 Kina) inolo, ko oni gulano doobe
kandegula (50 Kina) nangge inowolo.
42 Kootusina, bobeyeku wendangelo gumi
ngundilo inoweloyi nguya ereremo kini. Ngulo
bobeye sembuliga, ngundo nguno yokolilo ewolo.
Ariya, ngu oni elayaga ngu, onendo bobeye
sembuliga ngulo gome oolengo ingolo eloluwa?
Ewolo.
43 Sayimondo ngundilo ingolo, gumi ewolo.
Ngu oningga bobeye ulungga kingo inoyingongga
ngundo. Ngundilo etoni, Yesusndo ko ewolo. Ge
hamoo nenengo ingolo etelo ewolo.
44-45 Yesusndo balegakusina yowoolengolo,
kenolo, Sayimonya ewolo. Nga balega nga keno.
No gengo ya newendemo ombutoowe, kene
sonowooweloyi sono gula ge ma nunowolo. Ene
nga balega ngando enengo doongeyi sonoyimbo
kene sonowoote. Ngundilo telo, enengo tabango
uyimbo yonggulumoolo yomosiyoote. Ge no ma
yenggonayelolo mududu teyinolo, kuli gengo
yano ombuwonoku, ngunonggo ombulo anangu
nga! Ene nga bale mbumbuwadodoga ngando,
ngu ene kenengga ame mududu teyinolo, gome
ingolo, hahangelo yade mayelo mududu tete.
46 Ge nolo tabane bo ulumimbo ma sonowoolo
domooyingo, ngulo ngu, ene balega ngando
moondene dowooweloyi bo ulumi ndindingo
gome, ngundo kene sonowoolo yoonenengoote.
47 Ngundilo ngulo, no geno eteno. Nga
balega ngando, ene nolo newende ulungga
oolengo teteku, ngulo nondo enengo mbum-
buwani ulunggaku andangetoowe ute. Ene oni
gulalo mbumbuwani bodaga tewoku ngu, Anut-

ndo ngu andangelo inootoni uwa. Ngu oningga
ngundo newende bodaga nangge Anutno esete-
walo ewolo.
48 Yesusndo ngu balega nguya ewolo. Gengo
mbumbuwage ngu, nondo kuli andangetenolo
ewolo.
49 Oni Yesusya oo newelo bibitewonggoku,
ngundo ngu ingolo, enengo nangge mandelo in-
golo ewonggori. Nga oningga nga, ngu oone, ene
mete mbumbuwa andangelo yokowa? Ewong-
gori.
50 Yesusndo ngu balega nguya ewolo. Ge Anutlo
nowoondogemo hamoo tewokuga, ngunonggo
Anutndo ge ko goyoote. Ge mete sumangedodo
toongeya, nowoondoge imakeyingomo ootoolo
ewolo.

8

Bale Gidalega Ene Yesus Keyolo Endeyowong-gori

1-3 Kootusina nalu gidalegano, Yesusndo
enengo sulena oni kande elaya kegidembolo
elayaga nguya, Anut oo bidodo Sembuli
Sembunaye, ngundo enengo nalungga
sobowooteku ngulo mande mandeni damoni,
ngu ende ululu, ende bobodi ngu bidodomo, oni
simoo baleno wesiyolo elo etuyelolo, oololo
ombulo tewolo. Bale gula gula nguya, ngu
bale ngu Yesusndo kuli yuka biyomidodomu
owelo andangeyunowoku ngu, ko sayidodomu
yomosiyeloyingoku, ngundo Yesus keyolo
endeyowonggori. Ngulomu, bale gula oowooyi
Mariya nguya ngandilo etenggoku, Mariya

Magadala balelo etenggo. Ngu balegano nguno yuka biyomi kandegula gidembolo elaya (7) oweyelowolo. Bale gula oowooyi Yowana, ngu Herodlo yanimo ko sobosobo oningga, oowooyi Kusa, ngulo baleyi; Susana, ko bale gidalega nguya Yesus keyolo, mandeni ingolo yaliwolo. Ngu bale ngundo enengo bobeyebo Yesus, ko, enengo sulena oniya hoolooweyelootoyi, ngundo oowali oo uliyolo, nelo endeyowolo.

Oni Oowali Yuwooyi Kono Kuliyoyingo, Ngulo Mande Yamonggawo
(Matiyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Ende ende oni simoo bale oowooyingga oolengo ende bidodomonggo mewoosoolo, Yesus tanggeyimo mayelo, gooboongoolo dikawonggori. Ngu naluno, Yesusndo mande yamonggawo gula, ngu oni simoo balekunolo ewolo.
5 Oni gulado Rayis yuwooyi kono yolo oololo kuliyowolo. Ngundilo kuliyootoni, Rayis yuwooyi gumingga ooleko soletoni, onindo wongoomukootoyi, numbo mayelo newonggori.
6 Oo yuwooyi gidalega mela digi sangganimo solewonggori. Ngu oo yuwooyiku ngu gome ooleyingomu, ene mela ngu ulumi kini. Ngundilo ngulo, bidodo oolelo, ariyelo kumoomukowolo.
7 Gidalega ulu sodabo, kakali so oo kewoolokono solewolo. Ngu ulu so kakali ookudodo oolelo, ngundo doobeyelootoni, siyokongo yewolo.
8 Rayis yuwooyi gidalega mela gome metemimo solewolo. Ngu nangge gome oolelo, engge oowooyingga oolengo enggewolo. Yesusndo

ngundilo elo yokolo, manggalu telo ewolo. Oni gula mande ingoweloyi sodeyidodoga tetoningga ngu, ene komo mandega nga gome oolengo ingonilo ewolo.

Yesuslo Mande Yamonggawo, Ngulo Damoni Ewolo
(Matiyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Yesus enengo sulena onindo, Yesus sumoo inolo ewonggori. Ge mande damoni wiliyolo, ge mande yamonggawo nangge eteku, ngulo damoni ndatelo?
10 Etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Ye ngu, Anut oo bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo simoo bale enengo soboyelooteku, ngu mande kombiteyingongga ngu, ye kuli Anutndo etuyelowolo. Ene simoo bale gidalegado ngu, ene mande yamonggawo nangge ingootenggo. Ene kenowelo doongetewanggoku, ene ma kenowanggo. Ene mande ingowanggoku, ene nowoondoyemo mande ngu ma ingowanggo.
11 Mande yamonggawo ewonoku, ngu damoni ngandilo. Ngu oo yuwooyingga ngu Anutlo mande.
12 Oo yuwooyi gidalega ooleko soletelo ewonoku ngu, oni simoo bale Anutlo mande ingootoyi, kootusina, Setando ombulo, ngu mandeku, oni nowoondoyemonggo andangelo yootoni, nguno ene Anutlo nowoondoyemo hamoo ma tewonggo. Ngulo ngu, Anutndo ene ma yoyowa.
13 Digi sanganimo elo ewonoku ngu, oni simoo bale koletelo Anutlo mande ingolo, ngulo gome ingolo, oni oni telo, ngu koyi tewolo.

Ene ngu nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
bodaga nangge tetoyi, ngu naluno, kowulingga
kenolo, nguno enengo hamoo ingowonggoku,
ngu yokowonggo.
14 Oo yuwooyi so daboo sanggilidodo ke-
wooloko oolooteku, elo ewonoku, ngu ngandilo.
Simoo bale Anutlo mande ingootenggoku, koo-
tusina, mela ngalo kowuli oowooyingga, bob-
eye oo sitowi, oo ngulo hahangelo, ingondudu
tewonggori. Oo ngulo nowoondoyemo mande
oo ngu doobengolo wiliyootoni, aliyelo, enggeni
kini.
15 Mela gomemo oo yuwooyi solelo ooletelo,
elo ewonoku ngu, simoo bale Anutlo mande in-
golo, ene nowoondoye gome yomosiyolo, hamoo
ingolo, yolo, yanggango dowoolo keyootenggo.
Anutlo nangge ingondandangelo endeyooteng-
goku ngu, ene gome enggetenggolo ewolo.

Solu Kumbe Newendemo Oongoowolo (Matiyu 4:21-25)

16 Oni solu kalo, kumbe oo newendemo ma
yelo wiliyolo, ko, yaba newendemo nguya ma
yetenggo. Kini, yaba sanganimo yetoyi, ngundo
oni gumingga nguya himi yunoote. Oni gi-
dalega ya newendemo ombulo ngu, ene solu ngu
kenowanggo.
17 Nga mande Anut oo bidodo Sembunaye,
ngundo simoo bale enengo sobowooteku, ngu
oo bidodo kombiteyingo ngu, kootusina, oo
ngu tunootewanggo. Oo bidodo onindo oon-
gooyingo ngu, kootusina, Anutndo yeni tunoote-

mukowa. Oni oo ngu doongeyembo tunoo keno-
mukowanggo.
18 Ye komo ingondale teyi! Ye komo ndatelo
mandega nga, ngu gome ingoyi! Oni ene Anut
oo bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo simoo
bale enengo sobowooteku ngu, ngulo ingoyingo
bodaga ingolo oolootenggoku ngu, ene newende
bidodo hahangelo, enengo mande ingolo key-
ootenggoku, asa, Anutndo enengo ingoyingongga
ngu yeni, ulungga yewa. Ene oni ene Anut oo
Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo simoo bale
enengo sobowooteku ngu, ngulo damoni bodaga
ingooteku ngu, asa, ngu ingoyingongga soweyolo,
gumi ma ingootoni ngu, asa, Anutndo enengo
ingoyingo bodaga ngu yolo oongoowalo ewolo.

Yesus Enengo Nemi, Ko, Konedoboongo
(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

19 Ngu naluno nguno, Yesus enengo
nemi, ko enengo konedobooge, ngundo
Yesusno mayewonggori. Ene oni simoo bale
ulungga oolengo ngulo, ene Yesus tanggeyimo
ombuweloyi nguya kini.
20 Oni gidalegado Yesusno ewonggori. Gengo
nangge ko konedobooge ge geyowelo mayelo,
endesina dikatenggoku awelo ewonggori.
21 Ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi
ewolo. Oni ene Anutlo mande ingolo, ngu key-
ootenggoku, ngu nolo namone, ko nolo konedo-
boone. Ngundilo elo ewolo.

Yesusndo Doogo, Ko, Sono Koongeyingo Nguya Mande Etoni Imakewolo
(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nalu gulano, Yesusndo enengo sulena oniya
wanggo gula sanganimo oolelo ewolo. Ye wanggo
woosootoyiga, noole sono koongeyingo anduloko
ulelewato. Yesusndo ngundilo etoni, wanggo
woosoolo, dowoolo ulelewolo.
23 Wanggo sono koongeyingo sanganiwoole
uloluwootoni, Yesus wanggo sanganimo wetolo
kapengo yewolo. Ngu naluno, doogoga sono
koongeyingo kewooloko tunootewolo. Ngu doogo
ulungga, ngundo wanggo yowoolalingootoni,
wanggo nguya sono koongetoni, ene oonatewelo
tewolo.
24 Ngundilo tetoni, sulena oniku oololo, Yesus
yokutuwoolo ewonggori. Awa, Awa! Noole
oonatewelo tetetoku nga! Ewonggori.

Etoyi, Yesusndo ootookoolo, doogo,
sono koongeyingo nguya yeyolo etoni,
imakelo kinitewoliyo. Doogogaku ko sono
koongeyingonggaku ma dokelo ikakooteyingo,
ngu kondibo imakewolo.
25 Ngundilo tetoni, Yesusndo sulena oniku ma-
manayelolo ewolo. Yengo nowoondoye hamoo
tewoku, ngu ndano? Ewolo.

Sulena oniku goweye mboolomboolo telo,
sosolelo ngunonggo, enengo nanggelo ingolo
ewonggori. Nga oningga nga onendo? Doogoya
elo, ko, sono koongeyingomboya etoni, enengo
ela elaya ene manggowo keyooteliku ngu!
Ewonggori.

Yesusndo Gegesa Melasina Oningga Yuka Biyomigado Yoyingo Ngu Owewolo
(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Kootusina, ene Gegesa melasina nguno
oolouwonggori. Ngu mela ngu, Galili sono
koongeyingo ngu gidalesina ooloote.*
27 Yesus ene sulena oniya wanggo yokolo,
wendeyi tamako uwolo. Nguno ende gula olu-
woku, nguno oni gula oo yuka biyomimbo yoyin-
gomu, ngundo Yesusno ombuwolo. Ngu oni
yuka biyomimbo yoyingongga ngu, ene nalu
pelungga towikumba ma yemuyingo, ene mbil-
imbili endeyolo ootoolo, ene ya gulano nguya ma
oluwolo. Kini, ene nalu bidodomo, oni yoyeyingo
melewoole nangge wetolo oluwolo.
28-29 Kuli ngu, yuka biyomingga ngulo yanggan-
goni ngundo oningga ngu gome dowoolo oodoni,
nguno enengo onindo ene dowoolo kekandeyi
gome gome gosiyowolo. Gosiyolo ya biyomimo
oni ngundilo sobowoolo oluwolo. Ene yuka
biyomi ngulo yanggangoni, ngundo ngu sen
uto bidodo oomboomboongelo ootoolo, ene oni
yeni oni kini melasina nguno toongelo endeyolo
oluwolo. Ngu oningga, ngundo Yesus kenolo
meno manggalu telo, Yesus keyi damonimo ukelo
melako welewolo. Ngu oni mboolombo yoyin-
gongga, ngundo manggalu ulungga oolengo telo
ewolo. Ge Yesus, Anut awuno oolengo ngulo Nan-
goni! Ge nono ndawuga tewa? No geno solen-
goyelo, yemboongetenoku, ge no ogingoyingo ma
nunowelo! Ewolo. Yesusndo ngu yuka biy-
omingga nguya kuli, ene ngu oningga ngu yokoya
toongenilo ewolo.
30 Ariya, Yesusndo sumoo inolo ewolo. Ge

* **8:26:** Oowooyi gula ngu Gadara, ko oowooyi nguya Gerasin.

oowoongge ngu ndawuga? Etoni, yuka biyomingga ngundo gumi ewolo. No oowoone Ami ewolo. Ndatelo ngulo, yuka biyomi oowooyingga oolengo, ngu oningga ngu newendemo ulo oolootenggo.

31 Ngu yuka biyomi, ngundo mande yanggango oolengo Yesusno sumoo sumoo elo ewolo. Ge noole suleyelootoyi mele goloyi oolengo wenga kini nguno ma uwelo! Ewolo.

32 Ngundilo etoyi, ngu mela puli bodaga namoko, nguno bo oowooyingga nguno so erewelo neloluwonggo. Ene ngundilo kenolo Yesusno solengoyelo sumoo sumoo ewolo. Mete noole bo ngu nowoondoyemo uwato, bine? Etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Yo, ye ngundiya teyilo ewolo.

33 Ariya, ngu mbooloku oninggaku yokolo, sodedonangge ene oololo boku nowoondoyemo utoyi, asa, ngu boku yanggango oolengo kendutelo oololo, mela biyomi kembemo solelo sono koongeyingomo ulo sono nelo kumoomukowolo.

34 Ngundilo tetoni, bo sobosobo oniku ngundilo kenolo, sodedonangge endemo salo, ene oo tunootewoku ngu mandega ngu wesiyowolo. Ngu mandega ngu ende ulunggano onino, ko deguno ende bobodikuno onino nguya elo endeyowolo.

35 Ngundilo etoyi, simoo bale ngu ooga ngu kenowelo Yesus tanggeyimo mayelo oni mboolombo yoyingongga ngu kenowolo. Mbooloku ene kuli yokolo peselo satoyi, ene towikumba yemulo ingonduduni nguya himi

yetoni, ene nenengo Yesus tanggeyimo bibitelo ooloote. Oni simoo baledo ngundilo kenolo ene soliyokowolo.

36 Oni Yesus kenootoyi, oni mboolombo yoyingonggano oo tewoku ngulo mandeni, simoo bale ngu kenowelo kootu mayetenggokuno ewolo. Kuli ngu yuka biyomimbo nga oningga nga, dowoolo oluwolo. Ene ataga ngu, ene metemi teteku nga! Ewolo.

37 Gegesa melasina oni simoo bale bidodo ngu oningga ngu kenolo, ko bo ngulo nguya ingolo, ngulo ene sosoleyingo ulungga telo, Yesusdodo ewonggori. Ge komo noole yoyokoya toonge! Ngundilo etoyi, ngulo Yesus ene sulena oniya wanggo sanganimo oolelo, ene sono koongeyingo gidalesinanggo ko oolouwonggori.

38-39 Ngu oningga ngu yuka biyomi ngundo yokowonggoku, ngundo Yesusya toongewelo Yesus sumoo sumoo inolo ewolo. No komo geya oolouwelo ewolo. Etoni, Yesusndo suleyolo ewolo. Kini, ge gengo endemo oolouya, Anutndo geno oo tetoni tunootewoku, ngulo mandeni yootunoyalo ewolo. Ngundilo ngulo, ngu oningga ngu ko yowoolengolo oolouwolo. Ene Yesusndo oo tetoni tunootewoku, ngulo mandeni enengo endemo oni simoo bale bidodomo yootunolo ewolo.

Yesusndo Tabango Oni Gula Oowooyi Yayiras Namboni Yokutuwoolo, Ko Bale Gula Nguya Yomosiyoyingo

(Matiyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Yesus ko yowoolengolo ombuwolomu ngu,
simoo bale ulungga oolengo wendeyi tamako
gooboongoolo Yesuslo doongetelo oluwolo.
41-42 Ngu naluno, oni gula oowooyi Yayiras ngu,
ene Yuda onilo goobooyingo ya ngulo tabango
oluwoku, ngundo Yesus tanggeyimo ombulo, keyi
damonimo penggootelo, sumoo sumoo ewolo.
Ge komo nolo yano ulo ewolo. Ene ngundilo
ewoku ngu ndawugalo, Yayiras ngu namboni
gulanangge enengo moomani ngu kande elaya
kegidembolo elaya, (12) ene komo kumoowelo
namoko tewolo.

Asa, Yesus ene Yayirasndo yano oolouwelo
ooloutoni, ene simoo bale ulunggakundo oole
doongoowolo.

43 Nguno bale gula nguya oluwoku, ene kom-
bolo sayi yolo, yambiyootelo, mooma kande elaya
kegidembolo elaya (12) oluwolo. Sayi mambu
yomosiyoweloyi oni gulado enengo sayiningga
ngu yomosiyoyinoweloyi nguya kini.

44 Ngu balega, ngundo Yesus kootusina,
kendungomo ombulo, tolige kandedibiyi,
Yesusndo nenggulono yewolo. Ngundilo tetoni
ngu, sodedonangge enengo dalo soli yetoni, ko
ma ombuwolo.

45 Ngundilo tetoni, Yesusndo ewolo. Onendo
kandeyi nono yete? Ewolo.

Etoni, oni bidodo mande gumi ewonggori. No
kini, no kini ewonggori. Etoyi, Pita galodo ewong-
gori. Oo etuyeloyingo oni, simoo bale ulung-
gado pawanggelolo ngundo woologogelootenggo.
Ndawugalo, ge ngundilo sumoo ete? Elo ewong-
gori.

46 Ene Yesusndo ewolo. Oni gulado kandeyi
nono yetoni, no ingootoowe, yanggangone gidega
noyokolo, eneno ooloutelo ewolo.
47 Asa, ngu balega ngu ingoyingo, ene kom-
biteweloyi nguya kini. Ngundilo ngulo, ene
sosolelo mboolomboolo telo, ene ombulo, Yesus
keyi damonimo penggootelo, enengo sayini ngulo
damoni wesiyolo simoo bale doongeyemo ewolo.
No sayi, ngundilo ngulo, ombulo kandene Yesuslo
nenggulono yetenoku ngu, ndawugalo ngulo, no
nowoondone hamoo tetoowe, Yesusndo mete
yomosinelowa. Ngundilo tetoowe, nenengo
sayine sodedonangge kinitetelo ewolo.
48 Ngundilo etoni, Yesusndo gumi ewolo.
Nambone, gengo nowoondogemo hamoo teteku,
ngulo Anutndo goyeni mete tete. Ngundilo ngulo,
ge mete oolouya, nowoondoge imakeyingomo
ootoolo ewolo.
49 Yesus ngu mande ngu ewoodoni, Yayiraslo
yanonggo oni gula ombulo, tabango oninggakuno
ewolo. Gengo namboge ngu kuli kumoote. Ge
oo etuyeloyingo oni ngu keyi ma ogingoyingolo
oolouwelolo ewolo.
50 Yesusndo ngu mandega ngu ingolo, tabango
oninggakuya ewolo. Ge ma soliyowelo. Ge komo
nowoondogemo hamoo teni. Namboge ngu ko
mete tewalo ewolo.
51 Ariya, Yesus tabango oninggakundo yano
oolouwonggori. Yesusndo simoo bale ene-
dodo ya newendemo ma uwelo, elo, ngulo ene
oweyelowolo. Yesusndo Pita, Yon, Yems, ko eweyi
nemi ngudodo yoyolo, ya newendemo uwong-
gori.

52 Oni simoo bale ulungga ngu simooyengga
ngulo sendo mogulu teloluwonggo. Ngulo ngu,
Yesusndo ewolo. Ye ma sendowelolo ewolo. Nga
ngu ma kumoowolo. Ene ngu wetolo oolootelo
ewolo.
53 Yesusndo ngundilo etoni, ngulo ene ulungga
yumooyinowolo. Ene ingoyingomu ngu hamoo
oolengo kumoowolo.
54 Ene Yesusndo bale bodaga ngu kandeyi
dowoolo, menolo ewolo. Bale buniyo, ge
ootookoo! Ewolo.
55 Ariya, ngu bale bodaga ngulo gaboyi
ombulo woologongootoni, ene sodedonangge
ootookoowolo. Ngundilo tetoni, Yesusndo mande
yunolo ewolo. Ye oowali inootoyiga nenilo ewolo.
56 Ngundilo etoni, bale bodaga ngulo eweyi
nemi ngundo ulungga oolengo soliyokolo, oni
oni tetoli. Ariya, Yesusndo mande yanggango
oolengo eweyi nemimo ewolo. Yali ngalo man-
deni oni gulano hamoo oolengo ma ewelolo
ewolo.

9

Yesusndo Enengo Sulena Oni Kande Elaya Kegidembolo Elayaga Ngu Ko Yunowonggori
(Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Yesusndo enengo keyimo sulena oni kande
elaya kegidembolo elaya ngu negoyelootoni, om-
bulo gooboongoowonggori. Ngundilo tetoyi,
Yesusndo yuka biyomi ko sayi damoni oowooy-
ingga nguya yomosiyoweloyi yanggango ulungga
yunolo sunggi yewolo.

2 Ngundilo soweyelootoni, salo, Anut Oo Bidodo
Sembuli Sembunaye, ngundo enengo simoo bale
sobowooteku damoni ngulo mandeni ngu elo
etuyelolo, ko sayiye nguya yomosiyelootoyi, mete
tewolo.
3 Yesusndo enedodo ewolo. Ye sawelo ngu,
oo sitowi oowooyingga ma yowelo. Ye usutoko,
siyaki, oowali, oo uliyowelo bobeye, towi neng-
gulo ela elaya ma yowelo.
4 Oni gulado yoyoya, enengo yano utoningga
ngu, ye komo ngu yanggano nguno nangge
oliyi. Ye ootookoolo saweloyi nalunggano, nguno
nangge, ngu yangga ngu yokoya sayi.
5 Ye yoyolo yano ma utoyiga ngu, asa, ye ngu
endega ngu yokoya sayi. Yengo keyemo ende
ngulo gugukakawu nogolu keyemo damoowoku,
ngu enengo endemo nguno ko siyakiyootoyiga
uni. Ngundilo tetoni ngu, endemo oni ngu enengo
damoniye biyomi ngulo nangge ingondudu telo
oluwanggolo ewolo.
6 Ngundilo etoni ingolo ngu, asa, ene
sawonggori. Ene ende bidodomo salo, Anutlo
mande gome mesalango ngu wesiyolo elo
etuyelolo, sayi oni oowooyingga ende bidodomo
yomosiyelootoyi, metemi temukowolo.

Herodndo Yesuslo Mandeni Ingolo, Ngulo Ingondudu Ulungga Tewolo
(Matiyu 14:1-2; Mak 6:14-16)

7 Yuda mela ngulo oo bidodo sobowooyingo oni
koleteyingo oowooyi Herod, ngundo Yesuslo su-
lena onindo oo tetenggoku, ngulo mande ingolo,
ngulo ingondudu bulibali ingowolo. Ndatelo

ngulo, gidalegado Sonoyeloyingo Oni Yondo kumooyingo nga, ko ootookootelo ewolo.
8 Gidalegado ewonggori. Ilayiya ko ombulo tunootetelo etoyi, gidalegadolo ewonggori. Oni gidalegado etenggo. Anutlo ingondudu eyingo oni gula ko ootookoowo, ewonggori.
9 Ngundilo ngulo, Herodndo ewolo. Nondo Yon bungeyi toongootoowe kumoowolo. Ngundo binengga ngundilo ko damoni oowooyingga tetoni, ngulo mande etoyi ingooteno, bine? Ewolo. Herod nguya Yesus kenolo ingoweloyimbolo doongetelo sobowoowolo.

Yesusndo (5,000) Oni Simoo Bale Oowali Yunoyingo
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yon 6:1-13)

10 Aposel oni ko mayelo, Yesusno ko tewonggoku, ngulo mandeni ewonggori. Yesus enengo sulena oni nangge yoyolo, oni simoo bale gidalega yoyokolo enesu nangge, ende gula oowooyi Betsayida ngu tanggeyimo oolouwonggori.
11 Ene simoo bale ngundilo yeyolo ingolo, enebana keyelolo oolouwonggori. Ene ngu simoo bale keyelolo mayetenggoku ngu yeyolo, suleye ma kini yewonggori. Kini, ene oni oni telo, Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo simoo bale enengo sobowooteku damoningga, ngulo mande ngu wesiyolo elo etuyelowolo. Gidalega sayidodomu yomosiyelowolo.
12 Ngu sangga ngu suwootetoni, Yesus enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayaga, ngundo Yesusno ombulo ewonggori. Ge simoo bale nga yoyokootooga, enengo endemo sungo

sungo saya oowali kenoya neya weleyi. Ndawu-
galo ngulo, noole ngano kingo melako ngano
oolootetoku, nga melako ngano oni kinilo ewong-
gori.

13 Ene Yesusndo mande gumi ewolo. Yendo
nangge oowali yunootoyi newanggo.

Ngundilo etoni, enebana ewonggori. Noole
oowali kini. Noolengo oomanongoyingo ngu
kandegula, ko iso elaya nangge nguya ooloote.
Noolendo bine saya oowali uliyoya mayeya
nga simoo bale nga bidodo yunootooye, mete
newanggo, bine? Ewooto.

14 Simoo nangge kandangetoyi, 5,000 tewong-
gori.

Ariya, Yesusndo sulena onino ewolo. Ye
oolouya oni ngu kandangeyeloya onibi elaya
kande elaya, (50), wata oowooyingga bibitetoyiga
ngundiya tambuga tambuga bibiteyilo ewolo.

15 Yesuslo sulena onikundo ngu tetoyi, oni
simoo baleku ngundilo bibitemukowonggori.

16 Ngundilo telo, oomanangoyingo kandegu-
lagaku, ko iso elayagaku yolo gooboongoolo
dowoolo, Sambono randolo doongetelo, Anutno
esetelo yokolo, oomanangoyingoku iso elayagaku
nguya oososowoowolo. Ngundilo telo, enengo su-
lena oniku yunootoni, ngundo oni simoo baleku
bayetelo yunowolo.

17 Ngundilo tetoyi, oni simoo bale oowali ne-
toyi, useye bakini yemukowonggori. Ene oowali
gumgum oodoni ngu gooboongoolo si kande
elaya kegidembolo elaya (12) siliyootoyi, mang-
gowoomo oolewonggori.

Pitando Yesuslo Damoni Yootunolo Eyingo
(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nalu gulano, Yesus enesu nangge sungo
ootoolo, ene yemboongelo oluwolo. Enengo
sulena onindo nangge tanggeyimo oolouwong-
gori. Ngu naluno, Yesusndo sulena oniku sumoo
yunolo ewonggori. Oni simoo baledo noya
ndatelo etenggo. No ndawu oninggalo etenggo?
Ewolo.
19 Sulena onindo gumi ewonggori. Ene
ngandilo etenggo. Ge ngu sonoyeloyingo Yon;
gidalegado etenggo. Ge Ilayiya; ko gidalegado
etenggo. Ge Anutlo ingondudu eyingo oni
kulimiku gula ko ootookoowolo etenggo.
20 Yesusndo yowoolengolo, sulena oniya
ewonggori. Ene yendo ngu noya ndawu oningga,
elo etenggo? Ngundilo etoni, Pitando mande
gumi ewolo. Ge ngu Kristus Anutndo noole
yoyoweloyi ngulo sunggi yeyingo onilo ewolo.

Yesusndo Kumoolo Ko Ootookooweloyi Ngulo Ewolo
(Matiyu 16:20-28; Mak 8:30–9:1)

21 Yesusndo mande yanggango oolengo sulena
oninolo ewolo. Ye komo oni gidalegano nga
mandega nga ma ewelo elo soleyelowolo.
22 Nalu gulano, Yesusndo ewolo. Anut Nangoni
Oni Kilalongo ene ogingoyingo ulungga oolengo
ingowa. Yudalo tabango oni, ko Anutno woolo
yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oni, ko
mamana mande etuyeloyingo oni, ngundo kootu
inolo, uleyi kumoowa. Ene nalu kabusa yokolo ko
yokutuwootoni ootookoowalo ewolo.

23 Ngundilo elo, enengo sulena oni mande gula
yunolo ewolo. Oni gula no kenelowelo ngu, ene
komo enengo ingonduduni damoni biyomingga
ngu komo yokoya meyeya oodoni, ngulo simoo
bale nowoondoye hamoo ma teyingo, ngundo
kowuli inowanggoku, ngu koolowoowa. Ene
komo ngundilo telo, ngu kenelolo endeyowa.
24 Oni gula enengo ingondudunimonggo
nangge enengo oo teweloyi ko keda oluweloyi
ingooteku ngu, asa, kootusina nalu wengamo,
ene oonatewa. Ene oni newende ngu bidodo
Anutno yeteku ngu, ngu oningga ngu enengo
ingonduduni oololo ombulo teteku, ngu komo
yokowa. Ngundilo telo ngu, asa, ene kootusina
suwoo suwoo Anutya keda oluwa.
25 Oni gula mela ngalo bobeye oo sitowi
nguno ingonduduni bidodo yelo endeyooteku
ngu, kootusina, ene Setanlo ende biyomimo
oololo oluwaku, nguno ndatelo telo oo ngundo
ene hooloowewa?
26 Oni gula nolo mandene, ngalo oyumo
yowaku ngu, asa, kootusina, no Oni Nangoni nolo
dulidaline ko awane ngulo Engel oni kundingiyi
ombutetoku naluno, no enengo oyumo yowanolo
ewolo.
27 No hamoo oolengo yeno eteno. Oni
nga dikatenggoku nga ngu, gidalega ma ku-
mooyingomo, ene oni oowooyingga oolengo
Anutlo nowoondoyemo hamoo teyingo damon-
imo nguno ulo kenowanggolo ewolo.

Yesuslo Moondeyi Yowoolengolo Guladilo Tunooteyingo
(Matiyu 17:1-13; Mak 9:2-13)

28 Yesusndo ngu mandega ngu elo yokolo, oode
nalu kandegula gidembolo kabusa yokolo, ene
Pita, Yon, Yems, oni kabusaga ngu yoyolo, mela
puli gulano awuno, Anutno yemboongewelo
oolewonggori.
29 Yesus nguno yemboongelo oodoni, enengo
omukumundoongo yowoolengolo guladilo
oolengo tunootewolo. Enengo towikumbani
nguya nomboyi oolengo solu ngundilo yowali
oolengo yewolo.
30-31 Ngu naluno, Moses, Ilayiya oni elayaga,
ngundo Anutlo dulidalinidodo tunootelo Yesusya
mandelo ingowoli. Ngu oni elayaga, ngundo koo-
tusina Yerusalem endemo nguno Yesus gowey-
imo oo tunootewelo yiku ngulo mande mandenilo
ingowoli.
32 Pita ko enengo dobooguliyi elayagakuya
kubooyelootoni, welewelo tewonggori. Ene
ma welewolo, Yesuslo moondeyimo oo yowali
kenolo, ko oni sungo elayaga ngulomu nguya
kenowoli.
33 Ngu oni elayagaku yoyokolo sawelo tetoli, Pi-
tando Yesusno ewolo. Oni ulungga, noole ngano
oluweloyi ngu gome. Ge etoyi ngu, noolendo
mete tookoododo kabusa yewato. Tookoododo
gula gengo, gula Moseslo, gula Ilayiyalo yewa-
tolo ewolo. Ene Pitando ngu ma ingolo ngulo
ngundilo mande ewolo.
34 Pitando ngu mande ngu ewoodoni, sodedo-
nangge goboole gula ombulo, tabaye sanganimo
ombutoni, ngundo ene bidodo doobeyelootoni
ngulo ene sosolewolo.
35 Goboole newendemonggo Anutndo menolo

ewolo. Nga nolo nangone nga! Nondo ene sunggi
yewonoku ngu! Ye komo enengo manggowo ngu
ingoyi! Ewolo.
36 Ene mandeni ngu ingolo yokolo, ene
doongetelo Yesus enesu nangge kenootoyi
oluwolo. Ene mande gula ma elo, ene nenetelo
oluwolo. Ngu naluno nguno, oo kenowonggoku
ngu, oni gidalegano ma ewonggori.

Yesusndo Simoo Kosiyi Gulano Oomboolo Biyomi Gula Yomosiyowolo
(Matiyu 17:14-21; Mak 9:14-29)

37 Yangeni ngundilo pulimonggo utoyi, simoo
bale oowooyingga oolengo mewoosoolo ombulo
Yesus galo ooleko yeyowonggori.
38-39 Ngu oni simoo bale ulungga ngu ke-
wooloyemonggo, oni gulado solengoyelo ewong-
gori. Oo etuyeloyingo oni, no geno yem-
boongeteno. Ge nolo nangone nga keno. No komo
nangone gulanangge nga. Oo yuka biyomi gulado
ene woologongolo ngundilo dowootoni, ene sode-
donangge, kiyelo biyobiyomi telo ooloote. Ngu
oo yuka biyomingga, ngundo yanggango oolengo
melako wenggelemootoni, ulo sagaga telo nosilili
udoni kumootoni manggowoomo koodo nom-
boyi oolelo ooloote. Ngu oomboolo biyomingga,
ngundo ene gome gome utolo goweyi ulungga
yombuliyolo ene sodedo ma yokolo toongete.
40 No kuli gengo sulena onino etoowe, ene
ngu oomboologa ngu owetoyi toongeweloyi, ene
ereremo kinilo ewolo.
41 Ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi
elo ewolo. Ye simoo bale, nga naluno ngano

oolootenggoku, ye nowoondoyemo hamoo teyingo ngu kini. Yengo nowoondoye ngu nenengo oolengo kini. Nalu ndatelo no yeya ootoolo yengo kowuliye koolowoolo oluwano? Ewolo. Elo, ene yowoolengolo oninggaku kenolo ewolo. Ge nangongge yoya ombulilo ewolo.

42 Ene nangoni yolo ombuwootoli, ngu oomboolo biyomingga, ngundo simooyenggaku yanggango oolengo wenggelemootoni, melako wetolo sagaga telo yowoolalingolo gome gome ulewolo. Yesusndo kandedisi telo ngu mboologaku, kenolo elo ene simooyenggaku yomosiyolo, yolo eweyi ko inowolo.

43-44 Ngu simoo bale, ngu bidodo Anutlo yanggangoni ulungga ngu kenolo, ene ulungga oolengo soliyokowolo.

Ngu oo Yesusndo tewoku ngulo, simoo bale ngu kenolo sosolelo, ngulo ingondudu ulungga tewonggori. Ngundilo tetoyi, ene Yesusndo enengo sulena oninolo ewolo. Ye mande nga gome sodeyeya, gome oolengo ingoyi! Nalu bodaga nangge yokolo, Oni Nangoni ngu yolo oni sungo kandeyemo yelo yunowanggolo ewolo.

45 Enengo sulena onindo ngu mandega ngu gome ma ingolo, yolo dowoowonggori. Mande ngu damoni kombiteyingo, ene ngulo nowoondoyemo gome ma ingowonggori. Ngulo ene Yesuslo sosolelo ngulo ma sumoo telo ingowolo.

Sulena Oni Onendo Ulungga Oluwa? (Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Yesuslo sulena oniku enengo nangge mande elo, onendo sungo bidodo dagayelolo ulungga

oluwa? Ewolo. Elo, mande gumgum elo longgey-
owolo.
47-48 Yesusndo enengo sulena oni nowoon-
doyemo ngu mandega ngu oodoni kenolo in-
golo, ngundilo ngulo, ene simooye bodaga yolo
enengo tanggeyimo yelo ewolo. Oni gula
ene no oowoonembolo simooye ngandilo gula
yolo yomosiyolo yoonenengowaku ngu, ene no
hooloowenelolo yomosinelooteku ngundilo. Oni
gula no hooloowenelooteku ngu, ene oni no
awane sulenelootoni, ngano ombuwonomungga
ngu hooloowelo yomosiyoote. Oni gula ye ke-
wooloyemo nguno enengo oowooyi bingami elo
ma okoolo, ene Anutlo ko nenengo tewaku ngu,
hamoo oolengo, ngu oningga ngu, ene oni gi-
dalega dagayelolo ulungga tewalo ewolo.

Oni Yeya Mundi Kini, Ngu Yengo Dobooguliye (Mak 9:38-40)

49 Ngu naluno, Yondo mande gumi ewolo.
Oni ulungga, noole oni gula kenootooye, ene
ge oowoonggemo oo yuka biyomi oweyelootoni
kenowooto. Ene ngu noole ma keyelolo endey-
ootenggoku, ngulo noolendo ene loogu teyi-
nowootolo ewolo.
50 Ene Yesusndo Yonya ewolo. Ye ene ma loogu
teyinowelo. Oni yeya mundiyi kini, ngu oningga
ngu yengo dobooyelo ewolo.

Sameriya Oni Gidalegado Enengo Ende Solengolo, Yesus Keyowolo

51 Yesus ngu Sambo endemo ooleweloyi nalu
namoko tetoni ingolo ngulo ene ingonduduni
gosiyolo Yerusalem oolouwonggori.

52 Yesusndo oni gidalega suleyelootoni, enengo mandeni yolo oolouwonggori. Ngu oni ngu koletelo Sameriya ngulo ende gulano ulo nguno Yesus oluweloyimbolo oo yomosiyowelo.

53 Ene ngu endemo oni, ngundo Yesus yolo, enengo yano oolouwelo yokowolo. Ndatelo ngulo, ene ingoyingo, Yesus ngu ene Yerusalem ooloutelo ingowolo.

54 Yesuslo sulena oni elaya Yems, Yon elagado enengo damoniye biyomi kenolo sanggili telo ewoliyo. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ge etooga, Sambononggo de ombuya nga oni nga yodemukoni. Ngundilo ewolo.

55-56 Ene Yesusndo yowoolengolo yeyolo mamanayelolo yokootoni, asa, ene ende gulano sawolo.

Oni Yesus Keyoweloyimbolo, Ngulo Mande (Matiyu 8:19-22)

57 Yesusndo enengo sulena oniya yade ooleko ooloutoyi, oni gulado Yesusno ombulo ewolo. Ge ende bidodomo toongeteku ngu no nguya kenggelolo no nguya toongewanolo ewolo.

58 Yesusndo ngu oningga ngulo mandeni gumi ewolo. Mando ngu, ene mela newendemo tagiyododo, ko nu nguya de sanganimo tagiyododo, ene Onilo Nangoni ngu, ene bibitelo weleweloyi musiyoni nguya kini. Elo ewolo.

59 Yesusndo oni gulaya ewolo. Ge ombuya no keneloya oolou! Ewolo.

Ene ngu oningga ngundo ewolo. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ge mete noyokootoyi no

oololo awane kumootoni kenolo, melengoologo
eme ko ombuwanolo ewolo.
60 Yesusndo ngulo mande gumi ewolo.
Nguno yoko, oni nolo nowoondoyemo hamoo
ma teyingo, ngundo ene sobowooya oodega
kumootoningga ngu, enengo bingo melengooyi.
Ene ge ngu oolouya, Anut Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye ngundo simoo bale enengo
sobowooteku, ngu wesiyoya oni simoo bale
etuyelolo ewolo.
61 Oni gulado ewolo. Oo bidodo Sembuli Sem-
bunaye, no nguya ge kenggelolo endeyowano.
Ene gedo mete elo etoyi ngu, asa, no oololo
nenengo oni kandeye dowoologolo ewolo.
62 Ngundilo etoni, Yesusndo oningga ngulo
mande gumi ewolo. Anutndo oni gula enengo
koni logo teweloyim negongootoni nguno oodoni,
ene ko gula gulano endeyolo oode ngu, asa,
ngu oningga ngundo Anut Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye, ngundo enengo endega oni simoo
sobowooteku, nguno ma uwalo ewolo.

10

Yesusndo Oni Onibi Kabusa Ko Kande Elaya (72) Yoyolo Anutlo Kono Suleyelowolo

1 Kootusina, Oo Bidodo Sembuli Sembunaye,
ngundo oni onibi kabusa kande elaya kegidem-
bolo elaya (72) sunggi enengo ko teweloyim
ela elaya suleyelootoni sawonggori. Ngundilo
salo ngu, ene ende bobodi, ende ululu ngu
bidodomo nguya koletelo satoyi, asa, kootusina
Yesus enebana keyelolo toongewonggori.

2 Yesusndo ngu oniku mande yamonggawo gula
yunolo ewolo. Oowali kono gome enggemukoote.
Ene ko oni oowooyingga kini. Ngundilo ngulo,
ye oolouya ko sembuli Anutno yemboongetoyiga,
ngundo ene mete ko oni suleyelootoni, oololo,
kono oowali engge ngu yolo gooboongoowanggo.
Oowali ngu oni simoo bale ene Anutlo mandeni
ingowelo ingootenggo.
3 Ye oolouyi! Ingoyi! Nondo ye suleyelootoowe,
satenggoku ngu, bo Sipsip nangoni imakeyingo
damoningga ngundilomu ngu bo goki
kewooloyemo suleyelootoowe satenggo.
4 Ye bobeye sili, siyaki, ko keye goweyi nguya
ma yowelo. Salo ooleko oni simoo bale yeyolo
nguya, mande mande ma ewelo kini ye komo
dagayeloya sayi.
5 Ye salo ya gula newendemo uya ngu, ngandiya
eyi. Nga ya newendemo simoo bale nga Anut-
nonggo sumange ayibidodo ombuteku ngu yeya
oliyilo ewolo.
6 Ene ngu yano nguno oni simoo bale gula
ene nowoondoye damoni imakeyingo ngu oodoyi
ngu, asa, yendo Anutlo sumange ayibiningga
yunootenggoku ngu, oololo ngu oningga nguya
oluwa. Ene kinitetoni ngu, yengo sumange ay-
ibiga ngu ko yowoolengolo yengomo ko ombulo
oluwa.
7 Ye komo ngu ya gulananggega nguno nangge
oliyi. Ye enendo oowali sono oo yunootenggoku,
ngu nelo oodoyi, nguno yengo ko tetenggoku,
ngulo uliyi mete yowanggo. Ye komo ngu yangga
nguno nangge wetoya ngunonggo saya ko teyi.
8 Ene ende gulano saya utoyiga, ngu endemo

oni, ngundo ye yoyoya enengo yano utoyiga
nguno oowali yunootoyiga, ngu nangge neyi.
9 Ye mete ngu endemo sayi oni yomosiyeloya,
ye ngandiya eyi. Anut Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye, ngundo simoo bale soboyeloweloyi
naluni, ngu kuli ye tanggeyemo ombuteku nga,
eya eyilo ewolo.
10-11 Ye ende gulano ooloutoyiga, ngu oni,
ngundo ye ma yoyoya yano uya yoyokootoyiga
ngu, asa, ye oolouya, endesoono nguno dikaya
ye ngandiya eyi. Yengo ende ngalo gugu nogolu
noole kenayimo damoowoku ngu siyakiyootooye,
yengo endemo ko uteku nga, eya Anutlo sumbuyi
andangeya yunootoyiga olini. Ene ye gome in-
gondudu teyi! Ndatelo ngulo, Anut Oo Bidodo
Sembuli Sembunaye, ngundo nalu enengo simoo
bale sobowooteku, ngu kuli namokono ombulo
sobowooyelooteku nga! Ewolo.
12 No yeno hamoo eteno. Anutndo wilikoyelow-
eloyi nalu wenga ulunggano, nguno ngu ende
gulado Anutlo ko oni ma yoyolo kawararayelolo
ngu, asa, ene ngulo ngu naluno kowuli ulungga
oolengo yowanggo. Ngu ogingoyingo ulungga
ngu Sodom endemo oni damoni biyomi teyin-
gongga ngulo ogingoyingo yowanggoku ngu en-
demo oni damoni biyomi tewonggoku ngu da-
gayelolo ogingoyingo ulungga oolengo yowang-
golo ewolo.

Ende Gidalegalo Oni Nowoondoye Ma Yowoolengoyingo Ngu Oni Oniyooge!
(Matiyu 11:20-24)

13 Ye Korasin ende oni, ye Betsayida ende oni
ye gowugowulongo! Tayiya Sayidon ende elaya
nguno damoni sungo oolengo gula onindo ma
teweloyim ngu, yeno tewonoku ngundilo ngulo
tetoowe ngu, ene mete nowoondoye yowoolen-
gootoyi, ngulo solengoyelo, de nombo dabemimo
bibitelo oliyingo ngundilo.
14 Hamoo oolengo Anutndo wilikoyeloyingo
naluno, yendo kowulingga yoweloyiga ngu, ngu
Sayidon Tayiya ende elayaga ngundo kowuli yow-
eloyi ngu dagayelolo ulungga oolengo yowanggo.
15 Ye Kaperniyam endemo oni ngundo yengo
oowooye bingamiye okootoyi Sambono oolelo
oolootenggo, bine? Hamoo oolengo kini. Ye
Anutlo nowoondoyemo hamoo ma teyingo ngulo
Anutndo yoyolo de nombono nguno oolon-
gooyelootoni uwanggolo ewolo.

16 Yesusndo enengo sulena onino ewolo. Oni
ene ye manggoye ingootenggoku, ngu ene
no manggone nguya ingowanggo. Oni ene
kootuyunootenggoku ngu, asa, ene no nguya
kootu nunoote. Ene no kootu nunooteku ngu,
ene Anutndo sulenelootoni ombuwonomu nguya
kootu inootelo ewolo.

Ko Oni (72) Ko Yowoolengolo Mayewonggori

17 Enengo ko oni onibi kabusa kande elaya
kegidembolo elaya ngundo kono sayingoku ko
mayelo oni oni ulungga telo Oo Bidodo Sem-
buli Sembunaye nguno ewonggori. Ulungga Oo
Bidodo Sembuli, noole salo ko telo nguno, gengo
oowoongge etooye oo yuka biyomi ngu noolengo

manggonayi nguya, gome keyolo sawonggolo ewonggori.

18 Yesusndo gumi ewolo. Kulimi, no Setan kenootoowe, Sambononggo himi, yowali ngundilo solewolo.

19 Ye ingoyi! Ngu hamoo oolengo! Nondo yanggango ye kuli yunowono. Ngulo ngu, ye sile biyomi, budegoolo dogingoyingo ko oo biyomi gula wongoowanggoku nguno, ko ye longge oni oo biyomi ngulo yanggangoye ngu, ko oo biyomi gulado ye ma yombuliyelowa.

20 Oomboolo biyomimbo yengo manggoye ingolo keyowonggoku ngulo, ye ma oni oni tewelo. Kini, Anutndo yengo weti biyomi ngu andangeyunowokulo ngulo yengo oowooye ngu Sambo endemo kuli nakangoyunowoku, ngulo ye Anutlo oni oni teyilo ewolo.

Yesusndo Oni Oni Telo, Eweyi Anutno Ese Ewolo (Matiyu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ngu naluno nguno, Yuka Kundingiyi, ngundo Yesus yeni oni oni telolo ewolo. Awa, ge Sambo ende ngulo, ko mela ngalo nguya oo ngu bidodo sembuli ulungga oolengo ooloote. Ngulo no geno esetelo yemboongeteno. Gedo kuli oo ngu oni ingonduduye mande mandeyedodo onino ngu oongoowolo. Ene ge simooye bobodi nangge tunoo etuyeloote. Yo, Awa gengo ingonduduge ngundilo.

22 Nenengo Awanembo oo bidodo no kandenemo yemukowolo. Oni gulado enengo Nangoni ngulo ma ingootoni ngu, Awa enengombo nangge Nangonimbolo ingoote. Oni gulado

Awa ma ingooteku, enengo Nangonimbo nangge Eweyi ingoote. Ene oni ngu Nangonimbo Eweyi etuyelootoni ngu, ene nguya Eweyimbolo damoni ingowanggolo ewolo.

23 Yesus enengo sulena oni nangge oodoyi ngusina yowoolengolo ewolo. Oni ene oo yendo kenootenggoku nga, ene nguya ngu kenolo ngu, ene oni oni telo oluwanggolo ewolo.

24 No yeno hamoo eteno. Kulimi, Anutlo ingondudu eyingo oni, ko mela ngalo oo sobosobo oni Koleteyingo nguya ene oo nga kenowelo elo ene ma kenowonggori. Yendo ataga oo kenootenggoku, ngandilo ene ma kenowonggori. Ene nga mandega yendo ingootenggoku nga ingowelo ewonggori. Ene ma ingowonggorilo ewolo.

Sameriya Oninggado Longge Oningga Nowoondoyi Teyinowonggori

25 Nalu gulano, mamana mande etuyeloyingo oninggado Yesus tewoongowelo ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, no ndatelo telogo, no suwoo suwoo keda gome oluwano? Ewonggori.

26 Ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi ewolo. Mamana mandeno ngu ndatelo nakangoyingo? Ge ndatelo kandangelo ingoote? Ewolo.

27 Ngu oningga ngundo gumi ewolo. Anut ngu gengo Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembuge. Gengo nowoondoge bidodo, gaboge bidodo, ingonduduge bidodo yanggangongge ngu bidodo ene ino! Gengombolo ingooteku ngundiya nangge oni dobooge tanggegemo oolootenggoku ngulo nguya gome ingolo ewolo.

28 Yesusndo ngu oningga nguya ewolo. Ge
hamoo nenengo ete. Ge ngundilo nangge telo
endeyolo oluwaku ngu, ge keda suwoo suwoo
oluwalo ewolo.
29 Ngu mamana mandelo oningga ngu newen-
demonggo Yesusndo mandega ewoku ngu ingow-
elo yokolo, enengo ingondduningga wesiyolo
ewelo no oni nenengo elo, ene ngulo sumoo gula
ewolo. Oni no tanggenemo oolooteku ngu, oone
ngu nolo doboone? Ewolo.
30 Etoni, ariya, Yesusndo mande yamonggawo
gula ngandilo ewolo. Oni gula Yerusalemnonggo
Yeriko uwelo uwolo. Ngundilo uwootoni, yakaka
oni biyomi, ngundo ooleko kenolo, dowoolo uleyi
kumoowelo tetoni yokolo, enengo sitowini udan-
gelo yomukolo satoyi, oninggaku kumoowelo
namoko tewolo.
31 Ngu naluno, Anutno woolo yeyingo oni gula,
oole ngu keyolo ulo, ngu oningga ngu kenolo,
ene oole dabemisinanggo tolige tolige ulo dagalo
toongewolo.
32 Ngu naluno nangge, yambo yalo sulena oni
ngu oolega ngu keyolo uwolo. Ngu oningga ngu
kenolo yokolo, ene oole dabemisinanggo dagalo
ulo toongewolo. Liwayi ngu Yekob nangoni gula,
ngulo sowe. Anutndo ene woolo yeweloyi ngulo
oo sulena teweloyi ko yunoyingo.
33 Kootu oolengo Sameriya oni gula, ngu oolega
ngu nangge keyolo ombuwolo. Yuda oni ngu
Sameriya oni ngu ko goboolo ma tetenggo.
Ngundilomu ene Sameriya oningga ngu ombulo,
ngu oningga ngu kenolo, nowoondoyi ulungga
tewolo.

34 Tanggeyimo ombulo kenolo, Wayin sonoyi
ko bo ulumimbo nguya mambuni sonowoolo
yomosiyolo Marasinmbo mambuniku gosiyolo
yokolo, okoolo, enengo Hos bodaga oowooyi
Donki, ngu sanganimo yelo endemo toongelo,
nguno ooleko oni mayelo weleweloyi yano ulo,
nguno yomosiyolo gome sobowoolo oluwolo.
35 Sengetoni, ene toongewelo ootookoolo, sa
gulanangge ngulo ko uli bobeye ngu ya sembu-
ligaku inolo ewolo. Ge nga oningga nga gome
sobowooya ootoo! Gengo bobeye gula nga on-
ingga ngalo yokowaku ngu, nobana ko ombulo,
wendangelo gumi gunowanolo ewolo.
36 Ge ndatelo ingoote? Oni kabusa ngu oolega
ngu keyolo ombuwonggori. Onendo ngu oningga
ogingoyingo biyomi yolo oluwoku, ngulo dobooyi
oolengo? Ewolo.
37 Ngundilo elo yokootoni, mamana mande
etuyeloyingo oningga ngundo mande gumi
ewolo. Ngu oningga ngulo nowoondoyi telo
hoolooweyingongga ngulo dobooyilo ewolo.
Etoni, Yesusndo gumi ewolo. Ge oolouya,
ngundiya, nangge telo ewolo.

Mata, Mariya Elayaga Ngulo Mande

38 Nalu gula, Yesusndo enengo sulena onidodo,
yade yade oololo, ende bodagano tunootewong-
gori. Nguno bale gula oowooyi Mata, ngundo
Yesus galo yoyowelo enengo yano oolouwong-
gori.
39 Mata ngulo koneyo oowooyi Mariya. Mariya
ngu ombulo Yesus tanggeyimo bibitelo, mande
etoni ngu ingolo oluwolo.

40 Ene Matando ngu oowali, ko oo ulungga telo,
yomosiyoweloyi ngulo oololo ombulo tewolo.
Ngundilo telo, nguno Matalo ingonduduni ngu
oowali oo ngu yomosiyolo, ngulo ingondudu
ulungga tewolo. Ngundilo telo, Matando Yesusno
oololo ewolo. Oo Bidodo Sembuli, konegene
Mariya ngu ene no noyokootoni, noso nangge oo
yomosiyootoowe, ene ngu kingo bibitelo ooloote.
Gedo ene suleyootooga, no hooloweneloni. Ge
ngulo ma ingondudu tetelo ewolo.
41-42 Yesusndo manggowo gumi ewolo. Mata,
Mata, gengo ingonduduge ngu ge oo oowooy-
inggalo ingondudu bulibali telo, ge ngulo gome
ingoote. Ene ge oo gulanangge ngulo ge ma
ingoote. Mariyando ngu ene oo gomengga ngulo
ingoote. Noole ngu oo gomengga Mariyando
ingolo yootekungga, ngu ma woosoolo yoyinowa-
tolo ewolo.

11

Yemboongeweloyi, Ngulo Damoni
(Matiyu 6:9-15; 7:7-11)

1 Nalu gulano, Yesus enesu nangge sungo
yowoko oololo, nguno yemboongelo oode,
yokootoni, kootusina enengo sulena oni gulado
ombulo ewonggori. Ulungga Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye, ge noole nguya yemboongeweloyi
damoni ngu etuyelo, Yondo enengo sulena oni
etuyeloyingo ngundilolo ewonggori.
2-4 Ngundilo etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Ye
yemboongewelo naluno ngu, ye mete ngandiya
eyi. Awa, noolendo gengo oowoongge ngu
komo kundingiyi olini, ngulo ewelo eteto.

Noolendo gengombo nalu oni simoo bale
enengo soboyelooteku ngu komo ombuyalini,
noole ewelo eteto. Noolengo oowali engge
nga nalungga ngalomu, ko nalu bidodomo
nguya yunololuwa. Oni gidalegado nooleno
mbumbuwa tetenggoku ngulo noole kowuli
ngu andangelo kapengo yewato. Ngundilo
nangge, mete ye nguya noolengo kowulinayi
andangeyunoya kapengo. Gedo oo biyomi noole
tewooyeloweloyimbolo, nguno ma yowoosoolo
oolouwelolo ewolo.

5-6 Yesusndo ko ewolo. Ye kewooloyemo
nguno oni gula enengo dobooyibo, suwoo ke-
wooloko oololo ewa. Doboone, ge oomanon-
goyingo kabusa nunolo ewa. Nolo doboone gula
yowokononggo mayetoni, ngulo no oowali gula
ene inoweloyi nguya kinilo ewolo.

7 Ya newendemo oningga, ngundo mande gumi
ewa. Ge ndatelo ngulo suwoo kewooloko ombulo
no yokutuneloote? Yamako kuli goodoowono. No
nenengo simoonedodo yabano kuli welewooto.
No ootookoolo oo ge gunoweloyi, ereremo kinilo
ewolo.

8 No yeya eteno. Ene ngu oningga ngu enengo
dobooyi oolengo ngulo ma ingolo, ngulo ene
ootookoolo oo ma inowa. Ene ngu oningga yem-
boongelo eriritelo oolooteku ngulo ingolo, ene
ootookoolo, oo bidodo eneno kini ngulo ewoku,
ngu bidodo yolo inowa.

9 Ngu no yeno eteno. Ye Anutlo nowoondoye
hamoomonggo oolo wenonolo, ngulo Anutno
yemboongetoyigo, enendo oo ye yunowa. Ye oo
erewelo ngu, ye oo kenowanggo. Ye oo ereweya

ngu Anutno yemboongetoyi, enendo etuyelolo
goosooyunowa.
10 Oni bidodo Anutno yemboongelogo oo
yootenggo. Oni ene oo erewelo ngu, ene oo
kenootenggo. Oni yamako udoni ngu, Anutndo
yamako goosooyunoote.
11 Ye kewooloyemo nguno oni gula nango-
nimbo isolo etoni, ngu eweyimbo yowoolengolo,
sile biyomingga yolo, nangoni inowa, bine? Kini.
12 Ene nangonimbo nu mindiyo etoni, ewey-
imbo yowoolengolo, oo biyomi budegoologa in-
owa, bine? Kini, ngundilo nguya ma tewa.
13 Ariya, ye oni biyomi melako ooloote-
ngoku, ngundo yengo simooye ngu oo gomemu
yunootoyi ngu, asa, yengo Awaye Sambono
oolooteku nguno yemboongetoyi, enendo enengo
Yuka Kundingiyi ngundo oo ulungga oolengo
yengo melako onilo damoniye, ngu bidodo dagalo
yunowalo ewolo.

Yesusndo Golemboolododo Ko Tetelo Ewolo (Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Yesusndo oo yuka biyomi gula manggowo
kininggado oni gula yoyingomu owetoni toonge-
toni, oninggaku manggowo tango yetoni, mande
ewolo. Ngundilo tetoni, simoo baledo ngu kenolo,
ene soliyokolo ingondudu ulungga tewonggori.
15 Ene oni gidalegado ewonggori. Ene oo yuka
biyomi oweteku, ngu oomboolo tabango ulungga
oowooyi Biyelsebab (Setan) ngulo yanggangoni,
ngunonggo ko tetelo ewonggori.
16 Oni gidalegado Yesus tewoongowelolo
ewonggo. Sambolo onindo ma teweloyi gula

teya etuyelootooga kenowato. Ngundilo kenolo ingowato, ge Anutndo sunggi yewolo.

17 Ene Yesusndo enengo ingonduduye ngu ingolo, ngulo elo ewolo. Ene mela oo sobosobo oni gulanangge ngulo oni simoo bale wesowootoni, wata elaya tetoni ngu, ngundo enengo nangge ebe utolo, ngu oningga ngulo koni ngu biyomi yewa. Ya gulananggemo oni simoongolo gula nowoondoye gulanangge kini wesowootoyi elaya tetoni ngu, ko gula goboolo teweloyi, ene ereremo kini. Asa, nondo Setan yanggangonimbo oomboolo biyomi owewonoku, ngu ngandilo nondo nenengo kone yombuliyowano. Ngu hamoo oolengo ngundilo kini.

18 Ngundilo ngulo, Setando enengo keyimo oni wesowooyelootoni elaya tetoni, ngundo enengo nangge ebe utolo ngu, enengo koni mandeni ngu ndatelo telogo, yanggango oluwa? Ene ereremo kini. Yendo noya etenggo. Nondo Biyelsebab (oowooyi Setan) oowooyimonggo oomboolo gidalega owetelo etenggo. Kini, no Setan yanggangonimonggo oo yuka biyomi ngu ma oweteno. Kini, no Anutlo yanggangonimbo oweteno. No ngulo eteno.

19 Ene nondo Biyelsebab oowooyimo ko ngundo no hoolooweneloootoni, oo yuka biyomi gidalega owewanoku ngu, onendo yengo ko goboolo ngu hoolooweyelootoni, ene oo yuka biyomi ngu owetenggo? Ye ngundilo ingootenggoku ngu, asa yengo ko goboolo oo yuka biyomi owetenggoku ngu Setanlo yanggangonimbo nguya tetenggo? Hamoo oolengo kini.

20 Ene Anutlo yanggangoni, ngundo
no hooloowenelootoni, ngunonggo no
oo yuka biyomi ngu owetoowe ngu, ye
ingowanggoku ngu, Anutndo nalungga
enengombo sobowooteku, ngu yeno ombulo
tunooteteku nga!
21 Ene oni yanggango gulado (Setan) enengo
yani gome sobowoolo, sangga dowoolo oodoni
ngu, enengo yanimo oo ngu bidodo gome oolengo
oluwa.
22 Ene oni gula yanggango oolengo, ngundo
mayelo ngu oni yanggangongga nguya ebe utolo,
duge, sangga ooni ngu woosoolo yolo ngu, asa,
ene mete uleni kumootoni, yanimo ulo, oo
sitowi ngulo musiyo, ene watayi ingooteku ngulo
wiyokolo, bayetelo dobooguli yunowa.
23 Oni no doboone kini ngu, ene noya mundi
tete. Oni ene nolo kone ngulo newende gu-
lanangge kini ngu, asa, ene kingo bulibali telo
endeyooteku ngu, ene nolo doboone kini. Ewolo.

Oomboolo Biyomi Ko Ombuwolo (Matiyu 12:43-45)

24 Yesusndo mande gula ewolo. Oomboolo biy-
omi, ngundo oni gula yokolo toongewa. Toongelo
mela ariwoole endeyolo yade nguno musiyo ene
kengelo oluweloyi musiyo gula ma kenolo ngu,
ene ewa. No ko oololo nenengo yangga kuli
oluwonoku, nguno ulo oluwanolo ewa.
25 Ene ngundilo elo, oololo yanggaku
kenootoni, ngu yangga ngu onindo kitikata
siyakiyolo yomosiyootoyi, kingo oodoni, gome
tewolo.

26 Ngundilo telo, ene oololo oomboolo kandegula gidembolo elaya nguya yoyolo, ngu yanggano nguno ombuwonggori. Enengo yanggangoye ngu koleteloga ngu dagalo biyomi oolengo. Ene ngu oningga ngu koletelo bodaga biyomiyi oluwolo. Ene ataga ngu, ene biyomi oolengo telo oolootelo ewolo.

Oni Oni Teweloyi Ngu Yoweloyi Damoni

27 Yesusndo ngu mandega ngu etoni, simoo bale oowooyingga oolengo oluwonggori. Nguno bale gula ngu oni ngu kewooloyemo oluwoku, ngundo meno elo ewolo. Ngu balega ge yomoonggelolo nono gunoyingongga, ngundo enesu nangge kumana ulungga tewalo ewolo.

28 Ene Yesusndo mande gumi ewolo. Yo, ngundilo oni ngu, ene mande ingolo, nowoondoyemo hamoo telo, Anutlo mande ngu gome yolo dowoolo, keyootenggoku ngulo ene oni oni ulungga tewanggolo ewolo.

Oni Gidalega Damoni Sungo Oolengo, Onindo Ma Teweloyimbolo, Ngu Kenowelo Ewolo
(Matiyu 12:38-42; Mak 8:12)

29 Oni simoo bale ulungga mayelo gooboongootoyi, Yesusndo mande yunolo ewolo. Nga naluno oni simoo bale nga biyobiyomi. Ene damoni sungo oolengo onindo ma teweloyim kenowelo etenggo. Ene nondo ngu ooga ngu gula telo ma etuyelowano. Yonando mande oo teyingo ngu nangge etuyelowano.

30 Kulimi, Yona ngu Anutlo sunggi ngundilo telo, Niniwa oni simoo bale etuyelowolo. Ngundilo nangge, Anut Nangoni Oni Kilalongo

nguya Anutlo sunggi ngundilo, ataga nga oni
simoo bale nga etuyeloote.
31 Kootusina, Anutndo simoo bale
wilikoyeloweloyi naluno nguno, mela ngalo
oo sobosobo bale koleteyingo gula yowoko
oolengomonggo, nga naluno simoo bale nga
kondibo ootookoolo; enengo damoniye biyomi
ngu yootunoyelowa. Ndatelo ngulo, ngu balega
mela wengamo oo bidodo sobosoboga, ngundo
ombulo, Solomonlo ingonduduni gome ngu etoni
ingowolo. Ene ataga nga oningga nga oolooteku,
ngando Solomonlo ingoyingoni ngu dagalo
oolooteku nga! Bale sobosobo koleteyingongga,
ngundo Solomonlo mandeni gome ingootoni, ene
ye simoo bale ngano oolootenggoku, ngu nolo
mandene ingowelo yokootenggo.
32 Anutndo simoo bale wilikoweloyi naluno
nguno, Niniwa oni nguya nga naluno oni simoo
bale ngaya ootookoolo, enengo damoniye biy-
omi ngu ewanggo. Ndatelo ngulo, Niniwa oni
ngu Yonalo mandeni ingolo, ene nowoondoye
yowoolengootoni, ene hamoo Anutlo ingowolo.
Ene ataga nga oningga oolooteku, ngando ngu
Yona dagate. (Yesus enengombolo eyingo). Ene
ye oni simoo bale ataga oolootenggoku ngu
nolo mande ma ingolo nowoondoye ngu ma
yowoolengootelo ewolo.

Goweyebolo Solu
(Matiyu 5:15; 6:22-23)

33 Oni gulado solu (Lam) kalo yolo ya kosingey-
imo ngundi kumbe oo gula newendemo ma oon-
goowa. Kini, oni solu kalo ngu, ene tunoo oolengo

mindingootoyi, oni ya newendemo utenggoku,
ngu nguya solu ngu gome kenowanggo.
34 Doongengge ngu gowege solu ngundilo.
Gengo doongengge ngu gome metemi, ngundo
gengo gowege moondege ngu bidodo yeni solu-
dodo tete. Ene gengo doongengge ngu biyomi
yetoni ngu, ngu gowege moondege ngu oolelí-
dodo telo oluwa.
35 Ngulo ngu, ge ingondale te! Gengo solungga
nowoondogemo oolooteku ngu gome sobowoolo.
Kinitetoni ngu, gengo solungga ngu ooleli tewa.
36 Asa, gengo gowege ngu bidodo himi oodoni
ngu, asa, gumisina ooleli kini. Gengo gowege
moondege ngu bidodo himi, ngu solu (Lam) himi
ngundilo oluwalo ewolo.

Parisi Oniya Mamana Mande Etuyeloyingo Oniya Damoni Biyomi Tewolo
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Yesusndo mande ngu elo yokootoni, Parisi
oni gulado Yesus enedodo oowali neweloyimbolo
negongowolo. Ngundilo tetoni, Yesus ene ngu
Parisi oningga, ngundo yano ulo oo neweloyi
yabano bibitewolo.
38 Bibitelo oo netoni, Parisi oningga ngundo
Yesus kenootoni ngu, ene kandeyi ma sonowoolo
ngundo oo dowoolo netoni, ngulo ene ingondudu
ulungga tewolo. (Moseslo mamana mandeno
eteku ngu ma keyootoni ngulo gome gome
kenowolo.)
39 Yesus Oo Bidodo Sembuli, ngundo ngu
Parisi oningga ngulo ingonduduni ingolo ewolo.
Ye Parisi oni ngu koondo toba ngu goweyi

nangge sonowoolo yomosiyootenggo. Ene yengo
nowoondoye ngu yakaka, ko, damoni biyomi,
ngundo nangge hangelo ooloote.
40 Ye wenonoyingo oni! Anutndo ene oo goweyi
sangani nangge bine yelo, ene newendedodo
nguya ma yeyingo, bine?
41 Ene Anutndo nowoondoye yomosiyooteku
ngu, ngulo ye nguya oni gula nowoondoye
yunoya hooloowe. Onindo ngundilo kenolo ngu,
ene ingowanggo. Gengo nowoondoge ngu gome
nomboyi.
42 Ene ye Parisi oni, ye ingondale teyi! Ye ngu
oo sookiyagoolo, suwe oo bidodo kono oolooteku,
ngu kewoolo wesowoolo kande elaya ngulomu
gula Anut inootenggo. Ene ye mande damoni
gome nenengo ngu dagalo yokolo, nowoondoye
Anut inoweloyi damoni ngu yokootenggo. Ye oo
ngu yunoweloyi damoningga ngu mete tetenggo.
Ene ye nowoondoye bidodo oolengo Anut inow-
eloyi damoningga ngu ma yokowelo.
43 Ye Parisi oni, ye gowugowulongo ye in-
gondale teyi! Yengo yambo yano ye koletelo
oni doongeyemo bibitewelo gome ingootenggo.
Ye oowali uliyoweloyi musiyomo, simoo baledo
yeyoya bingaminayi eya okooyi elo gome in-
gootenggo.
44 Ye ingondale teyi! Yengo nowoondoye ngu
oni mele goloongelo uteku musiyo ngundilo.
Mele sanganimo ngu so uyi nakango oo gomemu
ooloote. Ene mele newendemo ngu buwoo biy-
omi telo, ndindingo biyomi oolootelo ewolo.
45 Ngundilo etoni, mamana mande
etuyeloyingo oni gulado Yesuslo mande gumilo

ewolo. Oo etuyeloyingo oni, ge ngu mandega ngu
nooledodo mande kootunayisina elo yimitoolo
eteku ngu! Ewolo.
46 Yesusndo mande gumi ewolo. Ye ma-
mana mande etuyeloyingo oni, ye ingondale
teyi! Yendo mamana mande ulungga oolengo oni
simoo bale yunootenggoku, ngulo ene oo kowuli
ulungga oolengo ene koolowooweloyi ereremo
kini. Ene yendo kandedibiye bodaga nguno
yelo boda ma hoolooweyelolo kowuli ngu ma
koolowootenggo.
47 Ye ingondale teyi! Yengo osi sambayebo
Anutlo ingondudu eyingo oni, gidalega kingo
yuleyi kumoowonggori. Ene yengo damoniye
ngu osisambaye damoniye ngundilo. Ngulo ngu,
ye meleye ngu nakayelootenggo.
48 Ngulo ngu, ye nguya enedodo damoniye
gulanangge. Ngulo ye osisambaye mande da-
moniye biyomi ngulo etenggo. Yengo nowoon-
doye ngu damoningga teyingongga ngulo gome
ingootenggo. Ene Anutlo ingondudu eyingo oni
yuleyi kumoowonggori. Ye ngulo meleye ko-
moongolo nakangootenggo.
49 Ngulo ngu, Anutlo ingonduduni gomemo
ene kuli elo ewolo. Nondo nolo ingondudu
eyingo oni, ko nenengo sulena kilalongo oni
suleyelootoowe, eneno oolouwanggo. Enendo
ngu yutolo, mandeye biyomi elo yumooyunolo,
gidalega yuleyi kumoomukowanggo.
50-51 Ngulo ngu naluno, oni simoo bale nga
osisambayebolo kowuliye yowanggo. Ene kuli
Anutlo ingondudu eyingo oni yulewonggoku
ombulo, nga naluno ngano nguya yulootenggo.

Kulimi, Ebel uleyi kumooyingo, ngunonggo
yade yade ombulo Sekarayiya nguya ulewolo.
Sekarayiya ngu Tempel, yambo ya newendemo
Anutno woolo yeyingo musiyomo uleyi
kumoowolo. Ngulo kowuli ngu, ataga nga oni
simoo bale oolootenggoku ngano, ngulo kowulini
weti gumi ngu bidodo ataga yowanggo.
52 Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ye in-
gondale teyi! Yendo Anutlo hamoo mande ngu
oni bidodo ingoweloyingga ngu oongootenggo.
Yengombo ngu ma keyolo ngulo ye oni gi-
dalegado ingolo keyoweloyinggaku nguya oole
goodooyunootenggolo ewolo.
53 Ngundilo elo yokolo, Yesus ngu yangga ngu
yokolo, ene endesina ooletoni, mamana mande
etuyeloyingo oniya, Parisi onidodo ngu mandega
ngulo nowoondoye biyomi oolengo ingolo olu-
wonggo. Ngu naluno, ene damoni yelo Yesus
uleyi kumooweloyi ngulo suwoo suwoo oole
erewelo oo bidodo Yesus sumoo sumoo inolo
oluwonggo.
54 Ene ngundilo telo, Yesus kenondadangelo
sobowoolo endeyolo oluwonggo. Yesusndo
mande biyomi guladilo gula manggowoomonggo
etoni ngu, ingolo, ene ngunonggo dowoolo
mande elo uleyi kumooweloyimbolo.

12

Mande Ebe Ganagana Ngulo Ingondale Teyi (Matiyu 10:26-27)

1 Nalu gulano, oni simoo bale ulungga oolengo,
ende ende bidodo mayelo gooboongoolo, ebelolo

telo ombuwolo. Yesusndo ootookoolo enengo sulena oni mande yunolo ewolo. Ye Parisi onilo ebe ganagana mande ngulo ingondale teyi! Ene oni doongeyemo ngu oni damoni nenengo keyootenggoku ngundilo tewanggoku, nguno ngu ebe ganagana tetenggo. Kootusina, ngu damoni elayaga tetenggoku, ngu endesina tunootewa.

2 Oo bidodo imangoolo wiliyootoni oolooteku ngu, kootusina, ngu tunoo temukowa. Oo doobengootoni oolooteku ngu, kootusina, doobe wesiyootoni tunootetoni, oni nguya kenolo ingowanggo.

3 Ngundilo ngulo, mande bidodo suwoo oolelikono ewonggoku ngu, oni simoo baledo sano tunoo elo ingowanggo. Mande bidodo yendo ya newendemo tolige kisikoso telo ingowonggoku ngu, onindo ende kewooloko dikalo, ngunonggo wesiyolo meno manggalu telo ewanggolo ewolo.

Oni Ene Anutlo Nangge Sosolewanggo (Matiyu 10:28-31)

4 Yesus mande gula ewolo. Ye nolo dobooguline, nondo yeno ngandilo eteno. Ye onindo goweyega nga uleyi kumootekungga ngulo ma sosolewelo. Ndatelo ngulo, ene kootusina, oo gula yeno teweloyi, ereremo kini.

5 Oni ye ngulo sosoleweloyi ngu etuyelowano. Ye komo Anutlo sosoleyi, ngundo oni uleyi kumoowa. Kootusina, ene yanggangonidodo, ngundo oni yolo, de nombo ma kumooteku nguno oolongooni uwa. Yo, no yeno eteno. Ye komo Anutlo nangge sosoleyi.

6 Ye ingoyi! Nu sibe bobodi kandegula ngu uliyi
bodaga nangge (2 Toya 2 Toya). Ene Anutndo nu
bobodi ngundilo ngu ma kapengo yewolo.
7 Anutndo ye tabaye uyi ngu bidodo kandan-
gemukoote. Ye ngulo ma sosolewelo. Anutndo
nu bobodi ngulo ingolo sobowoolo oo yunooteku
ngu, asa, ye ingootenggoku, ene ye nguya gome
soboyelowalo ewolo.

Yesus Oowooyi Yootunolo Eweloyi Ngulo Damoni
(Matiyu 10:19-20,32-33; 12:32)

8 Yesusndo ewolo. No mande gula nguya yeno
eteno. Oni gulado simoo bale doongeyemo no
oowoone yootunolo ewaku ngu, no Onilo Nan-
goni nguya ngu oningga ngulo oowooyi Anutlo
Engel onino yootunolo ewano.
9 Ene oni gula simoo bale doongeyemo, noya
mande biyomi elo, no kootu nunowaku ngu, no
nguya Anutlo oni Engel doongeyemo enedodo
mande biyomi elo kootu inowano.
10 Oni gulado no Onilo Nangoni yomooyinolo
mandega ewoku, ngu andangeweloyimbolo yem-
boongewaku ngu, asa, Anutndo ngu oningga
ngulo mbumbuwani andangeyinowa. Ene oni
gula Yuka Kundingiyi yumooyinolo mandega
ewaku ngu, Anutndo ngu oningga ngulo mbum-
buwani hamoo oolengo ngu ma andangeyinowa.
11-12 Ene oni gidalega ye yoyolo yambo ya
newendemo yoyelo, ngundi, Gabman oni
doongeyemo yoyelo, ngunonggo yoyolo oni
oowooyedodomu nguno nguya yoyewanggoku
ngu, asa, ye ma sosolelo ngandilo ma ingowelo.

Noole ndatelo mandega elo nguno enengo mande ngu wongoowe utoni sawato? Noole mande ndatelo ewato? Elo, ma ingowelo ewolo. Yuka Kundingiyimbo ngu naluno nguno nangge, ye mande eweloyi ngu ingonduduyemo tunootetoni, ye ngu yolo eneno ewanggolo ewolo.

Oni Sitowiyedodo Teweloyimbolo Nangge Ingootenggoku Ngulo Mande Yamonggawo

13 Nalu gulano, ngu oni simoo bale ulungga kewooloyemonggo oni gulado Yesusno elo ewolo. Oo etuyeloyingo oni, no ngandilo ingooteno. Gedo banemo etooga noolengo awanarimbolo oo sitowiku wesowooya gumi gidale no nunonilo ewolo.
14 Ngundilo etoni, Yesusndo ngu oningga nguya ewolo. Onendo no sunggayetoni, no yengo oo wilikolo ngu wesowoolo bayetelo, ye yunoweloyi tabango noyewo? Ewolo.
15 Ngundilo telo, Yesusndo simoo bale bidodomo ewolo. Ye ingondale teyi! Ye oo sitowi ulungga yowelo ko oo gidalegalo nguya doongeye ma ulu tewelo. Anutndo keda oluweloyiga ngu yunoote. Oo sitowi ngundo keda oluweloyi ngu uliyoweloyi, ereremo kini. Kini, oo sitowi ngu gowenayi nga hoolooweyeloyimbolo nangge yunoote.
16 Yesusndo mande yamonggawo gulalo ewolo. Sitowidodo oni gulalo konimo oo ulungga enggemukowolo.
17 Ngu sitowidodo oningga ngundo newendemonggo ingondudu telo ewa. No ndatelo tewano? Oowaline nga yeweloyi yane nguya kini.

18 Ngu oningga ngundo enengo ingonduduno
ingolo ewolo. Yo, no nenengo oowalilo ya nga
toongoolo ya ululumu nangge yelo, nguno oowali
bidodo yolo, nguno wata yewano. Nggile ko
nenengo oo gome gome ngu yano nguno yetoowe
oluwa.
19 No ataga mete elo ingondudunemo
ingowano. Nenengo oo gome gome ulungga
oolooteku, ngalo ngu mooma oowooyingga
oolengo yolo netoowe, ma kini tewa. No yolo
nelo, sonoyi nguya yolo nelo, kengelolo, oni oni
telo, oluwanolo ingowolo.
20 Ene Anutndo kenolo enedodo ewolo. Ge
wenonoyingo oni! Ataga suwoono ge kumoowa.
Ngundilo tetoyi, gengo oo yomosiyolo yewoku
ngu onendo yowa? Anutndo ewolo.
21 Oo ngundilo yeno nguya tunootewa. Oni ene
oo sitowi ulungga yolo enengo wata yetenggoku
ngu, ene Anut nowoondoyemo hamoo teyin-
gongga ngu kini. Anut doongeyimo ngu, ene
owoolongo oolengo yetenggolo ewolo.

Mela Ngalo Oo Sitowi Oowalilo Ingondudu Ulungga Telo Ngulo Ingowatoku Teweloyi (Matiyu 6:25-34)

22 Yesusndo ngundilo elo, enengo sulena
onikunolo ewolo. Ngundilo ngulo, no yeno
eteno. Ye goweyebolo oo ngulo ye ma ingondudu
ulungga tewelo. Noole ndawuga newato? Ngundi
noole ndawuga kuduwoowato? Ngundilo elo, ye
goweye ngalo ma ingondudu ulungga tewelo.
23 Kedaga Anutndo yunoyingo ngu ulungga
oolengo. Ngu oowali ngundi towikumba oo ngulo
ingootenggoku ngu oo bobodi nangge.

24 Ye nu yeyoya ingoyi. Ene ko telo oowali
ma imitenggo. Ene oowali engge ma yolo goo-
boongoolo wata yetenggo. Ene Anutndo suwoo
suwoo oowali oo yunolo muwooyeloote. Ye oni
simoo bale ngando Anut doongeyimo ngu, nu oo
ngu dagayelootenggo! Anutndo kuli watayi, ye
towikumba, oo neweloyi, ya weleweloyi oo ngu
yunowelo ingoote.
25 Ye kewooloyemo nguno oni gulado enengo
ingondudu telo, enengo keda oluweloyi ngulo
nalu, ene mete suleyowa, bine? Kini, ye ereremo
kini.
26 Ngulo ngu, yendo oo bobodi ngundilo ngu ma
tetenggoku, ndawugalo ye gidalegado ngundilo
ingondudu ulungga tetenggo?
27 Ye so uyi nakango nga yeyoya ingoyi. Ene
yaki koyi telo towikumba ma tetenggo. Ngulo, no
yeno eteno. Ye oolo ma ingondudu telo, ma ha-
hangewelo. Kulimi Solomon ngu, ene towikum-
bani gome mesalango ngu bidodo tewolo. Ene
ataga nga oo naka kenootenggoku, enengo so uyi
nakango ngu Solomonlo ngu dagate.
28 Yo, ulu so oo kono ooletenggoku ngu, ataga
nangge oolelo dikatenggo. Yangeni ngu gu-
moolo de nombono oolongootoyi dewa. Kingo
so ulu ngundilo ngu, Anutndo ngu gome nakan-
goyeloote. Ngundilo ngulo, ye komo gome in-
goyi! Ye simoo bale yengo nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu bodaga nangge. Anutndo
yengo nowoondoyi ulungga oolengo telo gome
soboyeloote.
29 Ngundilo ngulo, ye ndawuga ko sonongga
neweloyi ngundilo ingondudu ulungga ma

tewelo.
30 Oni ende ende ngu, ene oo ngalo
erewetenggo. Ene yengo Awaye Sambono
oolootekungga, ngundo ngu yengo oo
ngulo ingootenggoku ngu, oo ngu enendo
hoolooweyelootoni yowanggo.
31 Ene ye Anutlo nowoondoyemo
hamoo teyingo nguno nowoondoye yelo,
ngunonggo dobooguliye nguya mande nguno
hoolooweyelolo elo yunolo ngu, asa, Anutndo oo
sungo nguno hoolooweyelowalo ewolo.

Sambo Endemo Oo Gome Gooboongooweloyi, Ngulo Damoni
(Matiyu 6:19-21)

32 Ye nolo nowoondoye hamoo teyingo oni
wata bodaga nangge, ye ma sosolewelo. Yengo
awayembo ene kuli enengo endega enengo simoo
bale sobowooteku, ngu yunowelo yomosiyowolo.
33 Yengo oo bidodo oni yunootoyiga uliyoyi,
ngulo bobeye ngu yoya, owoolongo oni oolo
wenonootenggoku, ngu hoolooweyeloya yunoyi.
Ngu damoni gomengga melako ngano tetenggoku
ngu, Sambo endemo ngu duwoo ma yokowa.
Sambo endemo yakaka onindo oo gomemu
ma yowanggo. Nguno kookoose ma tetoni,
toowumbo nguya ngu ma netoni biyomi yewa.
34 Yengo oo gome oolooteku musiyongga
nguno, yengo nowoondoye nguya nguno yetoyi
oluwa. Ye oo gome gome ngano oolooteku,
ngulo hahangelo ingolo ngu, asa, nowoondoye
ngu bidodo nguno domoolo oluwa. Ngundilo
nguya ye Anutlo ko tewelo ngulo hahangelo

ingootenggoku ngu, asa, yengo nowoondoyemo ngu bidodo Sambono oluwanggo. Yo, hamoo, Anutndo Sambo endemo musiyo metemi nguno noolengo oo gome yoonenengootoni oolootelo ewolo.

Doongedoongoodoongoo Telo Sobowoolo Oluweloyi

35-36 Ye oo yomosiyoya doongedoongoodoongoo teya noolengo Sembunaye ulungga ngu sobowooya oodoyi, ene ombulo ko yoyoweloyi, ngu ko onindo enengo sobosobo oni ulungga sobowootenggoku ngundilo. Ene towikumba ingondale telo, yemulo, wanggayemo utombo gome gosiyolo, enengo solu kalo dowoolo oolootenggo. Ngundilo telo, oodoyi, enengo oni ulunggaku bale kameyoweloyi oo simbo ngu kinitetoni suwoo kewooloko ombulo, enengo ko onikuno yamako udoni, ya goosootoyi, nguno yeyootoni, doongedoongoodoongoo telo ootoolo, ngulo ene sodedonangge yamako goosooyinootenggo.

37 Oni ulungga ngu ombulo, enengo sulena oniku yeyootoni, ma weleyingo doongetelo oodoyi yeyolo ngu, sulena oni ngu, ene oni oni tewanggo. No hamoo oolengo yeno eteno. Sulena oni enengombo kumba yemulo kimbonambo wanggaye gosiyolo, ya sembulibo sobowoolo oodoni, ombulo oo neweloyi yabano bibitetoyi, enengombo oowali yunowa.

38 Ngu oni ulunggaku suwoo kewoolo oolengomo ombuwa, bine, ngundi, sengeweloyi telo, nu kootoori koletelo etoni nguno, bine, ombulo, enengo sulena oni yeyootoni, ma welewolo.

Ngulo ngu, sulena oni ngu, ene mete oni oni tewanggo.
39 Ye nga mande oo nga gome ingoyi! Ya sembuli ngu, ene yakaka oni ombuweloyi naluwo ingolo, ene ngulo doongedoongoodoongoo telo oluwa. Ndatelo ngulo, yakaka oni enengo yano ma ombuwelo elo ngulo.
40 Ye komo ngulo suwoo suwoo doongeteya, doongedoongoodoongoo teya oliyi! Onilo Nangoni ngu nalu gulano ombuweloyi ngu, ye ma ingootoyi nguno ene ko ombuwalo ewolo.

Sulena Oni Gome ko Sulena Oni Biyomi Ngulo Mande Yamonggawo
(Matiyu 24:45-51)

41 Pitando ewolo. Ulungga oo bidodo Sembuli Sembunaye, ge ngu mande yamonggawongga ngu nooledodo nangge ete, bine; ngundi simoo bale bidodo ete? Ewolo.
42 Etoni, Ulungga oo bidodo Sembuli Yesus, ngundo mande gumi ewolo. Oone ngu newende gome sobosobo ootoolo enengo ko gome tete? Enengo oni ulungga, ngundo ngu oningga ngu yetoni, ngundo enengo ko oni ngu soboyelolo, nalu nenengo oolengo looguyimo ingolo oowali yunowa.
43 Kootusina, oni ulunggaku ko yowoolengolo ombulo, ngu ko sobosobogaku kenootoni, ko kuli teloluwoku ngundilo telo oodoni kenolo ngu, asa, ngu sobosobo oninggaku ngu, ene oni oni ulungga teyinowa.
44 Hamoo oolengo no yeno eteno. Oni ulungga, ngundo ko oni gome ngundilo kenolo, asa, enengo bobeye sitowi bidodo ngu sobosobo

oningga ngu kandeyimo yetoni ngundo gome
sobowoowa.
45 Ene ngu ko oningga ngulo ingondudunimonggo ingowaku ngu, nenengo oni ulungga ngu
sodedo ma ombuwalo ingolo, ngulo ene damoni
yelo, ko oni simoo baleku yutolo, ene sono kowoo
nelo, ngundo yeni wenonolo oluwa.
46 Ene ngundilo telo ngu, enengo oni ulungga
ngu ma sobowoolo oodoni, nalu gulano, enengo
oni ulunggaku ko ombulo ngu, ko sobosobo oninggaku gome gome utolo yombuliyolo yolo oni
enedodo ko gome ma sobowoolo oolootenggoku
nguno yetoni oluwa.
47 Ko sobosobo oninggakundo enengo oni
ulungga ngulo ingonduduni koni damoni ngu
gome oolengo ingooteku ngu, ene oo ma yomosiyolo enengo oni ulungga ngulo ingonduduni ma
keyowolo. Ngundilo ngulo, enengo oni ulungga,
ngundo gome gome utolo, uleni biyomi yewolo.
48 Ene ko sobosobo oningga ngu, enengo
oni ulungga ngulo ingonduduni ngu, ene
ma ingolo, ngundilo ko biyomi telo, ngulo
enengombo kowuli bodaga ngu yowa. Oni ene
oo oowooyingga yowoku ngu, ene ngundilo
nangge gumi oowooyingga wendangelo
hoolooweyelowa. Simoo baledo oo ulungga oni
gula kandeyimo yetoyi, gome sobowoowaku ngu,
asa, ingootenggoku ngu oningga ngu, ene mete ko
oo ulungga oolengo telo ngu gome sobowoowalo
ewolo.

Yesus Ngu Oni Simoo Bale Wesowooyelowelo Ombuwolo
(Matiyu 10:34-36)

49 No de kawelo melako ngano ombuwono.
Nolo nowoondonemo ngu de solu delo sodedo
denilo gome ingooteno. (Ene Anutlo mande keda
gome mesalango ngulo ewolo.)
50 Ene koletelo no onilo mbumbuwalo
de mombi koolowoolo ogingoyingo ingolo
kumoowano. Kumoowelo, ngulo nowoondone
kowuli oolengo yetoni, ene ngu ma tunootewolo.
51 Ye bine ngandilo ingootenggo? No melako
ngano ombuwonomu ngu, imakeyingo damoni
ngu yunowelo elo ma ombuwono. Kini, no
yeno eteno. No mela ngano oni simoo bale
wesowooyelowelo ombuwono. Gidalega Anutno
nowoondoye hamoo tetoyi, gidalega nowoon-
doye hamoo ma tewonggo.
52 Ataga nga naluno ngano, nga we-
sowooyeloweloyi damoni nga, ngu ngandilo. Oni
gidalega nolo nowoondoyemo hamoo teweloyi
ngulo ataga ko kootusina, oni simoongolo
kandegula ya gulananggemo oodoyi, oni kabusa,
ngundo oni elayaga nguya elo boguwootoyi, ko
oni elayaga ngundo kabusayi nguya boguwoolo
longgeyolo sungo sungo oluwanggo.
53 Eweyimbo nangonimboya sanggili tetoni,
nangonimbo eweyimboya sanggili tewa. Ne-
mimbo nambonimboya sanggili tetoni, nambon-
imbo nemimboya sanggili tewa. Oni gula baley-
ibo, neboyiboya sanggili tetoni, ko nangoni baleyi
enebana ootookoolo neboyiboya sanggili tewalo
ewolo.

Oo Tunooteweloyi, Ngulo Sunggi (Matiyu 16:2-3; Mak 8:11-13)

54 Yesusndo simoo baleno elo ewolo. Ye
Sambono goboole sa utekusina kenolo sodedo
ingootenggo, sono ombuwalo ingootenggo.
Ngundilo ingootoyi ngu, hamoo oolengo sono
ombute.
55 Sono medugu nalu kinitetoni, doogo ulungga
mayetoni ngu, ye ingolo etenggo. Sa gookingo
ulungga tewalo etoyi, ngundilo nangge tete.
56 Ye ebe ganagana oni! Ye mela ngalo nalu
sunggi oo ko samboga awelo nalu sunggi, oo ngu
gome kenolo ingootenggo. Ene ndawugalo ngulo,
ye nalu ngalo oo nga gome ma wilikolo kenolo
ingootenggo? Ewolo.

Oni Yeya Sanggili Mande Etenggoku, Nguya Mande Yoonenengowanggo
(Matiyu 5:25-26)

57 Ndawugalo yengombo ingondudu gome
ma telo, ngunonggo damoni nenengo ngu wil-
ikootenggo?
58 Ye oni gulado yoyolo mande wilikoyingo
onino ooloutoningga ngu, asa, ooleko nguno
yengo nangge mande sodedonangge yomosiyoyi.
Kinitetoni, enendo ye yoyolo mande wilikoyingo
oni ulungga ngu kandeyemo yoyetoni, ngu on-
ingga ngu enebana yoyolo, kumba ootuwoo oni
kandeyemo yoyetoyi, enendo yoyolo, oololo ya
biyomimo yoyewanggo.
59 No ye eteno! Ye ya biyomi ngu sodedo
ma yokolo sawanggo! Ye komo koletelo yengo
weti ululu ko weti bobodi ngu bidodo wendange-
mukoya yokoyi! Elo ewolo.

13

Oni Gula Ene Newende Ma Yowoolengolo, Ngu Ene Oonatewa

1 Ngu nalunggano nguno, oni gidalega Yesusno
mayelo ewonggori. Galili oni gidalegado woolo
yewelo yetoyi, ngu naluno, Rom Gabman tabango
oni oowooyi Payilat, ngundo ombulo, woolo
yeyingo oniku gidale yutolo, ngulo daloye nguya
wendoni melako uwonggori. Ngulo ewolo.
2 Yesusndo enengo mande gumi ewolo. Ye
ndatelo ingootenggo? Ngu Galili oni ngulo
damoniye biyomi ngu, Galili oni gidalega da-
gayelolo, ngulo ene mbumbuwa ulungga telo
ngulo kumootenggo, bine?
3 Ngundilo ingonduduga ngu nenengo kini. No
yeno hamoo nenengo eteno. Ye bidodo nowoon-
doye hamoo oolengo ma yowoolengowanggoku
ngu, ye bidodo ngundilo nangge hamoo oonate-
wanggo.
4 Kulimi ngu, oni kande elaya kengga
gidembolo kabusa (18) ngu Sayilom endemo
nguno ya pelungga dookelo, ngundo yuleni
kumoowonggori. Ngulo ye ndatelo ingootenggo?
Enengo mbumbuwaye, ngundo Yerusalem oni
oolootenggoku, ngulo weti ngu dagayelolo, ene
kumooyingo, bine?
5 Ngundilo ingonduduga nguya metemi kini.
No yeno hamoo oolengo eteno. Ye nowoon-
doyemo hamoo oolengo ma yowoolengolo ngu,
asa, ye nguya bidodo ngundilo oonatewanggolo
ewolo.

De Ma Enggeteku, Ngulo Mande Yamonggawo

6 Yesusndo mande yamonggawo gula elo ewolo.
Oni gulado enengo kono de gula imiwolo. Koo-
tusina, engge yowelo ombulo kenowoku, ngu
engge kini.
7 Ngundilo kenolo, ngu kongga ngulo so-
bosobono ewolo. Ingo. Mooma kabusa (3) no
nga dega nga engge ombulo kenootoowe, engge
kini tewolo. Ngundilo ngulo, ge doongooya oo-
longooga uni. Oode, ngundo ko ngalo mela ulumi
kingo yeni kinitewalo ewolo.
8 Ko oninggakundo mande gumilo ewolo. Oni
ulungga, nguno yokootooga, nga moomangga
nguya kono dikaya olini. Nondo damonimo mela
ngu komoongolo nguno bulmakau boga, ngulo
use yolo mayelo yewano.
9 Anduno, moomanggano nguno enggetoni
ngu, asa, ngu gome. Nguno ma enggetoningga
ngu, ariya, ge mete doongoolo ewolo.

Kengeyingo Naluno Yesusndo Bale Gula Yomosiyowolo

10 Kengeyingo naluno, Yesusndo Yuda onilo
yambo ya gulano oni simoo bale mande yunolo
etuyelowolo.
11 Bale gula nguno oluwolo. Ngu balega ngu
oomboolobo toobuli wembuyimo woologongolo
oluwolo. Ene nenengo randolo nguya ma endey-
owolo. Kini, ene penggo penggo nangge telo
endeyolo oluwolo. Ngulo moomani ngu (18)
kande elaya kengga ke gidembolo kabusa, oom-
boolo ngundo yeni biyomi yewolo.
12 Yesusndo balega ngu kenolo negongootoni,
tanggeyimo ombutoni ewolo. Ge nga balega nga

gengo sayingge kinitete. Oo yuka biyomi peseya sayilo ewolo.

13 Ngundilo telo, Yesusndo kandeyi ngu balega ngu tabangomo yetoni, ngu balega ngu sodedonangge ootookoolo, nenengo oolengo dikalo, Anutlo bingami ulungga oolengo elo okoowolo.

14 Yuda onilo yambo ya, ngulo tabango, ngundo Yesusya sanggili telo, oni simoo baleno ewolo. Ko teweloyi nalu ngu kandegula gidembolo gulanangge, (6) yengo sayiye goweyemo ngu onindo yomosiyoyi, elo ngu ye ko teweloyi naluno mayeyi. Ye ngu oo ngu yolo, Sabat naluno ma mayewelolo ewolo.

15 Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus, ngundo mandeni gumi ewolo. Ye nowoondoye ebe ganagana oni! Yengombo ngu kengeyingo naluno, bulmakau bo donki yoyolo salo, sono yunootenggo.

16 Ene nga balega nga, ngu Ebarahamlo sowe. Setando mooma kande elaya kengga kegidembolo kabusa, gosiyolo oluwolo. Ngundilo ngulo, Sabatno, no ngu utongga ene gosiyoyingongga, ngu wesiyooteno. Ngundilo damoningga ngu metemilo ewolo.

17 Yesusndo ngundilo etoni ngu, enengo longge oniku oyumo yelowonggori. Simoo bale bidodo Yesusndo ngu oo amana onindo ma teweloyim ngu tetoni kenolo, ngulo ene oni oni ulungga oolengo tewonggori.

Yesusndo Mastet, Yis Oo Ngulo Mande Yamonggawo Eyingo

(Matiyu 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Ariya, Yesusndo ko ewolo. Anut Oo
Bidodo Sembuli Sembunaye ngundo simoo bale
enengo sobowooteku, ngu ndawuga ngundilo?
Nondo ndawuga bungomo etoowe ngu mete in-
gowanggo?
19 Ngu ngandilo. Oowali yuwooyi gula oowooyi
Mastet. Ngulo tanggooli ngu bobodi oolengo. Ngu
oni gulado yuwooyi yolo enengo kono imitoni,
kootusina oolelo, de ulungga ke kambinidodo
tetoni, numbo nguno mayelo bibitelo nguno
tagiyo telo mindiyo yomoowalo ewolo.
20 Yesusndo ko ewolo. Anut Oo Bidodo Sem-
buli Sembunaye, ngundo simoo bale enengo
sobowooteku, ngu ndawuga ngundilo?
21 Ngu ngandilo. Ngu oomanangoyingo
koongeweloyi oowooyi Yis. Bale gulado ngu
Yisga ngu yolo ngundo oo kiki uleyingo koondo
kabusa ngu yolo, Yis nguno yetoni, yowoolengolo,
asa, kootusina, Yis ngundo ngu bidodo yeni
koongemukowalo ewolo.

Anutlo Yoyo Pawano Uweloyi Ngu Ooleyi Ulu Kini Bodaga

(Matiyu 7:13-14,21-23)

22 Ngu naluno, ene ende bobodimo ululumo
nguya salo, oni simoo bale mande elo etuyelolo,
yade yade oololo, Yerusalem endemo tunoote-
wonggori.
23 Ngu naluno, oni gulado Yesusno ewolo.
Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, oni gu-
lanangge nangge bine Anutndo yoyowa? Etoni,
Yesusndo enengo mande ingolo gumi ngandilo
ewolo.

24 Ye yanggango oolengo yelogo, ye komo ya-
mako bodaga nguwoole uwanggo. No yeno eteno.
Oni oowooyingga nguno uwelo ingootenggoku,
ene uweloyi ereremo kinilo ewolo.
25 Kootusina, ya Sembulibo ootookoolo,
yamako goodootoni, ye ngu naluno ombulo,
endesina dikalo, ngunonggo yamako utolo
ewanggo. Ulungga Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye yamako goosooyunolo ewonggo.
Ngundilo etoyi, enebana manggoye gumi
ngandilo ewa. Ye ndawu oningga? No ye watayi
kini! Ye ndanonggo mayetenggo? Ewolo.
26 Yendo eneno ngandilo ewanggo. Noole geya
oowali sono oo goboolo nelo, ge noolengo ende
kewooloko dikalo, ngunonggo mande nooleno elo
etuyeloyingo, ngundo mayeteku nga.
27 Etoni, enebana manggoye gumi ngandilo
ewa. Ye ndanonggo oni? No ye ma ingooteno!
Ye nolo nowoondoyemo hamoo kini! Ngunonggo
ko sayi, ye oo biyomimu telo yalatenggoku oni
biyobiyomi, ye yokoya sayi! Ewolo.
28 Kootusina ye osisambaye Ebaraham, Ay-
isak, Yekob, ko Anutlo ingondudu eyingo oniku
Sambo endemo oolootenggoku, ngu yeyolo ngu,
ye sendolo biyobiyomi telo metooye kini ndindi
telo oluwanggo. Ndatelo ngulo, ye Anutlo
mande ingolo ma keyowonggoku, ngulo ene
ye yoyokootoni, Sambo endemo nguno ma
uwanggo.
29 Oni simoo bale ene Anutlo nowoondoyemo
hamoo tetenggoku ngu, mela bidodomonggo om-
bulo, Anutlo endenimo nguno oo simbo ulungga
katoyi, ngu newanggo.

30 Ye komo gome ingoyi! Oni gidalega kootu ombutenggoku, ngundo oololo koletewanggo. Oni koleteyingo ngu, ene ombulo, kootu tewanggolo ewolo.

Yesusndo Yerusalem Ende Sendoluwoowolo (Matiyu 23:37-39)

31 Ngu naluno nangge, Parisi oni gidalega mayelo, Yesusno ewonggori. Ge nga endega nga sodedonangge yokoya, ende gulano toonge. Ndawugalo ngulo, Herodndo ge guleni kumoowelo etelo ewonggori.

32 Ngundilo etoyi, Yesusndo ngu onikuya mande gumi ewolo. Ye oolouya, ngu se gokingga nguno ngandiya eyi! Ingo! Ataga ngu no simoo baleno oo yuka biyomi owelo, sayi mambudodo oni yomosiyelolo, ngu no ko temukowano.

33 Ene ataga, yangeni, yangenggoodoo nguya, no yade yade oololo, Yerusalem ende yootoowegago; ndatelo ngulo, Anutlo ingondudu eyingo oni gula, ende sungomo ma uleyi kumoowa. Kini, ene komo Yerusalemno uleyi kumoowa.

34 Ye Yerusalem oni simoo bale, gowugowulongo, ye komo Anutlo ingondudu eyingo oni, yuleyi kumoowonggo. Anutndo oni ye etuyelowelo suleyootoni, yendo digi yolo, ngundo yulewonggo. Nalu oowooyingga no yengo simooye goobooyelowelo teteno. Kootooribo simoongo yoyeni wileyo newendemo goobooyelooteku ngundilo. Ene ye ngu yokowonggori.

35 Ye gowugowulongo ingoyi! Anutndo ye hoolooweyelowelo teni kinitetoni, ngulo ene

yengo ende ngu kuli yokowolo. No yeno eteno. Ye no ko ma neyolo oodoyi, oololo ngu nalungga ngu tunootetoni ngunonggo ye ngandilo ewanggo. Ene oowooyi bingami okoowato. Ene Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ngu oowooyimo ombute. Ngundilo elo, ngu naluno, ye no neyowanggolo ewolo.

14

Yesusndo Oni Gula Moondeyi Bidodo Koongeyingongga Yomosiyowolo

1 Sabat nalu gulano, Yesus oololo, Parisi onilo tabangonggalo yano enedodo oowali newonggori. Ngu yano oni ngu bidodo Yesus kenondadangelo oluwonggori.

2 Nguno oni gula kekandeyi koongeyingongga Yesus tanggeyimo ombuwolo.

3 Yesusndo ngundilo kenolo, yowoolengolo mamana mandelo ingondudu onikuya, Parisi oniya sumoo yunolo ewolo. Noole mete sayi oni nalu kundingiyimo ngano yomosiyowato, bine, ngundi kini, bine? Ewolo.

4 Ene mande gumi ma elo nenetewolo. Ngundilo tetoyi, Yesusndo ngu oni moondeyi koongeyingonggaku ngu yolo yomosiyolo suleyootoni toongewolo.

5 Yesusndo ene bidodo sumoo yunowolo. Oni gula ye kewooloyemo ngano, enengo nangoni bine ngundi bulmakau boningga sono meleno soletoni ngu, ene nalu kundingiyimo sodedo ma woosoolo yowa, bine? Ewolo.

6 Ene ngu mandega ngu gumi ma ewolo.

Oni Enengombo Enengo Dowooni Uweloyi Mande

7 Yesusndo yeyootoni, ngu oowalingga nguno
mayelo ene yaba koleteyingomo bibitewelo in-
gowonggori. Ngundilo tetoyi, ngulo Yesusndo
mande yamonggawo gula elo ewolo.
8 Oni gulado bale kameyowelo oo simbo gulano
ge negogelootoni ngu, ge yaba koleteloga nguno
ma bibitewa. Ngu oningga, ngundo ene oni
gula oowooyi ulungga ge dagagelolo ene ulungga,
ngulo nguya ombuwa, bine?
9 Ngundilo telo, oo simbo kayingo Sembu-
liga, ngundo ombulo geya ewa. Ge woosooya
ooloutooga nga oningga ngando ngu yabaga
nguno bibitenilo ewa. Ge ngu yaba koleteyin-
gongga ngu yokolo, ene inootoyi bibitetoni, ge
ngulo oyumo ulungga oolengo yolo, ge oololo ulo,
kootusina amuno bibitewa.
10 Ye ingoyi! Ge oni gulado oo simbo kaya,
ge negogelootoningga ngu, ge ombuya, yaba
wengamo amuno oni kootuyesina bibite. Kootu
oo simbo kayingo sembuli, ngundo ombulo
geyolo ewa. Doboone, ge ombuya oolouya,
awuno bibitelo etoni, ge oni mayewonggoku ngu
doongeyemo koletelo bibitelo, ge bingaminggé-
dodo tewa.
11 Oni gula enengombo enengo oowooyi
bingami okooteku ngu, Anutndo oowooyi yeni
melako uwa. Ene oni gula, ene oni sungo
nowoondoyemo ameno oolootekungga ngu,
Anutndo yolo oowooyi bingamidodo awuno
oolengo yewalo ewolo.
12 Yesusndo Parisi oningga oo kayingo sem-

buliga nguya ewolo. Ge oowali gula kaya ngu, ge gengo doboogulige, konebage, ko gengo kenggemo oni, ko ende goboolo oni ngu, ene bobeye digidodo oni ngu nangge ma negoyelowelo. Ge ngundilo tewaku ngu, enebana gengo oo kawoku ngulo gumi oo kalo gunootoyi, ge enengo yano oololo, oowali gumi newa. Gengo nowoondoge ngulo nangge ma ingowelo.

13 Kini, ge oo simbo ulungga ko kaya ngu, ariya, ge komo oni simoo bale owoolongo, sayi mambudodo goweye biyomi ngu, kekandeye biyomi ko doongeye kilingo oni ngu negoyelootoyi, ngundo mayelo newanggo.

14 Ge damoni ngundilo ngu tetoyi, ngulo Anutndo geyolo oni oni tewa. Ngundilo oni, ngundo ene gengo oo simboga kalo yunowoku, ngu gumi ma kalo gunowanggo. Ene ereremo kini. Kootusina, Anutndo gengo oo simboga kawoku ngulo ngu Anutlo oni nenengomu melenonggo ko ootookoowanggoku naluno, ngundo gumi oo gunowalo ewolo.

Oo Simbo Ulungga Ngulo Mande Yamonggawo (Matiyu 22:1-10)

15 Ngu naluno, oni Yesusndo oowali neyingomu ngu gulado Yesuslo mandeni ngu ingolo, ootookoolo Yesusno ewolo. Oni ene Anutlo ende musiyonimo simbo kayingo ngu newaku ngu, ene mete oni oni telo oluwalo ewolo.

16 Ene Yesusndo ngu oningga nguya mande yamonggawo ewolo. Oni gula ene oo simbo ulungga kawelo ngu, ene koletelo oni simoo bale oowooyinggano kuli elo endeyootoni ingowanggo. Ngulo naluni nguya elo yunowa.

17 Oode oowali kaweloyi naluno, oni oo sembuligakundo enengo sulena oni suleyelolo ewa. Ge toongeya, nondo kuli onino ewonoku nguno ngandiya e. Ye mete ataga mayeyi, no oo kuli kalo yomosiyootenolo ewolo.

18 Ene ngu oniku bidodo enengo ko sungo sungolo ewonggo. Noole ma oolouwatolo ewonggo. Oni gulado ewolo. No mela gula keda uliyowonoku, no toongelo ngu kenowano. Oniyooge, no ma oololo kenowano. Gedo oolouya ngundiya e.

19 Ngundilo etoni, oni gulado elo ewolo. No bulmakau bo keda kande elaya (10) uliyowonoku, ngulo no oololo ngu tewoongolo kenowelo ngulo oolouya awanggemo e. Oniyooge, nolo ma ingowelolo ewolo.

20 Oni gulado ewolo. No ataga bale yolo, ngulo no ma oolouwano.

21 Ngundilo ngulo, sulena oni ko oololo, enengo oni ulunggakuno ngu bidodo ewolo. Ya sembuligaku ngundilo ingolo, ene sanggili telo, enengo sulena oniya ewolo. Ge sodedo oolouya, nga endega ngalo oole ulungga nguno ko oole bobodimo nguno, owoolongo oni, oni goweye biyomi, doongeye kilingo, ko, oni kekandeye biyobiyomi ngu bidodo yoyoya mayetooga, ngundo nolo yano ngano ombuyilo ewolo.

22 Kootusina, sulena oninggakundo, oni ulunggakuya ewonggori. Ulungga, gedo ewoku ngundilo tewono. Ene yaba gidalega kingo oolootelo ewonggori.

23 Oni ulungga ngundo enengo sulena oninggakuya ewolo. Ge oolouya, oole ululu bidodomo

endeyoya, ko kanggaguli endeyoya ngunonggo,
oni simoo bale yoyoya mayetooga, ngundo nolo
yangga nga ndindi tenilo ingooteno.
24 No geno hamoo eteno! Nondo oni kuli
elo endeyowonomu oni ngu bidodo ene nondo
oowali simboga katenoku, nga gulado bodaga ma
nelo ingowalo ewolo.

Oni Ene Ingondudu Gome Teyago, Yesus Keyoya Endeyoni
(Matiyu 10:37-38)

25 Oni simoo bale ulungga Yesus keyolo endey-
oyingomu ngusina yowoolengolo ewonggori.
26 Oni gula no tanggenemo ombulo ngu, ene
komo Anutlo ingooteku ingonduduga, ngundo
eweyi, nemi, simoongo, konebeyi, kuwooku-
wooyi, ko enengo goweyi keda oluweloyi, in-
gonduduga ngu Anutlo ingootekuga, ngundo oo
bidodo dagayeloote. Ene ngundilo ma telo ngu,
asa, ene nolo sulena oni telo ma oluwa.
27 Oni gula nolo ingolo no kenelolo endey-
ootoni, ngulo ene komo meyelo kowuli oowooy-
ingga onindo inowanggoku ngu no oowoonem-
bolo ngu koolowoo. Ene oni gula kowuli ngundilo
koolowooweloyi elelemo kini ngu, ene nolo su-
lena oni ma tewa.
28 Ye kewooloyemo oni gula ya pelungga Sam-
bono yewelo ngu, ene komo koleteya bibiteya ya
ngu yemukoweloyi ngulo ulini ngu gome kandan-
gelo ingowa.
29-30 Ene ngundilo ma telo ngu, ya ngulo
ulini ma ingolo nguno damoni yelo, ene Simen

yemukolo yokootoni, asa, oni bidodo kenolo yumooyinolo ewanggo. Nga oningga nga oniyooge ene, ya yeweloyi, ereremo kini. Oniyooge! Ewonggori.

31 Ngundilo elo, asa, mande yamonggawo gula ewolo. Mela ngalo oo sobosobo tabango oni gula, ene toongelo tabango gulaya ebe ulewelo ngu, asa, koletelo, ene bibitelo ingondudu gome telogo, enengo me oni (10,000) ngundo ene mete tabango gulado me oni (20,000) ngu yutolo oweyelowa, bine, ngundi kini, bine? Ene komo gome ingondudu telogo.

32 Ene ebe uleweloyi yanggangoni ereremo kini ngulo, asa, enengo me oniku yowoko oodoyi, ene sodedonangge mande soweyolo ewa. Noole ebe sodedo ma ulewato. Kini, noole komo koleteya bibiteya, imakeyingo damonimo doboo yeyigalo ewolo.

33 Ene koletelo ye komo nowoondoye, ingonduduye ngu bidodo Anutno yelo, enengo ko tewanggo. Ngundilo nangge, oni gula ye kewooloyemo nguno, ene enengo oo bidodo ma kootu inolo ngu, asa, ene nolo sulena oni kilalongo ma telo oluwalo ewolo.

Wendeyi Nembo Ngu Yanggangoni Kini (Matiyu 5:13; Mak 9:50)

34 Ene mande yamonggawo gula ewolo. Wendeyi nembo (Sol) ngu oo gome. Ene wendeyi nembo nenggulo kinitetoni ngu, asa, noole ndatelo tetooye, ngu nengguloga ngu ko mete tewa? Kini, noolendo ngu yomosiyoweloyi, ereremo kini.

35 Wendeyi nembo (Sol) ngundilo ngu, mela
oo imiweloyi kono nguno yeweloyi nguya kini.
Noole bulmakau usedodo gooboongoolo ngundo
mela tetooye, ulumidodo teweloyi nguya kini.
Noole ngundilomu ngu kingo talangooteto. Oni
sodeyi mande ingoweloyi gome metemi ngu, ene
komo mande nga gome ingoni! Ewolo.

15

Bo Sipsip Oonatetelo Ngulo Mande Yamonggawo
(Matiyu 18:12-14)

1 Gabman bobeye yoweloyi (Takis) oni, ko
mbumbuwadodo onindo Yesuslo mandeni ingowelo tanggeyimo mayewolo.
2 Parisi oniya, ko mamana mande etuyeloyingo
oniya ngundilo kenolo, ngulo boguwoolo ewonggori. Nga oningga nga, ngu ene mbumbuwadodo
oni yoyolo, nguya oowali netenggoku eke! Ene
nguya dobooyelo endeyootenggolo ewonggori.
3-4 Ngundilo etoyi, Yesusndo mande yamonggawo gula elo ewolo. Ye kewooloyemo nguno oni
gula ene Sipsip onibi kandegula (100) oluwolo.
Ngulomu gula oonatetoni, ene enengo Sipsip gidalega mela gulasina yokootoni oo newoodoyi,
ene Sipsip nangoni gula oonatewokungga ngu
erewelo yade kenolo yologo, asa, ene kengewa.
5 Ene ngu Sipsipgaku kenolo yolo koolowoolo,
oni oni telo oolouwa.
6 Ngu oninggaku enengo Sipsipku yoyolo ende
mayelo, enengo dobooguliyimo elo ete. Ye noya
oni oni tewato! Nolo Sipsip gula oonatewoku, ene
no erewelo ko yowonolo ewolo.

7 No yeno hamoo eteno. Oni gula ene
mbumbuwa damoni yokolo newende yowoolen-
gootoni ngu, Sambono Oni ngu bidodo oni oni
ulungga oolengo tetenggo. Oni oowooyingga
ene ngundilo ingootenggo. Noole nenengo elo
ingootooye, ngulo ene Anutndo nowoondoye
ma yowoolengootoni ngu, asa, Engel oni Sam-
bono oolootenggokundo ngu enengo ma oni
oni tewanggo. Kondibo kini, oni gula Anutno
newende yowoolengootoni ngu, ngulo ene oni
oni oolengo tewanggolo ewolo.

*Bobeye Toongewolo Ngulo Mande Yamong-
gawo*

8 Yesus ene mande yamonggawo gula yunolo
ewolo. Yengo bale gula ene bobeye tanggooli
kande elaya (10) enengo siko oluwolo. Koo-
tusina, gulanangge toongewolo. Ene solu kalo
ngu himimo ya newendekuli, gugu so oo oolengo
siyakiyolo, nguwoole erewelo oode yologo ene
kengewa.
9 Ene yolo yokolo ngu, asa, enengo dobooguliyi
negoyelootoni, ombulo, gooboongoolo bibitetoyi
ewa. Ye noya oni oni tewato. Ngulo nolo bob-
eye gula toongetoni erewelo oode, ko yootenolo
ewolo.
10 No yeno hamoo eteno. Anutlo oni En-
gel, ngundo mbumbuwadodo oni gula newende
Anutno hamoo telo yowoolengootoningga, ngulo
oni oni ulungga oolengo ngundilo tewanggolo
ewolo.

*Simoo Kosiyiga Eweyi Yokolo Toongeyingo,
Ngulo Mande Yamonggawo*

11 Yesusndo mande yamonggawo ngu soweyolo
ewolo. Oni gula ene nangosumoongo elaya.
12 Nalu gulano, nangoni kootungga ngundo
eweyimo ewolo. Awa, gengo bobeye oo sitowi
ngu wesowooya nolomu nunolo ewolo. Ene
ngundilo etoni, ingolo, bobeye sitowiku we-
sowoolo, enengomo enengomo yunowolo.
13 Ene nalu bodaga oode, ngu naluno, nan-
goni kootungga, ngundo enengo oo sitowi bidodo
telo tewoolo ende ulungga yowokomu, nguno
toongelo nguno oluwolo. Ngu simoongga ngu
endega nguno oode, nguno bobeye sitowiniku
ngu, bulibali endeyoyingo damoni biyomi nguno
oolongooni umukootoni kingo oluwolo.
14 Ngundilo oode, enengo bobeye oo sitowiku
oolongooni umukootoni, kootusina, ngu en-
dega nguno oowalilo kumooyingo nalu ulungga
tunootewolo. Ngu simoongga ngu, ene oowali
gula yolo neweloyi oo gula kini.
15 Ngundilo ngulo, ngu simoongga ngu, ene
ende dabemiwoole oo sosolango erewelo yade
mayelo, ngu mela ngulo oni sitowinidodo oni
ulunggano ko tewelo sumoo ewolo. Ngundilo
sumoo etoni, ngu oni ulungga, ngundo yolo su-
leyootoni, enengo bodolo yano bo sobowoonilo,
etoni oolouwolo.
16 Ngundilo telo, ene bodolo de tanggooli ngu
yunootoni, nelo useye bakini yetoyi, yeyolo in-
gowolo. No nguya gula netoowega usene ndindi
teni, elo ingowolomu nguya kini. Oni gulado
kenolo oo gula ma inootoyi neyingo.
17-18 Ngundilo telo, newende himi yetoni, in-
gondudu telo ingowolo. Nenengo awanem-

bolo ko oni ngu ene oowaliye ulungga telo netenggo. Nondo ngano ootoolo oowalilo kumooteno. Ngundilo ngulo, no ko awano oololo ewano. Awa, no Anut doongeyimo, ge doongenggemo nguya mbumbuwa telo, endeyolo oode, ngunonggo ko mayeteno.

19 No oni biyomi, ngulo noya nenengo nangonelo ma ewelo. Kini, noyoya gengo sulena oni eya noyelo ewanolo ewolo.

20 Ngundilo elo ingolo, ene ootookoolo eweyi tanggeyimo oolouweloyimbolo oolouwolo. Ngundilo telo, yade yade mayetoni, eweyimbo yowoko anduno doongetelo, nangoni kenolo, nowoondoyi telo, ootookoolo kendutelo oolouwolo. Oololo nangoni dowoolo mududu telo yenggonangowolo.

21 Nangonimbo eweyimo oyumo ulungga yolo ewolo. Awa, no Anut, doongeyimo ko ge doongenggemo nguya mbumbuwa telo endeyolo yade ngunonggo mayeteno. Ngundilo ngulo, nalu gulano, nenengo nangone elo ma ewelolo ewolo.

22 Ngundilo etoni, eweyimbo enengo sulena onino ewolo. Sodedonangge, ye oolouya, ye nenengo kumba gome pelungga ngu yoya ombuya yemuyinoyi! Kandeyimo tombo yeya ko keyi goweyi nguya yoya yeyinoyi.

23 Ye bo bulmakau nangoni moondeyi ndindi teyingo ulumidodoga yoya utoya katoyiga ngu nelo oni oni tewato.

24 Ndatelo ngulo, nga nangonengga nga kuli kumooyingo elo ingolo oodoowe, ene keda oode ataga mayete. Ene kuli oonateyingomu, ene noole ataga kenolo ko yooteto. Ngundilo ngulo,

ene damoni yelo, oni oni tewonggori.
25 Ngundilo tewootoyi, asa, enengo nangoni koletelogaku ngu kono ko telo oluwoku, ngunonggo kootu mayelo, ya tanggeyimonggo ingowolo ngu, yambo sumbimboolo telo, kunobulo tetoyi, ngguyi ingowolo.
26 Ngundilo ingolo, ene sulena oni gula etoni tanggeyimo ombutoni ewolo. Ame ndawuga tetenggo?
27 Ngundilo etoni, ngu sulena oningga ngundo gumi ewolo. Gengo konege yade yade keda mayetoni, ngulo awanggebo bo bulmakau ulumidodoga utolo katoni, ngu nelo ngulo oni oni tetenggo. Ndatelo ngulo, enengo nangoni kootungga ngu ma kumoowolo ewolo.
28 Ngundilo etoni, nangoni koletelogaku ngu ingolo, sanggili telo ya newendemo uwolo. Ngundilo tetoni, eweyimbo ya newendemonggo oolelo oolengo oolengomangge nangonimo mandelo ewolo.
29 Ngundilo tetoni, ene nangonimbo eweyimbolo mande gumi ewolo. Ge ingo! Mooma oowooyingga no gengo ko kingo telo oolooteno. No nalu gulano gengo mandege manggoge ma toongoowolo. Ge ngulo meme bo nangoningga kingo nunootoyi, utolo, kalo doboogulinemboya nelo, ma oni oni tewolo. Hamoo oolengo kini!
30 Ene nangongge ngu gengo bobeye sitowi ngu bulibali ooleko ooleko se telo endeyolo, nguno bobeye baleno yokomukolo yade mayetoni, ngulo ge bo bulmakau ulumidodomu utolo kateku ngu! Elo ewolo.
31 Ngundilo etoni, eweyimbo mande gumi

ewolo. Nangone, suwoo suwoo noole gome go-
boolo oolootelo. Nolo oo sitowi ngu gengomu
nangge.
32 Ene ataga ngu noole komo oni oni telo,
nowoondonayi gome imakeyingomo oluwato.
Ndawugalo ngulo, ene nga konegega nga kuli
kumooyingomu, ene ataga ko keda ooloote.
Ene toongelo kombiteyingomu, ene noole ko
kenooteto.

16

*Ko Sobosobo Oni Metemi, Ngulo Mande Ya-
monggawo*

1 Yesusndo enengo sulena oniku mande ya-
monggawo gula ewolo. Beye sitowidodo oni
gula ene enengo ko sobosobo oni ooloote. Oni
bobeye sitowinidodo oningga, ngu enengo ko so-
bosobo oningga ngu goweyi sanggawelo mande
ewonggo. Gengo ko sobosoboga ngundo gengo
bobeye oo sitowige kingo yombuliyowolo ewolo.
2 Ngundilo etoyi, ariya, ngu oni ulungga,
ngundo ngu ko sobosobo oningga ngu ne-
gongootoni ombutoni ewolo. Geya etoyi in-
gowonoku, ngu ndatelo? Oo tewoku ngulo da-
moni wesiyoya e. Ge nolo ko sobosobo oni ko ma
oluwalo ewolo.
3 Asa, ngu ko sobosobo oninggaku newen-
demonggo ingondudu telo ingowonggori. No
ndatelo tewano? Nenengo oni ulungga oo bidodo
Sembuli, ngundo ooni no kandenemo oolooteku
ngu ko yolo, no sobosobo kono oweneloote.
Ngundilo ngulo, no ndatelo tewano? No ko
ulungga yanggango teweloyi oni, ereremo kini.

No oni gidalegano oowali oolo yemboongewelo
no oyumo ulungga moole.
4 Ene kowuli ingolo, ingondudunimonggo no
oo gula ingooteno. Ulunggado sobosobo kono,
owenelooteku nalu nguno, no ndawu kongga
tetoowe, ngundo doboogulinembo nowoondoyi
tetoyi, no enedodo ko doboo yewato? Elo ewolo.
5 Ngundilo ingolo, oni enengo oni ulungga,
ngulo oo weti telo oo yoyingoku ngu, gulanangge
nangge sungo sungo sumoo yunolo ewolo. Ge
ko sembuli ulungga ngulo weti ndatelo inowa?
Ewolo.
6 Ngu oni koleteloga, ngundo gumi ewolo. No
Daram 100 de oo ulumi ngundilo inowano. Etoni
ngu, asa, ko sobosobo tabangonggakundo ewolo.
Geno weti oolooteku ngulo, ge bibiteya sodedo-
nangge ngu weti tewoku Pepangga ngu yoya (50)
nangge nakangolo ewolo.
7 Ngundilo telo, oni gula sumoo inolo ewolo.
Gedo ngu gumi ndatelo inowa? Etoni, ngu on-
ingga ngundo ewolo. Nondo ngu Rayis si 100
(onibi elaya 25 Kilo Bek Rayis) inowano. Etoni,
ko sobosobogakundo ewolo. Ge gowegemo weti-
dodo ngulo, ge sodedo bibiteya 80 Bek (onibiga
kande elaya gidembolo elaya 25 Kilo Bek) nangge
nakango.
8 Ngundilo telo, ngu ko sobosobo oningga
ngu, ene ingondudunimonggo nowoondokara
telo, ko teweloyi oni ngulo ko sembuli ulungga,
ngundo enengo ko sobosobo oningga ngulo da-
moni biyomi ngu kenolo yokowelo ingowolo. Ene
ko ingondududodo oni. Ngu hamoo oolengo,
nga naluno nguya oni ingonduduyedodomu

ngundilo ulungga oolootenggo. Oni simoo bale
Anutno nowoondoye hamoo teyingo damonimo
oolootenggoku ngu, ene ebe ganagana teweloyi
nguno ingoyingo metemi nguya kini.
9 Yesusndo ewolo. No yeno hamoo eteno.
Oni Anutno newende hamoo teyingo, ene nguya
enengo bobeye ngu gome sobowooya simoo
bale gidega hoolooweya doboo yeyi. Kootusina
ngu oningga ngu oo tewelo wenonootoni, asa,
ngu naluno doboogulingombo hooloowewanggo.
Kootusina ngu oningga ngu oolelo Anutya sugi
sugi oluwa.
10 Ene oni gula oo bidodogano newendemo
hamoomonggo gome sobowoowaku ngu,
ene oo ulungga nguya ngundilo newende
hamoomonggo sobowoowa. Oni ene ko
bodagano ko gome ma tewaku ngu, ene
ko ulunggano nguya ngundilo ko gome ma
sobowoolo tewa.
11 Ene yengo bobeye kandeyemo oolooteku
ngu, gome ma sobowoolo ngu, asa, Anutndo
hamoo engge gome ngu ye yunootoni, ngu gome
sobowoowanggo? Hamoo oolengo kini.
12 Ye oni gulalo oo ngu gome ma sobowoolo ngu,
onendo yengo oolengo oo ngu yunowa? Kini, oni
gulado oo gula ma inowa.
13 Ko oni gulado oni ululu elayagomo ko telo
ma oololo ombulo tewa. Ngu ko oningga ngundo
ngu oni ululu elayagaku, gulano newende in-
olo, ngulo nangge ko tewelo ingolo, gulagakuya
newende biyomi ingolo, ngulo koni ma tewa. Ene
gulalo konimo ngu suleyo kiniyetoni, ko gulalo
konimo ngu, ene ko gome telo yomoosiyolo ko

teyinowa. Ngundilo nangge, ye Anutlo ko oni telo, nowoondoye bidodo bobeye yoweloyimbolo nguno nangge ma yewelo. Ye nowoondoye ko elaya teweloyi, ngu ereremo kinilo ewolo.

Anutlo Mamana Mande Ngulo Ewolo

14 Yesus mande soweyolo gula yunolo ewolo. Parisi oni ngu, ene bobeyedolo gome ingolo, ngulo hahangetenggo. Ngulo ngu, Yesusndo mande nga bidodo etoni, ingolo, ngulo ene yumooyinolo mande ewolo.
15 Ene Yesusndo yeyolo elo ewolo. Ye damoniye gome nenengo ngu simoo bale yengo nowoondoye ingoote. Onindo oo bingami okootenggoku ngu, Anut doongeyimo ngu oo ngu buwoo biyomi kookoosedodo.
16 Mamanalo mande nguya Anutlo ingondudu eyingo onilo mandeye oode oode ombulo, Sonoyeloyingo Oni Yon ngulo naluno. Ene Yonlo nalunonggo ombulo, wenga ataga nga, ngu Anutlo mande gome mesalango ngu Anutlo yoyo pawanonggo tunootelo, ende bidodomo ooloute. Oni simoo bale bidodo ngu yoyo pawangga ngu newendemo uwelo yanggango oolengo yetenggo.
17 Kootusina, Sambo ende mela nga nguya oololo kinitetoni, ene mamana mande ngalo gumi bodaga ngu hamoo oolengo ma kinitewalo ewolo.

Yesusndo Elambalisa Toongooweloyi, Ngulo Damoni Ewolo
(Matiyu 5:21-22; 19:9; Mak 10:11-12)

18 Oni simoo bidodo enengo bale sumooye yoyokolo bale sungo yoyolo, nguno ene elambalisa oluweloyi ngu yombuliyootenggo. Kuli

kameyimbo ene yokowoku ngu, ene elambalisa oluweloyi mamana mandega ngu yombuliyowolo. Simoondo bale gula yooteku ngu, asa, Anut doongeyimo, ngundo bale elayaga ngu yombuliyelootelo ewolo.

Owoolongo Oni Lasaras Ko Beye Sitowinidodo Oni Ulungga Nguya Ngulo Mande

19 Yesusndo mande gula ewolo. Kulimi bobeye sitowinidodo oni gula oluwolo. Ene suwoo suwoo towi nenggulo gome gomemu nangge telo, kumba seleyingo gome ngu yemulo ootoolo, ngunonggo ene suwoo suwoo oowali gome nenggulomu nangge nelo oni oni telo, oololo ombulo teloluwolo.
20-21 Ngu sitowinidodo oni ulungga ngulo yamako dabemimo nguno, oni owoolongo gula oluwolo. Ngu oowooyi Lasaras, ngu mambubo goweyi kondibo yeni kini teyingomu, ngu sitowinidodo oningga ngulo yamako dabemimo bibitelo, oowalilo sumoo sumoo elo oluwolo. Ngu sitowinidodo oningga ngundo oowali neya sosolango yeni melako soletoningga newelo Lasaras hahangelo, ingondudu ulungga telo oluwolo. Ene yamako dabemimo nguno bibitelo oodoni, sebo mayelo, enengo mambuniku meyabolo oluwonggo.
22 Kootusina, owoolongo oninggaku kumoowolo. Anutlo Engel onindo ombulo, Lasaras gaboyi okoolo yolo oolelo, Ebaraham begowoomo yetoyi, bibitelo oluwolo. Kootusina, ngu sitowidodo oninggaku nguya kumootoni melengoowolo.

23 Ngu sitowinidodo oninggaku gaboyi oolelo,
ende biyomi de nombo buni ma kumooteku,
nguno uwolo. Ulo, nguno ogingoyingo ulungga
oolengo ingolo oode, ngunonggo doongetelo,
Ebaraham yowoko anduno kenootoni, Lasaras
begowoomo bibitelo oodoli yeyowolo.
24 Ngundilo yeyolo, menolo ewolo. Awa, Ebara-
ham, ge nolo nowoondoyi teya, Lasaras suley-
ootooga, kandedibiyibo sono bodaga sanggaweya
ombuya, mebunemo yetoningga bodaga gingo
yeni. Ndatelo ngulo, no de nombono moondene
gookingo oolengo yetoni, ngulo hahangelo ogin-
goyingo ulungga ingootenolo ewolo.
25 Ngundilo etoni, ene Ebarahamndo gumi
ewolo. Nangone, ge ingondudu te! Ge kuli
melako keda ootoolo nguno, oo gome gomemu
bidodo kuli yomukowoku, nguno ge Lasaras ma
hooloowewolo. Ngundilo tetoyi, Lasarasndo ngu,
ene oo biyomi nangge yolo oluwoku, ngulo ene
ataga nga endemo ngano ngu, ene newende
imaketoni ooloote. Ene ge ngu ogingoyingo
ulungga ingooteku ngu!
26 Oo gula nguya ingo! Noole ko ye kewoolon-
ayimo Anutndo kembe ulungga ngundo logo
yewolo. Ngundilo ngulo, oni ngalokonggo yeloko
oolouweloyi nguya hamoo oolengo kini. Ko
yeloko ngunonggo nooleloko ngano mayeweloyi
nguya hamoo oolengo kini.
27-28 Ngu sitowinidodo oningga, ngundo solen-
goyelo ewolo. Ngundiloga ngu, Awa, ge Lasaras
suleyootooga, nenengo awanembolo yano uya,
nolo konebane kandegula oolootenggoku ngu,
ene nguno mande yanggango oolengo eya sod-

eye kookootoningga, ene mande ngu gome ingolo, ene nguya nga ende biyomi oolengonggano ngano ma ombuwanggo.
29 Ngundilo etoni, ene Ebarahamndo ngulo mande gumi ewolo. Ene Moseslo mande ko Anutlo ingondudu eyingo oni ngulo mande nguya eneno ooloote. Ene komo ngu ingowanggo!
30 Ngundilo etoni, sitowinidodo oningga ngundo gumi ewolo. Kini, Awa Ebaraham, oni gula ene kumooyingomundo ko ootookoolo mayetoni, ngu kenolo ene soliyokolo ngu, asa, ene nowoondoye yowoolengowanggo.
31 Etoni, Ebarahamndo mande gumi ewolo. Ngundilo kini. Ene Moseslo, ko Anutlo ingondudu eyingo oni, ngulo mande ma ingolo keyolo ngu, asa, oni kumooyingo ngu ko ootookoolo, ngundo mande etoyi, nguya ma ingolo, ngulo nowoondoyemo nguya hamoo ma tewanggolo ewolo.

17

Damoni Biyomi, Ngundo Simoo Balelo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yombuliyoote

(Matiyu 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

1 Yesusndo enengo sulena onino ewolo. Oo guladilo guladilo tunootelo, ngundo simoo bale yoyeni, mbumbuwano uwanggo. Oni ene oni gula yolo, mbumbuwa damonimo nguno yewoku ngu, ngu oniyooge oolengo!
2 Oni gula damoni biyomi tewoku ngu, ngulo uliyi ene kondibo digi ulungga yolo bungeyimo gosiyolo wendeyi dumuyimo oolongooyi utoni

kumoowa. Ngulo uliyi ngu, ngu ulungga. Ene oni
gula simooye nowoondoye yombuliyooteku ngu,
asa, ngulo uliyi ngu, ngu kowuli kondibo ulungga
oolengo. Yengombolo ingondale teyi!
3 Gengo konegegado mbumbuwaga tetoningga
ngu, ge kenoya sanggili tetooga, ene newende
yowoolengootoningga ngu, ge komo enengo weti
ngu andangeyinoya wongooga utoningga kapen-
goye.
4 Ene nalu gulananggemo geno mbumbuwa
tambu kandegula gidembolo elaya telo, ngu san-
ganimo nguno nangge tambu kandegula gidem-
bolo elaya ombulo, geno solengoyelo ewa. No
nowoondone yowoolengoote, eya etoningga ngu,
asa, ge komo mbumbuwani andangeya won-
googa utoningga kapengoyeyinolo ewolo.

Nowoondoyemo Hamoo Teweloyi Ngulo Damoni

5 Aposel onindo Oo Bidodo Sembuli ulungga,
Yesus nguno elo ewolo. Ge komo nooleno
nowoondonayemo hamoo nga yega yanggango
yeni.
6 Etoyi, oo bidodo Sembuli ulungga ngundo
ewolo. Ye nowoondoyemo hamoo teyingo bodaga
oodoni ngu, asa, ngundo ye mete Anutlo ko
ulungga tewanggo. Yo, hamoo oolengo, ye
nowoondoye hamoo teyingo ngu bodaga ngu
Mastet yuwooyi ngundilo ngu, asa, Anutndo ngu
tetoni, ulungga oolengo yewa. Anutndo yeno
ngundilo tetoni ngu, ye mete ngu dega nguya
ewanggo. Ge gengo damoningge ukeya toongeya
uya wendeyi sono koongeyingo kewooloko uya

nguno dika elo etoyi ngu, asa, ene yengo manggoye keyolo ngundilo tewalo ewolo.

Ko Oni Damoniyembolo Mande

7 Yesusndo mande yamonggawo gula ewolo. Ye gulado enengo sulena oni gula ene kono mela doongoolo, ngundi Sipsip boga ngu sobowoolo oode ngunonggo mayetoni, ye sodedo ngandilo ma ewanggo. Sodedo ombuya bibiteya oowali neya ootoo.
8 Etoyi ngu, ene ngandilo ewa. Ge nolo oowali kaya yomosiyoya, oo gidalega yomosiyootooga, oo detoningga wendoya, no nunootooga, nelo sono nguya nelo yokootoowe, ariya, gebana kootu oo nelo sono nguya newalo ewolo.
9 Enengo sulena oningga, ngundo manggowo keyolo oo bidodo temukootoni, sumange teyinolo esetewa, bine? Kini, ngu enengo ko nangge.
10 Ngundilo ngulo, ye nguya, Anutndo etoni, ye oo bidodo ewoku ngundilo temukolo ngu, ariya, ye ngandilo ewanggo. Noole ko oni biyomi, noolengombo ko oo nangge teteto. Yo, oni Anutno newende hamoo teyingo ngu Anutlo oo ewoku ngu temukootoni, ngulo ngu melako ngano onindo oni oni teyinowelo, ngulo ma ingowelo. Kini, enengo uliyi hamoo ngu Sambo endemo nguno oolootelo ewolo.

Yesusndo Goli Mambudodo Oni Kande Elaya Yoyeni, Mete Tewolo

11 Yesus Yerusalem oolouwelo Galili Sameriya mela elayaga ngu kewoolokuli oolega ngu keyolo oolouwolo.

12-13 Ngu naluno, Yesus ene ende gulano
ulo tunootetoni, oni goli mambudodo kande
elayagobo ombulo, oole dabemimo sungo
yowoko dikalo, Yesusno meno elo ewolo. Yesus,
oo etuyeloyingo oni, ge noolengo nowoondoyi
teyunoya yomosiyelo! Ewolo.
14 Ngundilo etoyi, Yesusndo yowoolengolo
yeyolo ewolo. Ye oolouya, Anutno woolo yeyingo
onino nguno goweye etuyeloyi! Ariya, ngundilo
etoni ngu, oni goli mambudodo yowoolengolo
oolouwootoyi, ooleko goweye moondeyemo
mambuku peselo toongetoni, goweye mete
temukowolo.
15 Ngundilo teyunootoni, ngu oni kande elaya-
gaku ngulomu gula, ngu Sameriya oningga
enengo goweyi kenootoni, ko mete tetoni, ngulo
ene yowoolengolo, Yesusno ko oololo, meno
manggalu telo, Anut bingamilo okoowolo.
16 Ene omukumundoongosinanggo Yesus
tanggeyimo penggootelo wetolo, Yesusno esetelo
ewolo. Eso, no gowene mete tetoni ngulo
ombutenoku nga! Ewolo.
17 Ngundilo etoni, Yesusndo ngu kenolo gumi
ewolo. Nondo ngu kande elaya bidodo metemi
tetenggoku, elo ingooteno. Kandegula gidembolo
namolaya ngu ndano oolootenggo?
18 Ndatelo ngulo, ngu oningga ngu, ene Yuda
oni kini, enesu nangge ombulo, Anutndo oo
goweyimo tewoku, ngulo elo okoowolo. Yuda oni
kandegula gidembolo namolaya ngu ndano? Elo
ewolo.
19 Yesusndo ngu Sameriya oninggakuya ewolo.
Ge ootookooya toonge! Gengo nowoondogemo

hamoo, ngundo goyeni gowege metemi tetelo ewolo.

Anutndo Enengo Simoo Bale Sobowooweloyi Nalungga, Ngu Ombuwa
(Matiyu 24:23-28,37-41)

20-21 Nalu gulano, Parisi onindo Yesus sumoo inolo ewolo. Ndawu nalunggano, Anutndo oo bidodo Sembuli telo oo sobowooweloyi nalun-ingga ngu ombuwa? Etoyi ngu, Yesusndo mande gumi elo, Anutndo oo bidodo Sembuli telo simoo bale sobowooweloyi naluningga ngu ombutoni ngu, oni simoo baledo ngu doongeyembo tunoo ombutoni ma kenowanggo. Ene ngandilo ma ewanggo. Kenoyi nga oolooteku nga, ngundi, andusina oolooteku andu! Ingoyi! Anutndo oo bidodo Sembuli telo oo sobowooweloyiga ngu ye nowoondoyemo oolooteku nga! Ewolo.

22 Yesusndo simoo bale oowooyinggano mande emukolo yokolo ngu, ene yowoolengolo enengo sulena onikunolo ewolo. Kootusina nalu wengamo ngu namoko tunootetoni ngu, kowuli oowooyingga ombulo ye wiliyelowaku, ngu naluno ye nowoondoye hahangelo Oni Nangoni ombutoningga kenowelolo etenggo. Ene yengo ingondudu ngu ma keyowa. Kini, ene enengo ingonduduni nangge keyowa.

23 Ngundilo ingootoni, oni sungombo ewanggo. Kenoyi, Yesus oolooteku nga! Ngundi, ene kenoyi andusina oolooteku andu. Ngundilo etoyi ngu, ye ngulo nowoondoyemo hamoo ma telo, ye oololo ngu ma keyowelo.

24 Ye ingoyi! Sambononggo yowali soluyi ngundo Sambo bidodomo himi yelo oolouwa. Ngundilo nangge, Oni Nangoni ngulo tunooteweloyi naluwo ngu sodedonangge ombuwa.
25 Koletelo, ene komo kowuli ulungga koolowoolo ogingoyingo ingolo oodoni, ngu naluno, oni simoo bale ooloottenggoku, ngundo mandeni soweyo kini elo kootu inowanggo.
26 Nowalo naluno onindo damoni biyomi teyingo, ngundilo nangge Oni Nangoni nalunimo nguya ngundilo tewanggo.
27 Ngu naluno, ene oo simbo kalo nelo, sono nelo, bale kameyolo oololo ombulo telo oodoyi, ngu naluno, Nowa wanggo newendemo utoni, sono tuwi ulungga tunootelo, ngundo oni simoo bale bidodo yutolo yombuliyelowonggori.
28-29 Lotlo naluno nguya ngundilo tewonggori. Ene oowali kalo nelo, ngulo sonoyi nguya nelo, ene oo uliyolo yolo, ko ulilomu oni gidaleganonggo bobeye yolo oowali koyi telo, imilo, yawudada telo ya yeloluwonggo. Ngundilo telo oodoyi, Lot ngu Sodom ende yokolo toongewonggori. Ngundilo toongetoni, Sambononggo de soludodo, ko digi gookingo wooloyi biyomi oni kumooweloyimbolo sambo sono ngundilo ombulo, ngundo oni simoo bale bidodo yombuliyelootoni kumoomukowonggori.
30 Ngundilo nangge, Onilo Nangoni tunooteweloyi naluwomo ngundilo tewa.
31 Ngu nalungga nguno oni gula ene ya sanganimo awuno oolelo oode, ngunonggo enengo oo sitowi ya newendemo oodoni ngu yowelo ya

newendemo ma uwa. Ngundilo nangge, oni gula
kono toongelo oode, ngunonggo ene ko endemo
mayelo sitowi yoweloyimbolo ma ingowa.
32 Ngundilo nangge, ye Lotlo baleyimo nguno
ingoyi. (Ene Sodom endemo ko doongetetoni
ngulo Anutndo kowuli inolo uleni kumoowolo.)
33 Ene oni gula enengo keda goweyiga ngulo
gome sobowoowelo nangge ingolo ngu, ene
oluweloyi ngu gome dowoolo solengolo oode ngu,
asa, kootusina nalu wengamo, ngu kedaga ngu
oonatewa. Ene oni gula enengo keda oluweloyiga
ngulo ma ingondudu telo oluwelo kini. Ene
Anutlo koni nguno yetoni oluwaku ngu, asa, ene
enengo gaboyi Sambo endemo keda gome suwoo
suwoo oluwa.
34 Yo, no yeno eteno. Ngu suwoongga, nguno
Yesus enengo oni simoo bale ko ombuteku
naluno, oni elaya yaba gulano welewaliku, ene
suwoo kewooloko oni gula Anutndo andangelo
yolo, gulanangge yokootoni oluwa.
35 Bale elaya oomanangoyingo kawelo
yowoolengolo yewoliku, Anutndo gula yolo,
gula yokootoni oluwa.
36 Oni simoo elaya kono oluwoliku, ene
Anutndo ngu simoo elayagaku gula yolo, gula
yokootoni kono oluwa.
37 Ngundilo etoni ngu, Yesus enengo su-
lena onikundo ngu mandega ngu ingolo sumoo
ewonggori. Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ngu
ooga eteku ngu ndano tunootewa? Ewonggori.
Ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo.
Oni kumooyingo bingongga oolooteku musiy-
ongga nguno, oni simoo bale ingootenggoku, ngu

karakambi ululumelo mayelo gooboongoowanggolo ewolo.

18

Bale Nggaminggado Mande Wilikoyingo Onindo Hoolooweneloyi Elo Ngulo Mande Yamonggawo

1 Yesusndo mande yamonggawo gula enengo sulena oni ewolo. Ene nalu bidodomo Anutno yemboongelo oluweloyi ene suleye ma kini yewa.
2 Ene ngandilo ewolo. Ende gulano mande wilikoweloyi oni gula oluwolo. Ngu oningga mande wilikoweloyiga ngu, ene Anutlo ma sosoleyingo, oni simoo balelo nguya ma nowoondoyi teyunoote.
3 Bale nggami gula ngu endemo nguno oluwolo. Ngu bale nggamingga, ngundo ngu mande wilikoweloyi oninggano nguno suwoo suwoo ombulo, sumoo eloluwolo. Nolo longge onindo yombulinelowelo tetenggo. Ge hoolooweneloya mandene yomosiyolo ewolo.
4-5 Ngundilo tetoni, nalu pelungga, ene ngu bale nggamingga ngu ma hooloowewelo ewolo. Kootusina, enengo ingondudunimo ingowolo. No Anutlo ma sosoletenoku, ngulo no simoo balelo ma ingolo yombuliyelooteno. Ene nga bale nggami ngando suwoo suwoo enengo mande mande yomosiyowelo, no eririnelolo ooloote. Yokowanoku ngu, ene komo ngundilo eririnelolo oodoni, sulenekini yewa. Ngundilo ngulo, no komo ene hooloowelo mandeni elo yomosiyowanolo ewolo.

6-7 Ulungga Oo Sembuli ngundo ewolo. Eririteloootoni, ngulo nangge mande wilikoyingo oni biyomingga, ngundo bale nggamingga ngulo mandeningga ngu yomosiyowolo. Asa, Anutndo enengo oni simoo bale soleyelolo sunggi yewoku, ngulo mande mandeye yemboongega suwoo suwoo, nalu logono tetenggokungga, ngu Anutndo ngulo nowoondoyi ulungga telo, hoolooweyelolo mandeye yomosiyoyunolo oluwa. Ene sodedo hoolooweyelowa.
8 No yeno eteno. Hamoo oolengo, ene sodedo enengo simoo balelo kowuliyemo hoolooweyelowa. Ene kootusina, ngu Oni Nangoni, ngu ombulo, ngu naluno, ene mela ngalo oni simoo bale yeyootoni, ene nowoondoyemo hamoo telo oolootenggo, bine, ngundi kini, bine? Elo ewolo.

Parisi Oni Ko Gabmanlo Beye Yolo Goobooyingo Oni, Ngulo Mande Yamonggawo

9 Oni gidalegado enengombolo ingoyingo ngu, ene hamoo oni nenengo oolengo elo ingolo, ene oni gidalegaya ngu, ene ngandilo ingolo etenggo. Oni biyomilo ingootenggo. Ngu oni ngulo Yesus-ndo mande yamonggawolo ewolo.
10 Nalu gulano, oni elaya yambo ya oowooyi Tempel nguno yemboongewelo oolouwoliyo. Ngu oni elayaga ngu, gula Parisi, gula gabmanlo bobeye yoyingo oni.
11 Ngu Parisi oningga ngu dikalo, enengo newendemonggo, ngandilo yemboongewolo. O Anut, no oni gidalega ngundilo kini, ngundo geno yemboongeteno. No yakaka ma telo ko mande

ebe ganagana ma teteno. No ooleko ooleko bulibali se telo ma endeyooteno. No nga bobeye yoyingo oningga ngandilo nguya kini!

12 Kowooyingo gulananggemo tambu elaya no oowali loogu telo kundingiyi oolooteno. No oo bidodo yootenoku ngulomu wesowoolo kande elaya ngulomu gulanangge ge gunootenolo ewolo.

13 Ngundilo yemboongetoni, ene Gabmanlo bobeye yoyingo oninggaku yowoko anduno dikalo, ngunonggo ene sambosina doongetewelo oyumo yolo, ngulo penggootelo yemboongelo ewolo. O Anut, no mbumbuwadodo oni! Ge gengo sumange ayibige ngu yoya wilinelo! Ewolo.

14 Yesusndo mande soweyolo gula ewolo. Ngu bobeye yoyingo oningga ngu, Anutno newende hamoo telo, enengo oowooyi ma okoowolo. Ngulo no yeno eteno. Ngu bobeye yoyingo oningga ngu, Anutndo nguya oni nenengolo etoni, ene ootookoolo, enengo yano oolouwolo. Ngu oni gulaga ngu ene kini. Oni gula enengombo bingami elo okootoni, oowooyi ulungga teteku ngu, Anutndo oowooyi dowoolo woosootoni ombulo, kootu tewa. Oni enengo oowooyi bingami ma eteku ngu, asa, Anutndo oowooyi bingami okoowalo ewolo.

Yesusndo Simooye Bobodi Kumana Yunowolo (Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Oni simoo baledo simooye bobodi yoyolo, Yesus tanggeyimo mayetoyi, ngulo Yesusndo

kandeyi tabayemo yelo, kumana yunoweloyimbolo. Enengo sulena onindo ngundilo yeyolo, sanggili telo manggaluyelowolo.

16 Ngundilo tetoyi, ene Yesusndo simooyeku negoyelootoni, tanggeyimo ombutoyi ewolo. Ye komo ingoyi! Yengo nowoondoye bidodo Anutno yetoyi ngu, simooye bobodibo enengo awanamoye nowoondoye yunootenggoku ngundilo. Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo simoo bale enengo sobowooteku, ngundilo oni ngulomu.

17 No yeno hamoo oolengo eteno. Oni ene Anutno newendemo hamoo oolengo ngu ma oolooteku ngu, simooye bobodibo awanamoyembolo nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngundilo ma telo ngu, asa, ngu oningga ngu, ene Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo oni simoo bale sobowooteku nguno ma uwalo ewolo.

Sitowinidodo Oni Tabangonggado Ombulo, Yesus Sumoo Inowolo
(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Nalu gulano, sitowidodo oni tabango gulado ombulo, Yesus sumoo inolo ewolo. Oo etuyeloyingo oni gome, no ndawu oo gula gomengga telo ngu, no keda suwoo suwoo sugi sugi oluwano? Ewolo.

19 Ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi ngandilo ewolo. Ge ndatelo ngulo, noya oni gome, elo ete? Anut nangge, ene oni gome.

20 Ge mamana mande ngu, ge kuli kandangelo ingoote. Ge bulibali ooleko ooleko balese mande

ngu ma tewelo, oni ma uleyi kumoowelo, oo
yakaka ma tewelo, oni dobooge goweyi sang-
gawelo mande kootuyisina ma ewelo, awanangge
tanggeyemo tolige kapengo ootoolo ewolo.
21 Etoni, ngu tabango oningga ngundo mande
gumi ewolo. Ngu mamana mande ngu bidodo no
kuli simooyemonggo keyolo yade ombulo ataga
ngalo ewolo.
22 Yesusndo ngu mande ngu ingolo ewolo. Ge
oo gulanangge ngu ge kuli ma tewolo. Ngu gengo
oo ngu bidodo oni sungomo uliyoya bobeye yo.
Ngulo bobeyeni ngu bayeteya, owoolongo oni
ngu yuno. Ge ngundilo telo ngu, asa, gengo oo
gome Sambo endemo oluwa. Ngundiya teya, ge
ombuya, no keneloya endeyolo ewolo.
23 Ngundilo etoni, ngu tabango oningga, ngu
mandega ngu ingolo, newende kowuli oolengo in-
gowolo. Ndatelo ngulo, enengo sitowini bobeyeni
ulungga ngulo ingolo.
24 Yesusndo ngu oni tabangongga ngulo newen-
demo ingooteku ngu, enengo bobeye sitowini
ngulo biyomi ingowoku ngu, kenolo ewolo. Oni
sitowiye ulunggadodo ngu, ene nowoondoye
bidodo Anutndo hoolooweyelootenggoku, nguno
uweloyi kowuli ulungga. Oni bobeye sitowiye-
dodo ngu, ene nowoondoye bidodo enengo
bobeye sitowiye, ngundo hoolooweyelowa elo
nowoondoye bidodo nguno yetenggo.
25 Ngulo ngu, bo ulungga ngu nggusi yayimo
uweloyi ngu kowuli. Ene bobeye sitowidodo
oni ngu, newende bidodo bobeye sitowinimo
yeloolooteku ngu, ngu oningga ngu, ene Anut Oo
Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo simoo bale

sobowoolo oolooteku, nguno uweloyi ngu kowuli
oolengolo ewolo.
26 Ngundilo etoni, oni simoo baledo ngu man-
dega ngu ingolo ewonggori. Ngundiloga ngu,
onendo ene mete suwoo suwoo keda oluweloyiga
ngu yowa? Ewonggori.
27 Yesusndo enengo ingonduduni kenolo,
mande gumi ewolo. Oo onindo ma teweloyi
ngu, Anutndo ngu oo ngu ene mete temukowalo
ewolo.
28 Ngundilo etoni, Pitando ewolo. Noole
noolengo ende oo sitowinayi ngu bidodo yoko-
mukolo, noole mayelo ge kenggelolo endeyoote-
tolo ewolo.
29-30 Ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi
ewolo. Hamoo oolengo no yeno eteno! Oni
bidodo Anutlo mandeni koyi teweloyi ngalo
ingolo, ngulo ene enengo ende, ya, baleyi,
simoongo, konebeyi, eweyi, nemi, ngu yoyokolo
mayetenggo. Ngu oo yokowonggoku, ngu Anut-
ndo wendangelo oo ulungga oolengo ataga
yunolo, ko kootusina naluno nguya yunootoni,
ene nguno suwoo suwoo keda oluweloyimbolo,
ngu yowanggolo ewolo.

Yesusndo Enengo Kumoolo Ko Ootookooweloyi, Ngulo Tambu Kabusayi Ewolo
(Matiyu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Yesusndo enengo sulena oni kande elaya
kegidembolo elaya yoyolo, sungo oololo elo
ewolo. Ingoyi, noole Yerusalem oolewato. Anutlo
ingondudu eyingo onindo, Oni Nangoni, ngulo
mande elo nakangoyingo ngu bidodo engge yeni
tunootewa.

32 Ene yolo oni sowe gidalega Yuda oni kini ngu
kandeyemo yeloyunootoyi, ngundo kootuyisina
mandeni biyomi elo utolo, yumooyinolo, muk-
endolo, gisalu utolo, uleyi kumoowa.
33 Ene nalu kabusagomo, ene melenonggo ko
ootookoowalo ewolo.
34 Ngundilo etoni, enengo sulena onikundo ngu
mandega ngulo damoni nowoondoyemo ma himi
yetoni ingowonggori. Sulena onindo ngu man-
dega Yesusndo eteku, ngulo ingondudu gome ma
tewonggori.

Yesusndo Oni Doongeyi Kilingongga Yomosiyoyingo
(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yesusndo ene Yeriko ende tanggeyimo ombu-
wolo. Oni doongeyi kilingongga oole dabemimo
ootoolo, ngunonggo ene oni simoo baleno bobeye
oolo solengoyelo, yemboongelo oluwolo.
36 Ngu oni doongeyi kilingongga, ngundo in-
gowolomu ngu, oni simoo bale oowooyingga
oolengo mayetoyi, ngguyi ingolo, ngulo ene oni
sumoo yunolo ewolo. Ngu oni ngu ndawuga
tetenggo? Ewolo.
37 Ngundilo sumoo etoni oni sungokundo, ngu
oni doongeyi kilingonggakuno ewolo. Nasaret
oni Yesusga ngundo mayetelo ewolo.
38 Ngulo ngu, oni doongeyi kilingonggaku
ngundilo ingolo, ene meno elo ewolo. Yesus
Dewitlo osiyi, ge nolo nowoondoyi nuno! Ewolo.
39 Oni koletewonggokundo manggaluwoolo
ewonggori. Ge nenete! Etoyi, ene ngu ma ingolo,

ene meno ulunggalo ewonggori. Yesus Dewitlo
osiyi, ge no nowoondoyi nuno! Ewolo.
40-41 Ngundilo meno etoni, Yesus ingolo, om-
bulo dikalo ewolo. Ngu oningga ngu yoya,
no tanggenemo ngano ombuyi! Etoni, oning-
gaku yolo Yesus tanggeyimo ombutoyi, Yesus-
ndo sumoo inolo ewolo. Nondo ndawu ooga
tenggunowelo ingoote? Elo sumoo etoni, ngu
oni doongeyi biyomingga, ngundo mande gumi
ewolo. Ulungga Oo Bidodo Sembuli Sembune, no
doongetelo, mela oo kenowelo ingooteno.
42 Etoni, Yesusndo ewolo. Doongeteya keno!
Gengo nowoondogemo hamoo teyingongga,
ngundo yomosinggelootoni, ge ko mete tetelo
ewolo.
43 Yesusndo ngundilo etoni ngu, oni doongey-
inggaku sodedonangge metemi telo doongete-
wolo. Ene doongetelo mela kenolo, Yesus keyolo
endeyolo, ene Anutlo bingami ulungga oolengo
elo okoowolo. Oni simoo bale ngundilo kenolo
ngu, ene nguya Anut oowooyi bingami elo
okoowolo.

19

Sakiyaslo Mande

1 Yesus oololo, Yeriko ende yayimo ulo,
oolouwelo tewolo.
2 Yeriko nguno oni gula oluwoku, ngu oowooyi
Sakiyas. Ene ngu Gabmanlo bobeye yoyingo
oningga ngulo tabango, ene bobeye sitowinidodo.
3 Ene Yesus kenolo ingoweloyimbolo Yesus ngu
onendo elo, ngulo kenowelo hahangelo oluwolo.
Ene oni simoo bale ulunggado doobengootoyi,

ngulo ene ma kenoweloyi tewolo. Ene oni ootu-
woo oolengo tondongo ngulo ene Yesus kenow-
eloyi ereremo kini.
4 Sakiyas ingowolo. Yesus ngu, ene ngu oolega
ngu keyolo ombuwalo ingowolo. Ngulo ene ko-
letelo kendutelo oololo, de oolelo ngunonggo ene
Yesus gome kenowelo, elo tewolo.
5 Yesusndo ngu oolega, ngu keyolo yade
ombulo, Sakiyasndo oluwoku degaku damon-
imo ombulo, randolo de sanganimo doongetelo,
kenolo ewolo. Sakiyas, ge sodedo melako ombu!
Ataga no komo gengo yano geya oluwalolo ewolo.
6 Sakiyas ngundilo ingolo, ene sodedonangge
somooluluwoolo melako ombulo, ene newen-
demo oni oni telo, ngulo Yesus yolo, enengo yano
oolouwoli.
7 Oni bidodo ngundilo kenolo, sanggili telo
boguwoolo ewonggori. Yesus kenoyi! Ene weti
mbumbuwadodo oni Sakiyas, ngulo yano ulo,
nguya oolooteliku eke! Ewonggori.
8 Sakiyas ene Yesus kenolo, enengo mbumbuwa
tewoku, ngulo ingolo, newendemo hamoo tetoni
yowoolengowolo. Ngulo Sakiyas ootookoolo
dikalo, Ulungga Oo Bidodo Sembuli Yesusno
ewolo. Oo Bidodo Sembuli Ulungga, ge
ingootooga, no nenengo oo bidodo kewoolo
oolengo wesowoolo, gumi gula ngu owoolongo
oni bayetelo yunowano. Ene nondo oni
gidalegalo bobeye oo kingo ganayelolo yowonoku
ngu, nobana gumi ataga tambu namolaya
namolaya yunowanolo ewolo.
9 Yesusndo ngu ingolo, mande gumi ewolo.
Ataga Anutndo nga yano oni simoo bale nga

yoyoote. Ndatelo ngulo, nga oningga nga, ngu
Ebarahamlo osiyi gula.
10 No Onilo Nangoni, nondo oni oonatelo
oolootenggoku ngu ereweyelolo ko yoyowelo om-
buwonolo ewolo.

Ko Oni Kande Elaya Beye Yowolo Elo Ngulo Mande Yamonggawo

11 Yesus Yerusalem ende namoko mayetoni,
ngulo oni simoo bale ngandilo ingowonggori.
Ataga, Yesus Yerusalem oolelo utoni ngu, Anut
enengombo sobowooweloyi naluwo ataga
tunootewalo ingootenggo. Ngulo oni simoo
bale enengo mande ingootoyi, Yesus mande
yamonggawo gula ewolo.
12 Ene ngandilo ewolo. Nalu gulano, oni
ulungga ene yowoko ende gulano toongewelo,
nguno ene oowooyi ulungga oo bidodo sobosobo
koleteyingo oowooyi ngu etoyi, ene ko mayewa.
13 Ngu oningga, ngundo enengo ko oni kande
elaya negoyelootoni ombutoyi, bobeye 20 Kina
ko oni gulanangge nangge yunolo ewolo. Ye nga
bobeye ngando ko teya ngulo gumi yoya sowey-
oya yeyadoyiga, no ko yowoolengolo mayelo yey-
owanolo ewolo.
14 Enengo ende goboolo onikundo oo sobosobo
tewelo toongewoku, ngulo ene ngu oningga ngu
yokowolo. Ngundilo ngulo, ene enengo oni gi-
dalega suleyelootoyi, keyolo, salo ewolo. Nga
oningga ngando oni ulungga telo noolengo so-
bosobo koleteyingo oodoni, ngu ma ingowatolo
ewolo.
15 Ene ma ingolo, ngulo ene oo bidodo sobosobo
koleteyingo olini, elo sunggi yewonggo. Oni

ulunggado mande ngundilo ingolo, ariya, yade yade enengo melako ko mayewolo. Oni nondo kuli bobeye yunowonomu, ngu negoyelootoyi, mayetoyi ewolo. Nondo kuli bobeye yunowonoku ngu koyi telo, ngulo gumi ndatelo yowonggoku, ngu etoyiga, ingowe ewolo.

16 Nga, koleteloga ngundo mayelo ewolo. Ulungga, gedo kuli bobeye doobe elaya (20 Kina) nunootoyi, ngundo ko teloodoowe, ngulo gumi yowonoku ngu, onibiga (200 Kina) tunootewolo.

17 Ngundilo etoni, ngu oni ulungga ngundo ingolo, gumi ewolo. Ge ko oni gome! Ge ko gome yanggango tewo! Ge oo bodaga ngu gome sobowoolo koyi tewolo. Ngundilo ngulo, no ge goyewe oni ulungga telo, ende kande elaya ngulo sobosobo oluwalo ewolo.

18 Ariya, Ko oni elayayiga ngundo ombulo ewolo. Ulungga, kuli gengo bobeye doobe elaya (20 Kina) nunowoku, no ngundo ko telo, gumi yolo yelootoowe, doobe kande elaga (100 Kina) tunootewololo ewolo.

19 Ngundilo etoni, asa, oni ulunggakundo gumi ewolo. Gome oolengo! No ge goyewe oni ulungga telo, ende kandegula ngulo sobosobo oluwalo ewolo.

20-21 Asa, ko oni kootungga ngundo ombulo ewolo. Ulungga, ge kuli doobe elaya (20 Kina) nunowomu ngu nga. No nga yolo, oololo, tolige towimbo doobengolo oongootoowe oolooteku nga! Ndatelo ngulo, no ge geyootenoku ngu, ge oni sanggili ngulo, oni gulado oo yetoni ngu, gedo ngu ooga ngu yoote. Oowali oni gulado imiteku ngu, gedo oo ngu selo engge yoote. Ngundilo

ngulo, no gengo sosolelo ngulo yetoowe oolootelo
ewolo.
22-23 Ngu oni ulungga oo bidodo sobosoboga,
ngundo sanggili ulungga telo ewolo. Ge ko oni
biyomi oolengo! Gengo mandege, ngundo goyeni,
ge mandedodo tete. Ge ingooteku ngu, no oni
sanggili oo oni sungombo yetenggoku ngu no
yooteno. Oni sungombo oowali imitenggoku ngu,
nondo ngu selo yooteno, elo ete? Ndawugalo ge
nolo bobeyega nga, oni bobeye yowoolalingow-
eloyi oni yunootoyi, ngundo ko tetoyi, no ombulo,
nenengo bobeye nga gumi yolo, ngulo duwoo
nguya gula yoweloyi? Elo ewolo.
24 Ngu oni ulungga ngundo oni tanggeyimo
dikayingokuya ewolo. Ye ngu bobeye doobe elaya
(20 Kina) ngu sopiyoya, oni bobeye onibiga (200
Kina) ngu inoyi! Ewolo.
25 Ngundilo etoni, ngu onikundo, oni ulung-
gakuno ewolo. Ulungga, nga oningga nga, ngu
ene onibiga (200 Kina) kuli yowo! Ewolo.
26 Oni ene ingondudu gidalega Anut Oo Bidodo
Sembuli Sembunaye, ngundo simoo bale enengo
sobowooteku, ngulo damoniye sowoongga
watayi, asa, Anutndo ngu enengo ingondudu
ngu soweyolo ulungga inowa. Asa, ene oni gula
ngundilo ingondudu bodaga ngu oodoni ngulo
ma koyi telo ngu, asa, Anutndo enengo ingoyingo
bodaga ngu bidodo yolo yokowa.
27 Ene nolo longge oni, ngundo no enengo
sobosobo ma oluwelo ewonggoku, ngu oni ngu
yoyoya, ngano ombuya, nenengo doongenemo
yuleyiga kumooyilo ewolo.

Yesus Yerusalem Endemo Bingami Ngguyidodo Oololo Uyingo
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yon 12:12-19)

28 Yesusndo ngu mande ngu elo yokolo, ene
ootookoolo koletelo ene Yerusalem oolouteng-
goku oolega ngu keyolo oolouwolo.
29 Yesus yade yade oololo Betipas ko Betani
ende elayaga ngu namoko mela puli oowooyi
Olib, ngu damonimo mayelo, ngunonggo
enengo sulena oni elaya suleyelootoni, koletelo
oolouwoliyo.
30 Yesusndo sulena oni elayaga nguya elo
ewolo. Yali andu endegano anduno oolouya, uya
Hos gula oowooyi donki duliyo gula gosiyootoyi
oolooteku ngu, gulado kuli ngu sanganimo ma
bibiteyingongga ngu kenoya, yoya ombuli.
31 Ngu donkingga ngulo kimbonayi wesiy-
ootoliga, oni gulado ewaku ngu, yali ndawu-
galo ngu wesiyolo yowelo, eya etoningga ngu,
yali ngandiya eli. Ulungga Oo Bidodo Sembuli,
ngundo ko tewelo ngundiya eya yoya ombulilo
ewolo.
32 Asa, sulena oni elayagaku mande ngundilo
ingolo oololo, oo bidodo Yesusndo ewoku,
ngundilo nangge kenowoliyo.
33 Sulena oni elayagaku, ene donki duliyo kim-
bonayinggaku wesiyowootoli, ngulo sembuguliy-
ibo yeyolo, sumoo ewoli. Yali ndawugalo ngu
donki nangoningga ngu wesiyooteli? Ewolo.
34 Sulena oni elayagakundo gumi ewoliyo.
Ulungga Oo Bidodo Sembuli, ngundo ko tewelo
ewokulo ewoliyo.

35 Ariya, sulena oni elayagaku donki nangoni
duliyogaku yolo Yesusno ombuwoliyo. Ngundilo
telo, yolo ombulo, enengo towikumba ngu donki
duliyogaku sanganimo yomiwolo. Ngundilo
yomitoyi, Yesusndo ngu sanganimo bibitewolo.
36 Yesusndo donki sanganimo bibitelo oolou-
toni, asa, simoo baledo enengo nenggulo andan-
gelo oolekana yomitoyi, donki ngu sanganiwoole
oolouwolo.
37 Yesus yade ombulo, Olib puliwoole oolegaku
yokolo uwolo. Ngundilo utoni, asa, Yesus enengo
sulena onikuya oni sungo ulungga nganoku
nguya, ene Yesusndo bibitelo utoni, kenolo, ene
oo bidodo onindo ma teweloyim ngu tetoni
kenoyingoku, ngulo ingondudu telo, ngulo ene
damoni yelo, Anut bingami elo okoolo, oni oni
tewonggori.
38 Ngundilo telo, ene meno mogulu telo ewong-
gori. Noole enengo bingami elo okoowato! Anut-
ndo kumana nga oni sobosobo koleteyingongga
nga inootoni, ene Oo Bidodo Sembuli Ulungga,
ngu oowooyimo ombuteku ngu! Oni bidodo
Sambo endemo oolootenggoku nguya, ene komo
Anut ulungga awuno oolengo oolooteku, ngulo
oni oni teya, bingamini dulidalinidodo teyingo!
Ewonggori.
39 Yesuslo sulena onindo ali mogulu tetoyi,
Parisi onindo kewooloyemo ootoolo, ngunonggo
ngundilo yeyolo Yesusno ewonggori. Oo
etuyeloyingo oni, gengo sulena oni kenggemo
oni nga manggaluyeloya etooga, ali mogulu nga
yokoyi! Ewonggori.
40 Ngundilo etoyi, ene Yesusndo gumi elo ewolo.

No yeno hamoo eteno! Ene manggoye gosiyolo
nenetetoyi ngu, ariya, digi melako nga enen-
gombo elo moguluwoowanggo! Nondo nga oni
nga manggoye ma gosiyelowano. Ene komo Anut
oowooyi elo okoowanggolo ewolo.

Yesusndo Yerusalem Ende Sendowooyingo

41-42 Yesus ende namoko tunootelo, ene
Yerusalem ende kenondadangelo, oni simoo
balelo sendolo ewolo. Ye Yerusalem oni simoo
bale gowugowulongo! Nondo ombuwonomu
ngu, ye nowoondoye imakeyingo damoni ngu,
ye Anutya goboolo yeyi etoowe, ene ye ngulo ma
ingondudu tetenggo. Ene ye yokootoyi, ngulo
Anutndo oo doongeyemo oongooyunootoni, ye
ma kenowonggo. Ene ataga ngu naluni kini
teteku nga!
43 Ye ingoyi! Kootusina, nalu gula tunoote-
waku nguno, yengo longge oni ngu ombulo,
ebe ulewelo pawayelolo, mele selo woodoo yelo,
ende newendemo ulo ye bidodo pawayelolo yu-
tomukowanggo.
44 Ngundilo telo, ene ye yengo simoo namboye
nguya yombuliyelolo yoyokowanggoku ngu, ngu
nguya kowuli koolowoolo oluwanggo. Ene yengo
digi gula yokootoyi, digi dobooyi sanganimo ma
oluwa. Ndatelo ngulo, ye Anutndo nalu ngano
ombulo yoyolo hoolooweyeloweloyi ngu ma in-
gowonggoku ngulolo ewolo.

Yesusndo Tempelno Oni Oo Uliyolo Beye Koyi Tetoyi Oweyelolo Tempel Yomosiyowolo

(Matiyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Yon 2:13-22)

45 Ngu naluno, Yesusndo yambo ya oowooyi
Tempel ngu newendemo ulo, simoo bale yeyon-
dandangetoni, oo uliyolo yolo, oololo ombulo
tetoyi, ngu oweyelootoni, oolelo sawonggori.
46 Yesusndo elo ewolo. Anutlo mandeno
ngandilo nakangowolo. Nolo ya ngu
yemboongeweloyi ya nangge oluwa! Ewolo.
Ngundilomu, ene yendo ngu yeyi yakaka onilo
kombiteyingo digi wondokoyi ngundilo tetelo
ewolo.
47 Yesusndo nalu bidodomo, Tempel yano
mande damoni gomemu elo etuyelolo oluwolo.
Ene Anutno woolo yeyingo oni ngulo sobosobo
mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Yuda
simoo balelo tabango oni, ngundo uleyi kumoow-
eloyimbolo oole erewewonggori.
48 Ene oni simoo bale bidodo Yesuslo mande
ingoweloyimbolo yanggango yetoyi, ngulo ene
teweloyi kini. Ngundilo ngulo, tabango oni
ene Yesus uleyi kumooweloyi oole gula ma
kenowonggori.

20

Tabango Onindo Yesuslo Koni Ngulo Sumoo Inowolo
(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

1-2 Nalu gulano, Yesus Tempelno damoni gome
etuyelolo, mande mesalango ngu simoo baleno
wesiyolo elo oodoni, nguno Anutno woolo
yeyingo oni, ngulo sobosobo, mamana mande
etuyeloyingo oni, ko, Yuda simoo balelo tabango
oni, ngundo Yesusno ombulo ewonggori. Ge
nooleno e! Ge ndawu sunggiga geno oodoni, ge

ngunonggo ngu kongga ngu tete? Onendo sunggi
ge gunowo? Ewonggori.
3-4 Yesus enebana mande gumi ewolo. No
nguya no mande gulalo ye sumoo yunowelo, ye
nono eyi. Yondo sonoyeloyingongga ngu Sambo
Endelomu, ngundi melako onilomu nangge,
bine? Ewolo.
5-6 Ariya, enengo nangge mandelo ingolo
ewonggori. Sambo endelomu ewatoku ngu,
enendo nooledodo ewa. Ndatelo ngulo, ye
nowoondoyemo hamoo kinilo ewa. Noole
ngandilo ewatoku ngu, oo melako oni simoo
balelo ewatoku ngu, asa, simoo baledo sanggili
telo, digi yolo, ngundo noole yuleyi kumoowato.
Ene Yonlo ngu nowoondoyemonggo ngandilo
hamoo ingootenggoku ngu, Yon ngu Anutlo
ingondudu eyingo oni gulalo ewonggori.
7 Ngundilo ngulo, ene Yesusno mande gumi
ewonggori. Noole ma ingooteto. Ngu sono
gemuyingo mandega ngu Yondo, ndanonggo yolo
mayewololo ewonggori.
8 Ngundilo etoyi, Yesusndo ngu oni tabango
nguya gumi ewolo. Ngundilo nangge, no ndawu
sunggigano ko tetenoku, ngu yeno ma ewanolo
ewolo.

Oowali Ko Oni Sobosobo Biyomi Ngulo Mande Yamonggawo

(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Asa, Yesusndo ootookoolo, ene nga mande
yamonggawongga nga simoo baleno ewolo. Nalu
gulano, oni gulado Wayin kongga telo imiwong-
gori. Ene ngu Wayin kongga ngu, ene oni gi-
dalegado sobowooya bobeye koyi teyilo ewolo.

Ngundilo telo, ko sembuli ngu (Anutndo) ene toongelo, ende yowoko nalu pelungga nguno oluwolo.

10 Wayin engge yoweloyi naluwomo, ko sembuligakundo ko oni gula suleyootoni, enengo Wayin kono ko oni ko tewootoyi nguno oolouwolo. Ko ngulo oo engge gula inootoyiga, yoya ombunilo suleyowolo. Ene kono ko onikundo ngu oninggaku dowoolo utolo suleyootoyi, kingo kande enengo oni ulunggaku tanggeyimo oolouwolo.

11 Ngundilo tetoyi, ko sembuligakundo ko oni gula suleyootoni oolouwolo. Kono onikundo ngunggaku nguya dowoolo utolo yokolo suleyootoyi, kingo kande enengo oni ulunggakuno oolouwolo.

12 Oni ulunggakundo enengo ko oni tambu kabusayi ngu suleyootoni oolouwolo. Kono onikundo ngu ko oningga nguya utolo okoolo kanggaloko oolongootoyi uwolo.

13 Ngundilo tetoyi ngu, ko sembuli ngundo ingondudu telo ewolo. No ndatelo tewano? No nenengo nangone gulanangge (Yesus) no ngulo gome ingootenoku nga suleyootoowe oolouwa. Ene nenengo nangone kenolo ene sosolelo, enengo manggowo ingowanggolo ewolo.

14 Ngundilo suleyootoni, ombulo, ene oni kono ko telo oluwonggoku, ngundo doongetelo, ko sembuli nangoni kenootoyi ombutoni, enengo nangge mandelo ewolo. Ngu oningga ngundo ngu kootusina eweyimbo oo ngu bidodo enendo yomukowa. Ngundilo ngulo, noole ataga ene uleye kumoowa. Ngundilo telo ngu, asa, nga kongga nga, ngu oode noolengo yowato.

15 Ngundilo elo, sobowootoyi ombutoni,
dowoolo okoolo, kanggaloko oolongooyi utoni,
owelo ulo nguno utolo, uleyi kumoowolo. Ariya,
Wayin kongga ngu sembulibo ngu oniku ndatelo
yunowa?
16 Wayin ko sembuli, ngundo ngu ko oniku
bidodo yuleni kumoomukootoyi, ngu Wayin
kongga ngu oni sungo gidalega yunowa.
Ngundilo etoni, ngu oniku ngu mandega ngu
ingolo gumi ewonggori. Enengo ko sobosobo oni
ngundo ngundilo damoni ngu ma tewanggolo
ewonggori.
17 Yesusndo yeyondandangelo ewolo. Ngu
mandega Anutlo mandeno oolooteku, ngulo
damoni ngu ndatelo? Nga Anutlo mande
nakangoyingo ngano oolooteku ngu hamoo bine,
asa, mande yamonggawo nguno ko oni biyomi
enengo nangoni uleyi kumooyingo ngu nguya
hamoo.
Nga ya nomonimbolo osiyi ko onindo andangelo
yokowonggo. Ngungga ngu ya nomonim-
bolo osiyi koletewolo ewolo. *Sam*
118:22
18 Oni bidodo sungo sungo Kristus Yesus kootu
inolo ngu, ene ngundilo telo, ene ya nomonim-
bolo osiyi, ngu sanganimo solelo, ene biyomi
yewa. Ko biyomi tetoni, ngulo ngu Kristus ko
uliyi gumi biyomi yunowa. Ngundilo nangge, ya
nomonimbolo u osiyi koleteyingo, ngundo ngu
oningga ngu sanganimo solelo utolo yombuliy-
ootoni, sosolango oolengo yewalo ewolo.
19 Mamana mande etuyeloyingo oni, ko,
Anutno woolo yeyingo onilo sobosoboku,

ngundo ngu ingowonggoku, ngu mande yamonggawongga nguno ko oni oo biyomi tewonggoku ngu, Yesusndo ene yosanggawelo ete. Ngundilo ngulo, ngu nalungga nguno nangge dowoolo uleyi kumoowelo telogo, ene oni simoo balelo sosolelo, ngulo yokowonggori.

Ngu Onikundo Bobeye Gabmanlo Tabango Koleteyingo Inoweloyi Ngulo Yesus Sumoo Inowonggori

(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Anutlo woolo yeyingo onilo sobosobo, ngundo Yesus uleyi kumoowelo oole erewelo, ngulo ene oni gidalega suleyelootoyi, ombulo Yesus kenondadangelo sobowoowonggori. Ngu oni ngu enengo damoniye biyomi ngu imangoolo, ene oni gome nenengo eya eyi, ebe ganagana tewonggori. Ene Yesusndo mande biyomingga etoningga, ngulo dowoolo, Gabman mande wilikoyunoyingo onino yeweloyimbolo ngundilo tewolo.

21 Ngu onikundo Yesus sumoo inolo ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, noole ingootetoku ngu, gengo mandege ngu gome nenengo oolengo. Ge Anutlo mande gome nenengo nangge oni simoo bale bidodomo etuyeloote. Ge oni goweye nangge ma kenolo ingoote. Kini, ge oni nowoondoye wilikoyelolo kenoote. Nguno noole ingootetoku ngu, gedo Anutlo mande hamoo nangge nenengo etuyeloote.

22 Ge ndatelo ingoote? Noole Gabman oni (Takis) bobeye inoweloyi ngu mete inowato, ngundi Anutno bobeye yewato, bine? Ewonggori.

23-24 Ngundilo etoyi, ene Yesusndo enengo mande ebe ganagana etenggoku, ngundilo ingoote. Nga oni ngando, ene no tewootewoonelowelo etenggo. Nondo gulalo etoowe ngu, asa, enendo nosina mande sanggawelo ewanggo. Ene ngundilo ingolo yokolo, enebana ewolo. Beye gula no etunelootoyiga kenoowe. Ngu Gabman tabango gabogaboyi, ko oowooyi nguno oolootekungga ngu, oone oowooyi nakangootoyi ooloote? Etoni, ngu enendo gumi ewonggori. Ngu Gabmanlomulo ewonggori.

25 Etoyi, Yesusndo ewolo. Ariya, Gabmanlo oo ngu Gabman inoyi. Anutlo oo ngu, Anut inoyilo ewolo.

26 Ngundilo etoni, ene Yesus sodedo simoo bale doongeyemo dowooweloyi nguya kini. Ene bidodo Yesuslo mandeni ngulo ingondudu ulungga telo, ingoyingomu ngu nenengo, ngulo ene mandeni gumi gula ma ewonggori.

Oni Kumoolo Ko Ootookooweloyi Ngulo Yesus Sumoo Inowonggori

(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Sadusi oni ngundo oni kumoolo ngu, ene ko ma ootookoowa, elo nowoondoyemo hamoo ingootenggo. Nalu gulano, Sadusi oni gidalegado ombulo Yesusno ngandilo ewonggori.

28 Oo etuyeloyingo oni, Mosesndo mande gula ngandilo nakangowolo. Oni bale yolo oode, ene simoongo kinimo kumootoni ngu, ene kootusina, koneyombo ngu balega ngu yolo, baleyi telo oluwa. Oode, nangoni telo, banembolo nangonilo ewa.

29 Ariya, oni simoongolo gula ngu kandegula
gidembolo elaya oluwonggo. Koletelo bayega,
ngundo bale yolo, simoongo kini oode ku-
moowolo.
30 Ariya, elayayiga ngundo ngu balega ngu yolo
oode, ene nguya kumoowolo.
31 Kootusina, ngu koneyali kabusayi oode ngu
balega ngu yowolo. Ngundilo nangge, ngu oni
simoongolo kandegula gidembolo elaya ngu bale
gulanangge ngu yolo simooye kini, kingo yolo,
oode kumoomukowolo.
32 Kootusina, ngu balega nguya simoongo kini
kingo kumoowolo.
33 Ariya, oni kumoononggo ko ootookooyingo
naluno ngu, balega ngu kameyi oolengo ngu
oone? Kuli ngu oni simoongologa ngu baleye
gulanangge ngulolo ewonggori.
34 Ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo.
Nga naluno ngano, ngu oni bale yolo, kameyi
baleyi teweloyi damoni ngu tetenggo.
35 Ene oni bidodo Anutno nowoondoye hamoo
teyingongga ngu, nalu wengamo, ene ko keda
ootookoolo Sambo endemo oluwanggo. Ngu
naluno ngu, ene ko ma ebe yoyootelo elambalisa
ma tewali.
36 Kini, nalu gulano, ko ma kumoowanggo.
Nguno, ene Anutlo Engel oni ngundilo telo
oluwanggo. Ene Anutlo simoongo telo
oluwanggo. Ngundilo ngulo, Anutndo me-
lenonggo yokutuyelootoni ko ootookoowanggo.
37 Mosesndo nguya oni kumoononggo ko yoku-
tuyelowa, elo etuyelowolo. Kulimi, Anutndo de
bodagano de solu tunootelo ngunonggo Mosesno

ngandilo ewolo. Ataga nga naluno ngano, no ngu gengo osi osingge Ebaraham, Ayisak, ko Yekob ngu Sembuye Anutlo ewolo. Anutndo Mosesya mande ewolo. Osi osingge kuli kumooyingomu, enengo gaboye ngu ataga Sambono keda oolootenggo.

38 Anutga ngu oni kumooyingo ngulo Anut kini. Kini, oni simoo bale Anutlo nowoondoyemo hamoo telo kumoowanggoku ngu, ngulo gaboye keda sugi sugi Yesusya oluwanggo. Anut doongeyimo ngu oni nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu ataga keda oolootenggoku, ko kuli kumooyingomu ngulo gaboye keda oolootenggoku ngulo Anut nguyalo ewolo.

39 Yesusndo ngundilo etoni, asa, mamana mandelo oni gidalegado mandeni gumi ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, ge hamoo nenengo mande enggemo elo etelo ewonggori.

40 Ngulo ene sosolelo, Yesus ko ma sumoo inowonggori.

Yesusndo Parisi Oni Kristus Oowooyingga Ngulo Sumoo Yunowolo
(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Yesusndo ewolo. Onindo noya ngandilo etenggo? Kristus ngu Dewitlo osiyi nanggelo etenggo?

42-43 Ene ngundilo elo ngulo Anutlo yambo bukno ngu Dewitndo enengombo Kristusdodo ewolo.

Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo nolo Sembune ulungga ngandilo ewolo. Ge kandene koondosina bibite. Kootusina,

gengo longge oni yoyewe gengo kengge
damonimo wata yenggunowanolo ewolo.
Sam 110:1

44 Dewit enengombo ngu ewolo. Oo Bidodo
Sembuli Sembunaye Ulunggalo ewolo. Ndatelo
ngulo, enengo osiyi tewa? Ewolo. Dewitndo
ngu ko uliyolo yoyoweloyi oni tunooteweloyiga,
Kristus, ngulolo ewolo.

Mamana Mande Etuyeloyingo Oni Ngulo Damoniye
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Ngu naluno, oni simoo bale bidodo oode,
Yesuslo mandeni ingootoyi, Yesusndo enengo su-
lena oninolo ewolo.
46 Ye mamana mande etuyeloyingo oni ngulo
ingondale teyi! Ene towikumba pelu pelungga
yemulo endeyowelo gome ingootenggo. Ene
gobooyingo musiyomo simoo baledo bingamiye
elo okooweloyi, ngulo gome ingootenggo. Ene
yambo yano oni doongeyemo, amuno koletelo
bibitewelo gome ingootenggo. Ene oo simbo
ulungga kayingo naluno, yaba koleteyingo nguno
bibitewelo nguya gome ingootenggo.
47 Oni doongeyemo ngu oni nenengo gome,
ene nowoondoyemo ngu Anutlo ma ingootenggo.
Ngulo, ene bale nggami ngu ganaganayelolo
yemboongeyingo pelu pelungga tetoyi, Anutndo
bale nggami ngu hoolooweyeloni, elo tetenggo.
Ene tolige kombi telo, nguno bale nggami ngulo
ya, oo sitowi bidodo ganaganayelolo, siyakiyolo
yoyunootenggolo ewolo.

21

Bale Nggami Owoolongonggado Enengo Beyeku Bidodo Anutlo Kolo Yewolo
(Mak 12:41-44)

1 Yesus doongetelo yeyootoni, oni bobeye sitowiyedodoku Anutlo yambo yano (Tempel) Pawusno bobeye ulungga kingo duwoo yetoyi yeyowolo.
2 Ene bale nggami sumbuyiga nguya kenowolo. Ngundo enengo bobeye bobodi elayagaku ene ela elaya yolo, oololo Pawusno yewolo.
3 Ngulo Yesusndo kenolo ingolo ewolo. Hamoo oolengo no yeno eteno! Nga bale nggami, ngando oni pawusno bobeye ulungga yetenggoku, ngu dagayelolo, enendo ulungga oolengo yete.
4 Ndatelo ngulo, oni nga bidodo ene bobeye ulungga enengo yano ooloote. Ene ngunonggo gidalega andangelo, yolo ombulo, Anutlo koni ngulo yetenggo. Ene nga bale nggami nga, ngu ene hamoo ooni kini. Ngundo enengo bobeye ngu bidodo yolo ombulo yete. Ene oowali uliyolo neweloyi gula kinilo ewolo.

Yesusndo Oo Kowuli Ulungga Oolengo Kootusina Tunootewalo Ewolo
(Matiyu 24:1-14; Mak 13:1-13)

5-6 Yesuslo sulena oni gidalegado yambo ya oowooyi Tempel ngulo mande ewonggori. Nga Tempelga nga, ngu onindo kuli digi oo gome nakayaye yelo oo ngu kingo sumangeno Anutno yetoyi, ngundo ngu Tempel ya nakanakangoyingge tewonggori. Etoyi, Yesusndo ingolo gumi ewonggori. Ngu oo ngu ataga kenootenggoku

ngu, nalu gula tunootetoni, digi gula yokootoyi,
digi gula sanganimo ma oluwa. Onindo ngu
bidodo usosowoolo, dolowooyi melako uwang-
golo ewolo.
7 Ene Yesus sumoo inolo ewonggori. Oo
etuyeloyingo oni, ngu ooga ngu ndadi
tunootewa? Ngulo naluwo namoko tetoni,
noole ndawu sunggiga kenolo, noole nguno
ingowato. Nalunggaku namoko tete, elo
ingowato? Ewonggori.
8 Ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo.
Ye komo ingondale teya oodoyi, oni sungombo ye
ma ganayelowanggo. Kootusina, no oowoonemo,
oni oowooyingga oolengo mayelo, ye ganayelolo
ewanggo. No nga Anutndo noole yoyowelo
sunggi yeyingo oningga nga nangge, Kristus gula
kini. Ngu hamoo! Nalu namoko tetelo ewanggo.
Ye ngundilo ingolo ngu, ye oololo, ngu ma keyolo
oolouwelo.
9 Kootusina, me ebe ulungga teweloyi mande
binga ye ingowanggo. Oni longge ebe nguya telo,
nowoondoye sungo sungo yelo, bulibali oodoyi,
ye ngu ingowanggo. Ye ngulo ma sosolewelo.
Oo ngundilo ngu bidodo koletelo ombumukolo
yokowa. Nalu wenga, ngu nalunggano, nguno
sodedo ma tunootewalo ewolo.
10 Asa, ngu naluno, Yesusndo ngu mande ngu
soweyolo ewolo. Oni sowe gulado ootookoolo,
oni sowe gidalegaya ebe longge sambi telo, ebe
ulewanggo. Melako ngalo sobosobo oni gulalo
keyimo onindo ootookoolo, sobosobo gulalo key-
imo oniya ebe kendukendu telo, ebe ulewanggo.
11 Imimi ululumu nangge mela nga dowoolo

yokutuwoowa. Mela ngano, oowalilo kumooyingo ulungga oolengo tunootewa. Sayi ko oo biyomi ululu mela gulano gulano nguya tunootewa. Sambono oo sosoleweloyi sunggi guladilo guladilo nguya tunootetoni kenowanggo.

12 Ene oo ngu ma tunooteyingomo nguno ye nolo nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngulo, onindo ye yodowoolo, ye kowuli oowooyingga yunowanggo. Ene ye yoyolo, goobooyingo yano mande wilikoyingo onino yoyewanggo. Wilikoweloyi musiyomo, yoyolo, ya biyomimo yoyewanggo. Mela ngalo oo sobosobo onino, ko, Gabman onino nguya yoyolo ooloutoyi, ngundo yengo mandeye nguya wilikoyunowanggo. Ngu oo ngu bidodo no oowoonembolo yeno tewanggo.

13 Ngundilo teyunootenggoku oni nguno, ngu ye Anutlo mande keda mesalango ngu eweloyimbolo ooleyi yetenggo.

14 Mande nga nowoondoyemo nakangootoyiga nguno olini. Yeno ngundilo damoni ngu ombuwelo tetoningga ngu, ye nowoondoye bulibali ma ingondudu telo ewelo, noole ndatelo ewatolo ma ingowelo.

15 Ndawugalo ngulo, no nenengombo manggoye yewe tango yetoni, mandeye ingonduduye nguya yewe himi yetoni, ingondudu gome ye yunowano. Yengo longge oni, ngundo yengo mandeye ngu ma utolo, oolongoolo yokowanggo.

16 Ngundilo nangge, ene nolo nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, kootusina, yengo awanamoye, konebaye, yengo sowisawi, dobooguliye, ngu bidodobo ye yoyolo, mundi

onino yoyetoyi, onindo ye gidalega yuleyi
kumoowanggo.
17 Oni gula gulado yeya nowoondoye biyomi
oolengo yewanggo. Ndatelo ngulo, no oowoone
ngu yeno oolooteku ngulo.
18 Ene yengo tabayemo uye gulanangge nguya
ma oonatewa.
19 Ye yanggango ootoolo ngu, yengo keda suwoo
suwoo sugi sugi oluweloyiga ngu yowanggolo
ewolo.

Yesusndo Yerusalem Kootusina Biyomi Yeweloyi, Ngulo Ewolo
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 Yesusndo mande gula ewolo. Ye Yerusalem
kenootoyi, me oni mayelo, ngundo pawangolo
woolilingootoyiga ngu, ye nguno ingoyi.
Yerusalem ende yombuliyoweloyi naluwo
namoko tete, eya ingoyi.
21 Asa, ngu nalungga nguno, oni Yudiyano
oolootenggoku ngu, ene sodedo saya, mela
pupulimo kombiteyi. Oni Yerusalem endemo
oolootenggoku ngu, ene mela sungomo sayi.
Oni Yerusalem dabemimo deguno oolootenggoku
ngu, ende newendemo ma uwelo.
22 Ngu nalungga ngu, Anutndo mbumbuwa
gumi yunoweloyi naluwolo. Ngundilo ngulo,
mande bidodo Anutlo mandeno oolooteku ngu,
engge yeni tunootewa.
23 Ngu nalungga nguno, bale useyedodo,
ko, bale simooye owita nono netenggoku, ngu
naluno, oni oniyooge! Kowuli ulungga oolengo
nga melanggano ngano tunootewa. Anutlo

sanggili nga oni simoo baleno ngano ombulo kuduwooyunowa.

24 Me onindo dugebo yootoongoowanggo. Me onindo gidalega yoyolo, enengo melako salo, ya biyomimo yoyetoyi, nguno oluwanggo. Oni sowe gidalegado Yerusalem ende yanggango sugi sugi soboyelolo, yombuliyelolo oodoyi, oololo, Anut-ndo me ebe yeni, kiniteweloyi naluno yokowalo ewolo.

Kootusina Anut Nangoni Oni Kilalongo Ngu Ombuwa
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 Yesusndo mande gula ewolo. Kootusina, Sambono sano, kombono, dootuno nguya sunggi guladilo guladilo tunootetoni kenowanggo. Melako oni simoo bale nowoondoye bulibali ingolo, hahangelo ingowatoku oolengo tewanggo. Ndatelo ngulo, wendeyi nguya ulungga ulungga dokelo, tuwi telo ngguyi ulungga oolengo utoni ingolo, ngulo sosolewanggo.

26 Oo kowuli ulungga ngundilo melako ngano ombuwelo tetoni, ngulo oni simoo bale sosoleyingo ulungga oolengo telo, ngulo ingondudu tewanggo. Nowoondoyemonggo ngundilo sosoleyingo ulungga telo, Sambono dootu oo ngu kenootoyi, pipalelo, mboolomboolo tetoyi, ngu kenolo, doongeye toongootoni, gaboye kumoowanggo.

27 Ngundilo oo ngu tunootetoni ngu, asa, Oni Nangoni ngu gooboolenо ombutoni kenowanggo. Ngundilo ombutoni ngu, enengo yanggangoni, bingami ko dulidalini ngu bidodo kenowanggo.

28 Kootusina, oo ngu tunootewelo tetoningga ngu, ye ootookooya, dikaya, sambosina randoya doongeteyi, Anutndo ye ko yoyoweloyi nalunggaku tunooteteku ngu! Elo ewolo.

Kopi Dega, Ngundo Ngu Nalungga Ngu Logowoote
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Yesusndo mande yamonggawo gula elo ewolo. Ye Kopi dega ngu kenoya, ko, de gidalega nguya yeyoyi.
30 Ye kenootoyi, nungo yelo, busiyo yetoni, ye ngu kenolo ingootenggo. Ataga Kopi enggeweloyi naluwo tunootewelo tetelo ingootenggo.
31 Ngundilo nangge, ye nga oo kowuli etenoku nga, tunootetoningga ngu, ye nguno ingoyi! Anutndo oo bidodo sobowooweloyi nalunggaku, ngu kuli namoko tete, eya ingoyi.
32 Elo, Yesusndo mande soweyolo ewolo. Hamoo oolengo no yeno eteno! Ataga nga naluno, ye Yuda sowengga ngalo simoo bale nga ma kumoomukoyingomo, nga oo nga bidodo tunootewa.
33 Sambo, mela nga, ngu oololo kinitetoni, ene nolo mandene nga, ngu sugi sugi oluwalo ewolo.

Sulena Oni Ene Komo Doongedoongoodoongoo Teya Oliyi

34-35 Ngu naluno, Yesusndo ngandilo ewolo. Ene yengombolo ingondale teyi! Kinitetoni ngu, ye sono kowoo nelo (biya), ye suwoo suwoo wenonolo oluwanggoku, ye goweye oo gula gulalo ingonduduyemonggo ngulo hahangelo oode ngu, damoni ngundilo ye wiliyelowaku, ngundilo

telo oodoyi ngu, asa, ngu nalungga ngu sodedonangge tunooteweloyi, ngu sepando sodedo nusago uleteku ngundilo oolengo tunootewa. Ngu nalungga ngu mela bidodomo oni ooloottenggoku, nguno kowuli ngu bidodomo tunootewa.

36 Suwoo suwoo, ye komo sobowooya, doongedoongoodoongoo teya, ye komo Anutno yanggango oluweloyi, ngulo yemboongeya oliyi! Ndawugalo ngulo, oo kowuli kootu tunooteweloyi, ngulo Anutndo ye yanggango yunootoni ngunonggo yanggango dikaya ngunonggo nowoondoye hamoo teyingongga ngu ma yokowelo. Kootusina, ye Anut Onilo Nangoni ngu doongeyimo dikawanggolo ewolo.

37 Nalu bidodomo, Yesusndo Tempel ya newendemo simoo bale Anutlo mande etuyelolo oluwolo. Ene suwoono ngu, Yesus oololo, Olib, mela pulinggano nguno wetolo oluwolo.

38 Oni simoo bale bidodo suwoononggo oolengo ootookoolo, Yesuslo mandeni ingoweloyimbolo, Tempel yano ngu newendemo ulo oluwolo.

22

Yudasndo Tabango Onino, Yesus Yootunolo Yunowelo Tolige Ewolo

(Matiyu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yon 11:45-53)

1 Oomanangoyingo koongeweloyi ooga oowooyi Yis kini kingo kayingo ngu oowooyi Pasowa naluwo, ngulo simbo kayingo kundingiyi tunootewelo tewolo.

2 Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo, ko, mamana mandelo etuyeloyingo

oni, ngundo Yesus uleyi kumoowelo erewewonggori. Ene ngundo oni simoo bale sosolelo ngulo ene ereremo kini.

3 Setando Yudas Iskariyoot newendemo uwolo. Yudas Yesuslo sulena oni kegidembolo elayaga ngulomu gula.

4 Ngu Yudasga, ngundo oololo, Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi, ngulo sobosobo, ko, Tempelno kumba ootuwoo onilo tabango nguya mande elo, oole erewelo kenolo, ngunonggo Yesus ngu oni tabango ngu kandeyemo windoga damoni telo yunowa.

5 Damoni telo yunowelo, ene etoni, ngulo tabango oni ene oni oni telo, nowoondoye gulanangge yelo, ene Yudas bobeye inowelo ewonggori.

6 Ngundilo tetoyi, Yudasndo ngu metelo ingolo, asa, ene oole ndatelogano Yesus yolo, tolige ngu oni tabango ngu kandeyemo yewelo, oole erewewonggori. Nalu gula oni simoo bale oowooyingga kini, ngu naluno ngu, yootunowelo sobowoolo oluwolo.

Yesuslo Sulena Oni Elaya Pasowa Neweloyimbolo Yomosiyowoli
(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yon 13:21-30)

7 Oomanangoyingo koongeweloyi oo kini kingo kayingo naluwo kundingiyi, Pasowa, ngu tunootewolo. Ngu nalunggano nguno, ene Sipsip nangoni woolo yeweloyimbolo ulewolo.

8 Ngu naluno, Yesusndo Pita, Yon, elaga suleyelolo ewolo. Yali oolouya, noolengo Pa-

sowa yomosiyootoliga, noole nguya oo newatolo ewolo.
9 Ngundilo etoni, Pita, Yon elagado, Yesusno gumi ewoliyo. Noole ndano oo ngu yomosiyowalo? Ewoliyo.
10 Etoni, Yesusndo elayagakuya gumi ewolo. Ingoli! Yali endemo oololo, ya oni gula kumbe ulunggano sono moondoya koolowooya ombutoningga ngu, yali ngu keyoya oolouya, enedodo ya newendemo uli.
11 Yali ya sembuliga nguno eli! Oo etuyeloyingo oningga, ngundo geya ewolo. Nolo ya gumi ndano, no nguno nenengo sulena onidodo Pasowa oo newato? Ewolo.
12 Nguno ngu, ene ya gumi ulungga awu sanganimo ngu etuyelowa. Nguno ngu, oo neweloyi yaba ko bibiteweloyi yaba nguya oolooteku ngu! Yali ngu ya guminggano nguno Pasowa oo yomosiyolilo ewolo.
13 Ariya, sulena oni elayagaku oolouwoliyo. Pita, Yon elaga oololo, Yesusndo oo ewoku, ngundilo kenolo, nguno Pasowa oo ngu yomosiyowoliyo.

Yesusndo Enengo Sulena Oni Oowali Kundingiyi Yunowolo

(Matiyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

14 Pasowa naluwo tunootetoni, asa, Yesus ko enengo sulena oni nguya oo neweloyi yabano bibitewonggori.
15 Ngu naluno, Yesusndo ewolo. No nga Pasowa nga yeya newelo gome ingolo hahangelo

oolooteno. Ngundilo telogo, asa, no ogingoyingo kowuli ulungga ngu koolowoowano.

16 No yeno eteno. No ngalomu ko ma nelo, ngu ooga ngu engge tetonigo, ngu Anutlo endega sobowooteku newendemo nguno ko newanolo ewolo.

17-18 Ngundilo telo, Yesusndo sono tobaga yolo dowoolo, Anutno esetelo, yemboongelo yokolo ewolo. Ye nga yoya, bayeteya neyi. No yeno eteno! No kootusina, Wayin sonoyi ngalomu ko ma nelo, Anutlo nalungga sobowooteku tunootetoni, ngu nalunggano nguno, sono ko newanolo ewolo.

19 Yesusndo ngundilo elo, ene oomanangoyingo yolo, Anutno esetelo, yemboongelo yokolo, oososowoolo yunolo ewolo. Nga ngu, nenengo gowene nondo ye hoolooweyeloyingo yunooteno. No yengo mbumbuwalo kumoowano. Ngulo ye nelo ngu, nolo ingondudu telo oluwanggolo ewolo.

20 Oowali nelo yokolo, ene sono tobaga yolo ngundilo nangge dowoololo ewolo. Nga sono tobaga nga, ngu nolo dalone ngu ye hoolooweyelolo wendooteno. Nga dalonengga nga, ngu sunggi mande keda Anutndo enengo oni simoo baleyalo gosiyoote.

21 Ene ye nga ingoyi! Oni no yootunonelolo longge oni kandeyemo yeweloyi oningga ngu, nga noya yabano bibiteteku nga!

22 Yo, Oni Nangoni ngu, kuli Anutndo ooleningga sunggi yeyinoyingongga ngu keyolo, ngundilo nangge tewa. Ene oni ngu yootunolo, longge oni kandeyemo yetekungga ngu, oniyooge

oolengo! Ewolo.
23 Yesusndo ngundilo elo etoni, ngulo sulena
onikundo enengo nangge sumoo sumoo telo
ewonggori. Onendo ngu mandega ngu tewa?
Ewonggori.

Sulena Onikundo, Onendo Oni Ulungga Koleteyingo Oluweloyi, Ngulo Longgeyowonggori

24 Ngu naluno, Yesuslo sulena onikundo enengo
nangge longgeyolo ewonggori. Onendo noole
gidalega dagayelolo, enendo oni ulungga oolengo
telo, koleteyingo oluwa? Ewonggori.
25 Yesusndo enengo mande ingolo ewolo. Oni
sowe gidalega, Yuda oni kini, ngulo oo bidodo
sobowooyingo oni koleteyingo ngu, ene oni yang-
gango oolengo telo, oni gidalega yowongolo,
enendo nangge ululu telo oluwanggo. Enengo oni
ulungga, ngundo enengo melako soboyelooteku
ngu yoyeni, Oni Sumangeyi Damoni Metemi
Teweloyi Oni, eya eyi.
26 Ene yendo ngundilo ma tewelo. Kini, oni
gula ene ye kewooloyemo oni ulungga telo, ene
dagayelolo oluwelo ewaku ngu, ene ombulo
enengo newendemo ngundilo ingolo, (oni sungo
hoolooweyelootooga, ngundo no oowoonengga
ngu daganelootelo ingowonggori. Ene oni taban-
gongga ngu, ene ombulo, ye hoolooweyeloyingo
oni telo, sulena yunowa.)
27 Oni onendo gidalega bidodo dagayelolo
ulungga oolengo ooloote? Oni ene oowali
nelo bibiteteku nga, bine, ngundi, ko oni
oowali yomosiyolo yolo ombutekungga ngu,
bine? Ye kuli ingootenggoku, ngu oningga

bibitetekungga ngu! Ene no ngu ye kewooloyemo
hoolooweyeloyingo sulena oni nangge oolooteno.
Ye oni tabangongga ngu, ene ombulo ye
hoolooweyeloyingo oni telo, sulena yunowa.
28 Kuli, ye ngu no tewootewooneloyingo nalu
nguno ngu, ye no ma noyokolo sawonggori.
29 No Awanembo oni simoo bale bidodo
sobowooteku yanggangoni no nunowolo.
Ngundilo nangge, nondo nguya ngu
yanggangoningga ngu ye yunooteno.
30 Ngundilo tetoowe, Sambo endemo ye mete
nolo yaba oo neweloyi nguno bibitelo, noya
oowali, sono newato. Ngundilo telo, ye mande
wilikoweloyi yaba metemimo nguno bibitelo, Is-
erel oni sowe kande elaya kegidembolo elayaga
ngulo mandeye damoniye wilikoyelowanggolo
ewolo.

Pitando Yesus Kootu Inoweloyi, Ngulo Ewolo (Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yon 13:36-38)

31 Yesusndo ewolo. Sayimon Pita, ge ingo!
Setando ye sulena oni bidodo yoyolo yodowoolo
tewooyelowelo meno elo, boguboguwoolo
ooloote.
32 Ene nondo ge hooloowenggelolo, Anutndo ge
yanggango gunoni, elo yemboongewonoku ngu,
gengo nowoondogemo hamoo ngu ma yombu-
liyolo yokowelo. Ge kootusina, nowoondoge ko
yowoolengootoni, gengo dobooguliige yanggango
teyunoyingo mande yunowalo ewolo.
33 Ngundilo etoni, Pitando Yesusno mande gumi
ewolo. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ulungga,
no hamoo oolengo, no kuli yoonenengolo oode,

no komo geya ya biyomimo oololo, nguno gob-
oolo kumoowalolo ewolo.
34 Yesusndo Pitaya mande gumi ewolo. Pita,
no geno eteno. Ataga, nga suwoonggano ngano,
kootoori ma eyingomo, ge tambu kabusalo ewa.
No Yesus oningga ngu no watayi kini elo, no
oongoonelowalo ewolo.

Beye Sili, Kingo Si, Ko Duge Sanggayi Ngulo Mandeni

35 Ngu naluno, Yesusndo sulena onino ewolo.
Kuli, no ye suleyelootoowe toongewolo. Ngu
naluno nguno, ye bobeye sili, yengo kingo
si, ko keye goweyi nguya ma yowonggori.
Ngu nalunggano nguno, ye oo gulalo ingolo
wenonoyingo, bine, ngundi kini, bine? Etoni,
sulena onikundo mande gumi ewonggori. Kini.
36 Etoyi ngu, Yesusndo ngandilo ewolo. Ene
ataga nga, ngu oni gula ene bobeye siga teton-
ingga, ngu yoni, ko enengo si nguya ngundilo
nangge yoni. Ene oni duge gula kinitetoningga
ngu, ene komo enengo nengguloga andangeya,
oni sungomonggo dugega uliyoya yoni.
37 Ndatelo ngulo, Anutlo mande ngundo no
gowenemo engge yeni tunooteweloyi, ngulo
ewolo. Ene oni biyomidodo gooboongoowanggo.
No yeno eteno. Ngu mandega ngu komo no
bungomo engge tunootewa. Yo, Anutlo mande
bidodomo ngu nolo eyingoku ngu, ataga engge
yeni tunootewalo ewolo.
38 Ngundilo etoni, sulena onikundo ewonggori.
Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ulungga keno!
Duge elaya oolooteku nga! Etoyi, Yesusndo

mande gumi ewolo. Ngu mete, nguno yokoyilo ewolo.

Yesusndo Gesemanino Yemboongewolo (Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Ngu naluno, Yesus ene ootookoolo, ende yokolo, Olib, pulimo oolelo, ene suwoo suwoo teteku damoningga ngundilo telo yemboongeweloyimbolo. Yesus enengo sulena oniku enebana ootookoolo, keyolo oolouwonggori.
40 Ene ngundilo ooloutoyi, Yesusndo nguno tunootelo, sulena onino ewolo. Ye komo Anutno yemboongetoyi, Anutndo nowoondoye yanggango inootoni, ye tewootewoono ma kiyayi yewanggolo ewolo.
41-42 Yesusndo mande elo, ene sulena oni yoyokolo, ene musiyo sungosina, sungo oololo, nguno bodowo oondookelo, mela sanggawelo bibitelo, Anutno ogingoyingo ulungga koolowoowanoku, ngulo yemboongelo ewolo. Awa, ge etoyi ngu, nga sono tobaga nga ombulo daganelowa. Ene nolomu kini. Awa, ngu gengomu nangge. Gedo etoyi, no komo ngu nangge keyolo tewanolo ewolo.
43 Ngundilo yemboongetoni, Anutlo Engel oni gula Sambononggo Yesus tanggeyimo ombulo, tunootelo, yanggango inowolo.
44 Yesus newende kowuli ulungga oolengo ingolo, ene yanggango yelo yemboongelo oluwolo. Ngundilo telo oodoni, nosilili ulungga dalo ngundilo tunootelo, ombulo melako uwolo.
45 Yesus ngundilo yemboongelo yokolo, ootookoolo, sulena onino oololo, yeyootoni,

kubooyelootoni wetolo oodoyi yeyowolo. Ene
ngulo nowoondoye biyomi ingolo kowoo yetoni,
ngulo ene wetolo oluwonggori.
46 Yesusndo ngundilo yeyolo ewolo. Ye ndatelo
telo, ngulo wetolo oolootenggo? Ye ootookooya,
yemboongeyi! Ye ngundilo telo ngu, Setanlo
tewootewoo ngu yeno ombutoni, yanggango telo,
enengo ingonduduni ma keyowanggolo ewolo.

Yudasndo Yesus Dowoolo Longge oni Kandeyemo Yewolo
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yon 18:3-12)

47 Yesusndo sulena oniya mande ewoodoni,
me oni endega mayewonggori. Ngu Yudasga
ngu Yesuslo sulena oni kande elaya kegidembolo
elayaga (12) ngulo gula, ngundo koletelo yunolo
ombulo, Yesus dowoolo yenggonangolo, duley-
oweloyimbolo ombuwonggori.
48 Ene ngundilo yenggonangootoni, Yesus-
ndo ewolo. Yudas, ge Oni Nangoni yengg-
onangolo mududu, nguno yootunolo, longge
oni kandeyemo yelo, yunowelo bine, ombute?
Ewolo.
49 Yesus ene sulena onikuno enedodo oluwong-
goku, ngundo longge onindo Yesus ndatelo teyi-
nowanggo, elo kenolo ewonggori. Ulungga Oo
Bidodo Sembuli Sembunaye, ge etooga, noole
dugebo nga yulewato, bine? Ewonggori.
50 Ngundilo etoyi, sulena oni kewooloyemo gu-
lado Anutno woolo yeyingo oni tabango gulalo
ko oni gula utolo, sodeyi gidalegasina takatoni
solewolo.

51 Ene Yesusndo ngu kenolo ewolo. Ye ngundilo
mande damoningga ngu yokoyi! Yesusndo
ngundilo elo, kandeyi ngu oni sodeyigaku yolo
yetoni, ko mete tewolo.
52-53 Asa, Yesusndo Anutno woolo yeyingo onilo
sobosobo, yambo yano kumba dogoni onilo so-
bosobo, ko, Yudalo tabango oni gidalega nguya
ewolo. Ye yakaka oningga dowoowelo ngulo
ye duge, so, mata komukododo ombutenggo?
Nalu bidodomo, no yeya Tempelno oolootetoku,
nguno ye ma nodowoowelo ngulo, ene ataga
nga nalungga nga, ngu yengo nalu! Setanlo
yanggangoni ngu ngano tunootetelo ewolo.

Pitando Ewolo. No Yesus Oningga Ngu Watayi Kini

(Matiyu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yon 18:12-18,25-27)

54 Yesusndo ngundilo elo yokootoni, onikundo
dowoolo, yolo oolouwonggori. Yesus yolo, yade
oololo, Anutno woolo yeyingo onilo tabango
ulunggakulo yano uwonggori. Pitando ngu
keyelolo bodaga yowokoyi sungo oolouwolo.
55 Ngu yangga ngu yasiliko de kalo yokowelo
kawonggori. Ngu degaku yokolo bibitetoyi, Pita
nguya ombulo, nguno enedodo de yokolo bibite-
wonggori.
56 Ngundilo telo, sulena bale gulado Pita
kenootoni, ombulo, de yokolo bibitetoni, gome
gome kenondadangelo ewolo. Ge nga oningga
nga nguya kuli Yesusndodo endeyowolo ewolo.

57 Ene Pitando imangoolo ewolo. Ayi, ngu no kini! Ge nga balega ngando ebe ganagana ete! No ngu oningga ngu ma ingooteno! Ewolo.
58 Asa, bodaga nguya oode, oni gulado Pita kenolo ewolo. Ge nguya ame oningga amelo keyimo oni gula! Etoni, Pitando sodedonangge gumi ewolo. Ge ebe ganagana ete! No kini! No ngu oningga ngu ma ingooteno! Ewolo.
59 Nalu bodaga nguya oode, oni gulado Pita bungomo kandedisi telo, mande yanggango elo ewolo. Hamoo! Nga oningga nga, ngu enedodo endeyolo oluwolo! Ene nguya Galili oni! Ewolo.
60 Asa, Pitando mande yanggango gumi ewolo. Ge nga oningga nga, ge ndatelo ete? No ngu oningga ngu watayi kini! Pita ngundilo etoni, sodedonangge kootoori ewolo.
61 Ulungga Oo Bidodo Sembuli, Yesusndo yowoolengolo, Pita gome kenowolo. Pita ngundilo kenolo, ene kuli Ulungga Oo Bidodo Sembuli Yesusndo ewolomu, ngu ingondudu tewolo. Yesusndo ngandilo ewolo. Nga suwoongga ngano kootoori ma eyingomo, ge ewa. No ngu oni Yesusga ngu ma ingootenolo tambu kabusa ewalo ewolo.
62 Ngu ingonduduwoolo Pita ootookoolo, endesina oolelo, ya kootusina oololo, sendolo biyobiyomi tewolo.

Yesus Yumooyinolo Mande Elo Uleyingo (Matiyu 26:67-68; Mak 14:65)

63 Ngu naluno, me oni Yesus dowoolo kerekasi telo, yumooyinolo ulewonggori.

64 Towimbo Yesus doongeyi doobengolo ewonggori. Ge Anutlo ingondudu eyingo oni tetoningga ngu, asa, oni gulootekungga ngu omukumundoongo nenengo kenoya e. Ngu onendo gulete? Ewonggori.
65 Ene mande ngundilo oowooyingga oolengo elo, nguno yumooyinolo mande biyomi elo yombuliyowonggori.

Yesus Yolo Mande Wilikoyingo Tabango Onino Yeyi Dikawolo
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Yon 18:19-24)

66 Sengetoni suwoononggo, Iserel onilo tabango oni, woolo yeyingo onilo sobosobo oniku, ko, mamana mande etuyeloyingo oni ngu gooboongoolo oodoyi, nguno Yesus yolo, mande wilikoyingo onino oololo, yeyi dikatoni, sumoo inolo ewonggori.
67-69 Ge nooleno e. Ge Kristus, bine, ngundi kini, bine? Etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Nondo yeno etoowe ngu, ye nowoondoyemo hamoo ma tewanggo. Nondo ye mande gidalegalo sumoo yunootoowe ngu, ye ngu mandega ngulo gumi yootunolo ma ewanggo. Ene ataga ngano ko kootusina nguya, nalu bidodomo Oni Nangoni ngu, ene Anut yanggangonidodo, ngu kandeyi koondosina bingamidodo bibitelo oluwalo ewolo.
70 Asa, ngu oni ngu bidodo sumoo ewonggori. Ngundilo ngulo, ge Anut Nangoni, bine? Ewonggori. Ngundilo etoyi, Yesusndo gumi ewolo. Yengombo etenggoku ngu nangge, no Anut Nangonilo ewolo.

71 Enengo mandeni elo ingolo ewolo. Noole
ndawu mande gula ewato? Enengo mang-
gowoobo mande nenengo etoni kuli ingooteto.
Elo ewonggori.

23

Yesus Yolo, Payilatno Oololo, Nguno Mande Ingowelo Yolo Oolouwonggori
(Matiyu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yon 18:28-38)

1 Oni bidodo oolengo ootookoolo, Yesus yolo,
Yuda mela (Rom Gabman) ngulo tabango ngu
oowooyi Payilatno oolouwonggori.
2 Nguno ene Yesus kingo ganangolo goweyi
sanggawelo mande damoni yelo ewonggori.
Noole nga oningga nga kenootooye, ene ende
ende noolengo oni ganaganayelolo endeyoote.
Ye (Gabman) bobeye ma inowelo elo, noole
soleyelolo ete. Ene ngundilo nguya ete. No
ngu Kristus, mela ngalo oo bidodo sobosobo oni
koleteyingo, etelo ewolo.
3 Mandeye ngundilo ingolo, Payilatndo Yesus
sumoo inolo ewolo. Ge Yuda onilo oo bidodo
sobosobo koleteyingo, bine? Ewolo. Ngundilo
etoni, Yesusndo mande gumi ewolo. Gedo eteku
ngu nangge, no Yuda onilo sobosobo kolete-
wololo ewolo.
4 Ngundilo etoni, Payilatndo oni simoo baleno,
ko, Anutno woolo yeyingo oni ngulo sobosobo
oniku, ngu bidodomo elo ewolo. No nga oningga
nga, goweyimo mande kowuli biyomi gula ma
kenootenolo ewolo.
5 Etoni, ene meno manggalu telo ewonggori.
Ene Yudiya mela nga bidodomo oni simoo bale

ganaganayelolo endeyoote. Ene Galili melako andunonggo ngundilo telo, yade yade ngano mayewololo ewonggori.

6 Payilatndo ngu ingolo simoo bale sumoo yunowolo. Nga oningga nga Galili oni, bine? Ewolo.

7 Yesus ngu Galili mela ngulo oni ngu ingolo, ngulo ene Yesus suleyootoni Herod tanggeyimo oolouwolo. Herodndo ngu Galili melangga ngu sobowooteku, ngulo suleyootoni, eneno oolouwolo. Ngu nalunggano nguno, Herod nguya Yerusalem endemo nguno oluwolo.

8 Herodndo Yesus kenolo, ngulo ene oni oni telo, newende gome ingowolo. Ndatelo ngulo, ene kuli Yesuslo mandeni etoyi ingolo, ene komo kulimimonggo kenowelo ingondudu telo, ene damoni sungo gula onindo ma teweloyim, ene doongeyimo tetoni, kenolo, ingoweloyimbolo ingololuwolo.

9 Ngundilo ngulo, Herodndo oo gula gulano Yesus sumoo sumoo inowolo. Ene Yesusndo Herodlo mande gumi gula ma ewolo.

10 Anutno woolo yeyingo oni, ngulo sobosobo oniku, ko mamana mande etuyeloyingo oni, ngundo ombulo, Yesus bungomo mande ebe ganagana ulungga oolengo ewonggori.

11 Herodndo enengo me oniku, ko enengo keyimo oni ngu bidodo, Yesus yumooyinolo mande elo mukendolo, oni biyomilo ewonggori. Ngundilo ngulo, ene towi nenggulo gula nakanakangoyingo gomengga yolo, Yesus yemuyinolo ewolo. Kenoyi! Mela ngalo sobosobo koleteyingo ulungga tunooteteku nga!

Elo yumooyinolo yolo, Payilatno ko suleyootoyi
oolouwolo.
12 Kulimi Herod, ko Payilat, elaga ngu, mundi
mundi telo oluwoli. Ene ataga ngano ngu, ene
dobooyelo siyelo oolooteli.

Payilatndo Yesus De Mombimo Sanggaweyilo Ewolo
(Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yon 18:39–19:16)

13 Payilatndo Anutno woolo yeyingo onilo so-
bosobo oniku, ko simoo bale, Yudalo tabango
galo, ngudodo negoyelootoni ombulo gooboon-
goowonggori.
14 Payilatndo elo ewolo. Yendo nga oningga
nga yolo, nono ombuwonggo. Nga oningga
ngando simoo bale ganaganayelolo endeyootelo
ewonggo. Ene nondo ngu mandega ngulo yengo
doongeyemo nenengo sumoo inowonoku ngu,
ye ingoyi! Nondo ngu yendo enedodo mande
etenggoku ngu wilikootoowe, eneno biyomi gula
ma kenooteno.
15 Herodndo nguya ene ko suleyelootoni,
noolengomo ko ombuteku nga! Ngulo ye ingoyi!
Oo biyomi gula ene ma tewolo. Nguno noole
nguya ene ulewe kumooweloyi oo biyomi gula
eneno ma kenowolo. Payilatndo ngundilo ewolo.
16 Ngundilo ngulo, nondo gisalu sanggilidodo
ngundo utolo, gisalu yokootoowe, ene toonge-
walo ewolo.
17 Ngulo Yudalo damoni ngandilo oolooteku,
nalu kundingiyi bidodomo, Payilatndo ya biy-
omimonggo oni gulanangge nangge andangetoyi
toongete.

18 Ngundilo telo, oni simoo bale bidodo
meno manggalu telo ewonggori. Ngu oningga
ngu utooga kumootoningga, ge Barabas
andangeyuno! Elo ewonggori.
19 Ngu Barabas oningga ngu, ene kuli (Gabman)
oniya me yeni tunootewolo. Ende kewooloko
oni gula uleni kumootoni, ngulo ene dowoolo ya
biyomimo yewolo.
20 Ariya, Payilatndo mande elo ko eyingo, ene
Yesus yokootoni, toongeweloyimbolo ewolo.
21 Ene meno manggalu telo ewonggori. De
mombimo sanggawega kumooni! Ngu ma
yokootoyi oluwelo, sanggawega kumooni! Meno
elo ewonggori.
22 Payilatndo tambu kabusayi sumoo yunolo
ewolo. Nga Yesus oningga ngando ndawu oo
biyomingga tewoku, ngulo noole ene ulewe ku-
moowa? Nondo ene goweyimo mande biyomi
gula ma kenooteno. Ngundilo ngulo, nondo
nangge utolo, gisalu sanggilidodo, ngundo gisalu
yokootoowe toongewalo ewolo.
23 Ene yanggango oolengo yelo, Payilatlo
mande utolo wiliyolo meno mogulu telo
ewonggori. Kini, de mombimo sanggaweya uto!
Ngundilo meno elo, ngundo Payilatlo manggowo
wiliyowonggori.
24 Ngundilo tetoyi ngulo, Payilat ene ko mande
gula ma ewolo. Ene simoo bale manggoye keyolo,
ewonggoku, ngundilo nangge tewolo.
25 Ngu oningga, (Gabman) ebe utolo oni uleni
kumootoni yolo, ya biyomimo yeyingongga ngulo
simoo baledo ewonggori. Mande ewonggoku,
ngundilo nangge, Payilatndo Barabas andange-

toni toongewolo. Ene meno manggalu telo etenggoku, ngulo Yesus ngundiya teyinoyi elo, me oni kandeyemo yelo yunowolo.

Yesus De Mombimo Sanggawewolo (Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yon 19:17-27)

26 Ene Yesus yolo oolouwonggori. Ene oni gula oowooyi Sayimon ngu Sayirinya mela ngulo, ene oole ngundilo ombulo ende ulunggano nguno uwelo tewolo. Me oni ngu oningga ngu dowoolo de mombigaku ngu mooleyomo yetoyi, ngundo koolowoolo, Yesus keyiwoole oolouwolo.

27 Simoo bale oowooyingga oolengo ene keyolo ooloutoyi, bale oowooyingga oolengo nowoondoyi telo, ngengeyolo sendolo keyolo oolouwonggori.

28-31 Ene Yesusndo yowoolengolo ewolo. Ye Yerusalem bale, ye nolo ma sendowelo. Kini, yengom, ko yengo simooyembolo nguya sendoyilo ewolo. Ye ingoyi! Kootusina nalu biyomi oolengo gula tunootewaku nguno, bale ninggooteyingomu, bale simoo kuli ma yomooyingomu, bale simooye nono ma yunootoyi neyingomu, ngundo ene mete oni oni tewanggo. Ndawugalo ngulo, ngu naluno nguno, ye kowuli ingolo, ye mela puli nguya ewanggo. Ye bidodo sodedo ukeya mayeya wiliyelootooga kumoowooto. Mela puli bobodiboya nguya ewanggo. Ye ukeya noole wiliyeloyi! Elo ewanggo. Ataga nono damoni biyomi tetenggoku nga ngu, no ngu de keda biyomine gula kini ngundilo ene ndatelo damoni biyomi gula ye oni simoo baleno yunowanggoku, ngu ye de kumooni ngundilo? Ewolo. (Ene nalu

wengamo Anutndo wilikoyeloweloyi nalu ngulo
ewolo.)
32 Oni biyobiyomi elaya nguya yulewelo, yoy-
olo, Yesusndodo oolouwonggori.
33 Ene yade puli bodaga sanganimo oolewong-
gori. Ngu musiyongga ngu, oowooyi tabango
wembuyi (Golgata). Ngu musiyonggano nguno
Yesus boolowoolo, oni biyomi elayagaku Yesus
tanggeyi gide gide booloyelowonggori. Gula
kandeyi koondosina, gula kandeyi dedalesina
booloyelowonggori.
34 Ngundilo booloyelootoyi ngu, Yesusndo yem-
boongelo ewolo. Awa, no nutolo, mukendonelolo,
boolonelootenggoku, ngu ene ma ingolo ngulo
tetenggo. Ngulo ge nga kowuliyengga nga andan-
geyunoya yokoya kapengo! Elo ewolo. Ngundilo
elo yokootoni, asa, me oni Yesuslo nengguloni
ngu yolo, ebe dagadaga telo, oni gulado oni
dagayelolo, ngundo nengguloga ngu yowolo.
35 Oni simoo bale yowoko pawayelolo dikalo
yeyolootoyi ngu, Yuda onilo tabango onindo
yumooyinolo mande elo, tabadoli telo ewolo.
Kenoyi, ene kuli oni gidalega hoolooweyelowoku
ngu, asa, ene Anutndo noole yoyoweloyi sunggi
oni yeyingo oni tetoningga ngu, ene komo enen-
gombo enengo hooloowetoningga melako ko om-
buni. Elo ewolo.
36 Me oni nguya yumooyinolo mande elo,
namoko ombulo, Wayin sono kowoo biyomi
Yesus inowelo tewolo.
37 Ngundilo telo, me oni enebana ewolo.
Ge Yuda mela oni sobosobo koleteyingo
oni tetoningga ngu, asa, gengombo gengo

hooloowenggeloya melako ombulo ewolo.

38 Ene de mombi sosowoomo awuno, so uyi
nakango gula Payilatndo ngandilo nakangowolo.
Nga Oningga Nga, Ngu Yuda Onilo Sobosobo
Ulunggalo nakangowolo ewolo.

39 Asa, ngu oni biyomi gula Yesus tanggeyimo
boolowoowonggoku, ngundo Yesus yumooyinolo
manggalu telo ewolo. Ge Kristus tetoningga ngu,
asa, gengo hooloowenggeloya ngunonggo noole
nguya hoolooweyelolo ewolo.

40-41 Ngundilo etoni, asa, oni biyomi gula-
gakundo dobooyi mamanangolo ewolo. Ndatelo
ngulo, ge ene yumooyinolo ngundilo ete? Ene
oo biyomi gula ma tewolo. Ngulo ene kingo du-
woo uletenggo. Ene noolendo ngu noolengo biy-
omi tewoloku ngu kenolo, ngulo gumi ngundilo
teyunootenggo. Noolengo bidodo ngu ataga
kumoowato. Ngulo ngu, noolengombo biyomi
tewoloku, ngulo ge Anutlo ma sosolewa? Elo
ewolo.

42 Ariya, ngundilo elo tabango yowoolengolo
Yesusya ewolo. Oo Yesus, gengo Awanggebo en-
demo oolouya ootooya ngu, asa, nolo ingondudu
telo ewolo.

43 Ene ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi
ewolo. No hamoo oolengo geno eteno. Ataga
nga sanggano ngano, ge noya Awando ende gome
mesalango oolengongga nguno ulo oluwalolo
ewolo.

Yesus Kumoowolo
(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yon 19:28-30)

44 Sa kewoolo oolengo, sambolo mela bidodo
suwoo ooleli ulungga telo, oololo, sa nemimo
uteku naluno wenga, (3 klok) yokowolo.
45 Ngu naluno, Tempelno kumba gagiwi
ulunggado ya gumi kundingiyi wemboongelo
boolowooyingonggaku, Anut enengombo kum-
bagaku wengamo awunonggo oomboongetoni,
oosowoolo, ulo melako utoni, gide gide elaya
tunootewoli.
46 Ngu naluno nangge, Yesusndo menolo ewolo.
Awa, ataga no nenengo gabone kandegemo
yetenolo ewolo. Ngundilo elo, ene kumoowolo.
47 Ngundilo tetoni, me oni tabangongga,
ngundo oo ngundilo kenolo, ene Anut bingami
okoolo ewolo. Hamoo oolengo, nga oningga
nga biyomi gula ma teyingo! Ene oni nenengo
oolengo! Ewolo.
48 Ngu naluno, oni simoo bale oowooyingga
oolengo mayelo, Yesus udooyi, kenowelo dikayin-
goku nguya, ene ngundilo kenolo, nowoondoyi
telo, solengoyelo, enengo yano sawonggori.
49 Ene Yesus enengo dobooguliyi, ko bale gi-
dalega Galilinonggo keyolo mayeyingomu, ngu
yowoko dikalo, ngunonggo Yesus bingo ndatelo
tewanggolo ingolo oluwonggori.

Yesus Kumootoni Melengoowonggori (Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yon 19:38-42)

50 Oni gula, oowooyi Yosep, ngu endeni ngu
Arimatiya ngunonggo mayewolo. Ngu oningga
ngu, ene Yuda onilo mande wilikoweloyi oni, ene
oni nenengo oolengo.

51 Ngu oningga ngu, ene oni simoo bale Anut-
ndo oo bidodo sobowooweloyi nalungga ngu
sobowoolo oodoni, nguno Yesus ulewelo mande
elo etoyi, ene nguya nowoondoye gulanangge
kini.
52 Ariya, ene Payilat tanggeyimo oololo, Yesus
bingo yowelo sumoo inowolo.
53 Ngundilo telo, ene oololo, Yesus bingo de
mombimonggo andangelo yolo, towi nomboying-
gado doobengowolo. Ngundilo telo, enengo bingo
yolo oololo, digi kowu nguno mele seyingomu
nguno melengoowolo. Ngu melengga ngu kuli
oni gula nguno ma melengoowolo.
54 Ngu nalungga ngu, (Sabat) nalu kundingiyi,
ngulo oo yomosiyoweloyi nalu. Suwootetoni, ngu
Sabatlo nalu namoko tunootewolo.
55 Ngu naluno, bale gidalega Yesus keyolo,
Galilinonggo mayeyingo, ene Yosep keyolo oololo,
Yesus melengootoni, ngu kenowonggori.
56 Ngundilo telo, enengo yano sodedo oololo,
ene sosara, bo oo ulumi ndindingo gomemu
winggoolo yomosiyowonggori. Ngu oo ngundo
ko kootusina, Yesus bingo sonowoolo yomosiy-
ootoyi, sodedo ma buwoo yewelo. Asa, nalu
kundingiyi, Sabat, nguno ene ko kini mamana
mandeno eteku, ngundilo telo kengelo oluwong-
gori.

24

Yesus Ko Ootookoowolo
(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yon 20:1-10)

1 Sande sengetoni suwoononggo, oo ulumi
ndindingo gome ngu yomosiyowonggoku, ngu
yolo, yade meleno oolouwonggori.
2 Ene oni meleno ombulo, doongeteyingomu
ngu, digi ulungga mele manggowo ukingoyin-
gonggaku, nguno kini. Mele manggowo kuli
goosoowolo.
3 Ene mele newendemo ulo, Oo Bidodo Sembuli
Sembunaye Yesus ngulo bingo ma kenowonggori.
4 Ngundilo telo, ngulo ingoyingo oowooyingga
telo oodoyi ngu, asa, sodedonangge oni elaya
enengo towikumbayali namboyi oolengo, yowali
soluyi dedeku ngundilo tunootelo, tanggeyemo
dikatoli yeyowonggori.
5 Ngundilo kenolo, baleku sosoleyingo ulungga
telo, penggootelo, melasina doongetelo oodoyi,
oni elayagakundo ewoliyo. Ye ndawugalo oni
keda oolooteku, ngu meleno ngano erewelo om-
butenggo?
6-7 Ene meleno ngano kini, kuli ootookoowolo.
Ye Galilino mande ewolomu ngu ma
kapengoyewelo. Ene ngandilo ewolo. No Oni
Nangoni ngu mbumbuwadodo oni kandeyemo
yetoyi, ngundo de mombimo boolonelootoyi
kumoowano. Ene sa kabusayi yokolo ko
ootookoowanolo ewolo.
8 Ngundilo etoni, ngu baleku nowoondoye imi
yetoni ingowonggori.
9 Ene mele yokolo, sodedonangge ende oololo,
oo bidodo kenowonggoku ngulo sulena oni kande
elaya kegidembolo gulanangge (11), ko oni gi-
dalegano nguya, oo kenowonggoku, ngulo mande
mande ewonggori.

10 Ngu bale ngu oowooye ngandilo: Mariya
Magadala, Yowana, Mariya gula Yems nemi, ko,
bale gidalega nguya, ngundo sulena onino oo
kenowonggoku, ngulo ewonggori.
11 Ene sulena onikundo ngu ingolo ngu, ene
nowoondoyemo hamoo etenggolo ma ingowong-
gori. Baledo ganayelootenggolo ewonggori.
12 Asa, Pita ootookoolo, kendutelo, meleno
oololo uwolo. Ulo, doongetetoni, hamoo nguno
kini. Towi nangge kenowolo. Ngundilo kenolo,
ene yowoolengolo ende oololo, ene Yesuslo bingo
ngu ndatelo tewolo ngulo ingondudu ulungga
telo oluwolo.

Oni Elayagobo Emeyas Ooleko Yesus Kenowoliyo

(Mak 16:12-13)

13 Ngu sanggano nguno nangge, sulena oni
kewooloyemonggo oni elaya Yerusalem ende-
monggo ootookoolo, Emeyas oole keyolo, yade
(11 Kilomita) ngundilo oolouwoliyo.
14 Ngu oni elayaga, ngundo Yesusno oo
tewonggoku, ngulo ene elo ingolo oole keyolo
oolouwoliyo.
15 Ngundilo elo, ingolo ingolo oolouwoodoli,
Yesus enengombo doongeyalimo tunootelo,
nguya oolouwonggori.
16 Ene doongeyali ukingootoni, nga Yesusndo
elo ma ingowoliyo.
17 Ngundilo telo, Yesusndo ewolo. Yali ndawu
mandega elo ingolo ingolo oolouteli? Ewolo.
Ngundilo etoni, elayagaku omukumundooyali
yumoowelo dikawoliyo.

18 Asa, oni gula oowooyi Kiliyopas oningga,
ngundo yowoolengolo, Yesusya ewolo. Ge
Yerusalemno oolooteku ngu, oo Yerusalemno oo
tewonggoku ngu, ma kenolo ingoyingo? Ewolo.
19 Ngundilo etoni, enebana gumi ewolo.
Ndawuga? Ewolo. Elayagakundo mande gumi
ewoliyo. Oo bidodo Nasaret oni, Yesus, goweyimo
oo tewonggoku ngu! Ene Anut doongeyimo,
oni simoo bale doongeyemo nguya, ene Anutlo
ingondudu eyingo oni. Enengo mandeni, koni
oololo ombulo teyingo, ngu yanggangonidodo.
20 Anutlo woolo yeyingo oni kundingi ngulo
sobosobo oniku, ko Yuda onilo tabango oniku,
ngundo uleyi kumoowelo mande gulanangge elo
gosiyolo, Gabman oni kandeyemo yetoyi, ngundo
dowoolo, de mombimo udoyi kumoowolo.
21-23 Noolendo kuli ngandilo ingowooto. Anut-
ndo ngu oningga ngu yootunolo yunootoni,
ngundo noole Rom kandeyemonggo ko yoy-
ootoyi, noole gome oluwatolo ingowooto. Ene
utolo yombuliyowonggoku ngu, ene ataga nalu
kuli kabusa yokowooto. Ngu oo ngu tewonggoku
ngu, ene ataga noolengo bale gidalegado meleno
oololo, enengo bingo ma kenolo, ombulo, nooleno
ngulo mandeni etoyi, ngulo noole soliyokolo
sosolewooto. Ene Anutlo Sambono Oni elaya
(Engel) yeyootoyi, ngundo ewoli. Ene kuli keda
ootookoowolo ewoli!
24 Noole ngu ingolo, noolengo oni gidalega
ene melengoowonggoku, meleyimo oololo
doongetewonggoku, ngu hamoo baledo
ewonggoku ngundilo, ene Yesuslo bingo ma
kenowonggorilo ewoliyo.

25 Ariya, Yesusndo mande gumi ewolo. Yali ingonduduyali himi kini, Anutlo ingondudu eyingo onindo eyingomu, ngu yali nowoondoyalimo hamoo ma tewoli!
26 Yali, bine, ma ingooteli? Anutlo ingondudu eyingo onindo, kuli ngandilo ewolo. Kristus ene komo ogingoyingo koolowoolo yokolo, ene kootusina, enengo ende dulidalinidodomo oolouwalo ewolo.
27 Ngu naluno, Yesus ene damoni yelo, ene mande Mosesndo, ko Anutlo ingondudu eyingo onindo, enengombolo elo nakangoyingo, mande gumgumku bidodo damoni wesiyolo elayagakuno, elo etuyelowolo.
28 Ene ende namoko tetoni, Yesusndo mande ngu elo dagayelolo, toongewelo ewolo.
29 Ngundilo tetoli, elayagakundo solengolo ewoliyo. Suwootewelo teteku nga, ngundilo ngulo, ge nooledodo ngano oluwato. Ngundilo etoli, enedodo yano oolouwonggori.
30 Oo neweloyi naluno, yabano bibitelo, Yesusndo oomanangoyingo gula yolo, dowoolo, Anutno yemboongelo yokolo, oososowoolo yunowolo.
31 Ariya, ene nguno doongeyali himi yetoni yokolo, ngundilo ingootoli, Yesus, doongeyalimo kini telo, ko toongewolo.
32 Ngundilo tetoni, enengo nangge mande ewoliyo. Ene nooledodo oole keyolo, Anutlo mande bidodo damoni wesiyolo elo, etuyelootoni ngu, ingootoole, nowoondonayemo ngu hamoo himi yetoni, ngulo gome ingowolo! Elo ewoliyo.
33-34 Ngundilo elo, ene ootookoolo, suwoono

nangge, ene Yerusalem ko oolouwoliyo. Ngundilo
ololo, sulena oni kande elaya kegidembolo gu-
lananggegaku ko oni gidalega nguya ereweyelolo
yeyowonggori. Elayagakundo ewoliyo. Hamoo
oolengo! Oo Bidodo Sembuli Ulungga ko
ootookoowo! Sayimon doongeyimo tunootetoni
kenowo! Ewoliyo.
35 Ariya, ngundilo elo yokootoyi, elayagakundo
sodedonangge nguya gumi ewoliyo. Noole ooleko
Yesusndo mande etoni, ingolo, ko yano ulo,
oomanangoyingo oosowoolo yunootoni, nelo,
ngu naluno, noole ingowooto. Yo, ngu hamoo,
Oo Bidodo Sembuli Sembunayimbolo ingowooto!
Ewolo.

Sulena Onindo Yesus Kenowonggori (Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yon 20:19-23)

36 Ngu oni elayagakundo mande ewootoli, ngu
naluno nangge, Yesus enengombo kewooloyemo
tunootelo dikalo ewolo. Ye nowoondoye
imakeyingomo oliyi! Ewolo.
37 Ngundilo etoni, ene soliyokolo, sosoleyingo
ulungga tewonggori. Noole enengo gaboyi
kenootetolo ingowonggori.
38-39 Yesusndo enengo ingonduduye ingolo
ngulo ewolo. Ye ndatelo sosoletenggo? Ye
ndatelo ngulo nowoondoye bulibali ingootenggo?
Ye ombuya, nolo kekandene nga kenoyi! No
nenengombo nangge. Ye ombuya nodowooya
kenoyi! Oomboolo ngu, no ngandilo song-
giwine wembunedodo dowoolo kenootenggoku
ngundilo kinilo ewolo.

40 Ene ngundilo elo yokolo, enengo kekandeyi
nguya etuyelowolo.
41 Ene nowoondoye metemi ingolo, oni oni
ulungga tewonggori. Ene nowoondoyemonggo
hamoo nenengo elo ma ingowonggori. Nowoon-
doye kowuli ingowonggori. Ngundilo tetoyi,
ngulo Yesusndo ewolo. No oodoolo kumooteno.
Ye oowali bodaga ooloote, bine? Ewolo.
42-43 Ngundilo etoni, ene iso kayingomu gumi
gula yolo, inootoyi, ene yolo, doongeyemo
newolo.
44 Ene oo nelo yokolo ewolo. Moseslo ma-
mana mande, Anutlo ingondudu eyingo onilo
mande, ko Iserel onilo yambo bukno (Sam) nguya
nakangoyingo ngu, ngulo mandeye kuli no yeya
ootoolo etoowe ingowonggoku, ngu bidodo nolo
ewolo. Ngu ataga engge nenengo ngundilo
nangge tunootetelo ewolo.
45 Ngundilo telo, ene Anutlo mande damoni
oowooyingga wesiyolo elo etuyelootoni, nowoon-
doye himi yewolo.
46 Ngu mande gula soweyolo ewolo. Anutlo
mandeno ngandilo nakangolo ewolo. Kris-
tus, Anutndo noole yoyowelo sunggi yeyingo
oni, ngundo kowuli ogingoyingo ulungga ingolo,
kumoolo, asa, nalu kabusayi melenonggo ko
ootookoowa.
47 Kristus oowooyimo, nowoondoye yowoolen-
goweloyi damoningga ngu, ko Anutndo onilo
mbumbuwa ngu andangeyunoweloyimbolo
damoningga ngu oni simoo bale mela
bidodomonggo wesiyolo etuyelowanggo. Ngu
kongga ngu Yerusalem endemo nguno koletelo

damoni yelo ko telo, ngunonggo mela bidodomo
nguya ko telo, elo etuyeloya endeyoyilo ewolo.
48 Elo, Yesus mande gula soweyolo ewolo.
Ye oo bidodo kenowonggoku, ngulo mandeni
yootunoya eya endeyoyi.
49 Ye ingoyi! Nolo Awanembo Yuka Kundingiyi
yanggango ye yunowelo mande gulanangge
elo gosiyoyingongga ngu, nondo suleyootoowe,
yeno ombuwa. Ye komo nga endegano ngano
sobowooya oodoyiga, ngu Yuka yanggangongga
ngu Sambo endemo awunonggo ombulo, ye
nowoondoyemo ulo hangewalo ewolo.

Anutndo Yesus Yolo, Sambono Oolewolo (Mak 16:19-20; Aposel 1:9-12)

50 Ene ngundilo elo yokolo, sulena oniku yoy-
olo, oololo yade Betani ende namoko nguno
oolouwonggori. Nguno oololo, Yesusndo su-
lena oni kandeyi tabayemo okoolo, kumana
yunowolo.
51 Ene kumana yunowootoni ngu, Anutndo
ene Yesus okoolo, sulena oni yoyokolo, Sambo
endemo oolewolo.
52 Yesus Sambono ooletoni, sulena oniku
Yesusno yemboongelo yokolo, ootookoolo,
oni oni ulungga oolengo telo, Yerusalem ko
oolouwonggori.
53 Ene suwoo suwoo Tempelno ulo, Anut
bingami nangge elo okoololuwonggo.

Anutlo Sumange Mande Keda
The New Testament in the Karo Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Karo long Niugini

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Karo (Rawa) (Rawa)

Dialect: Karo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
7f046ea9-a034-5c64-a5df-39d92fed8ae7